H. von KLEIST

MICHAEL KOHLHAAS

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

ALMAN KLÂSİKLERİ: 15

MICHAEL KOHLHAAS

H. von KLEIST

MICHAEL KOHLHAAS

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Doçentlerinden Dr. Necip ÜÇOK tarafından tercüme edilmiştir.

ANKARA 1944 — MAARİF MATBAASI

Eski Yunanlılardanberi milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek istiyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz.

1-8-1941

İSMET İNÖNÜ

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır 23-Haziran-1941

Maarif Vekili
Hasan-Âli YÜCEL

«Dünya edebiyatından tercümeler» serisinin ilk 109 cildinde yer almış bulunan önsözümde, bu serinin ortaya konulmasında büyük hizmet ve emekleri geçen Türk aydınlarına şükran duygularımı söyledikten sonra onların himmetleriyle 5 yıl içinde hiç değilse Devlet eliyle yüz ciltlik bir tercüme kütüphanesine kavuşacağımızı kaydetmiştim. Cumhuriyetin on sekizinci yıl dönümünde bu seriden 13, on dokuzuncu yıl dönümünde 27 ve yirminci yıl dönümünde de 69 cilt eser yayınlanmak suretiyle beş yılda tahakkuk ettirilmesi düşünülen ilk program, iki buçuk yılda 9 fazlasiyle 109 ciltlik bir kütüphanenin Türk okurlarına sunulmasını mümkün kıldı. Memleket yayın tarihinde gerçek bir hamle ve başarı diye vasıflandırılacak olan bu güzel neticeden dolayı, bu serinin ortaya konulmasında, tercümeleri yapanlardan formaları katiyan arkadaşlarıma kadar, himmetleri geçenlere tekrar teşekkürü kendime borç sayıyorum. Devletin bu alandaki teşebbüsünü, yaptıkları geniş tercüme basınıyle destekliyen hususi yayın kurumlarımızı takdirle ve sevinerek anarım. Cumhuriyetimizin bundan sonraki yıl dönümlerinin her birinde, «Dünya edebiyatından tercümeler» serisinde yüzer cilt eser yayınlanarak memleket aydınlarına önümüzdeki beş yılda 500 kitabın Devlet eliyle armağan edilmesi, yayın programımızın yerine getirilmesi gereken amacıdır. Türk aydınlarının şunu bilmesini candan isterim ki, bize, bu geniş programı gerçekleştirme direktif ve cesaretini veren, tercüme serisinin baş okuyucusu Reisicumhurumuz İsmet İNÖNÜ olmuştur. Beş yıllık programdaki 500 kitabı dahi az gören Milli Şefimizin arzularını yerine getirmeyi bütün vazifeli arkadaşlarımla beraber milli bir ödev sayıyoruz.

2 - mart - 1944

Maarif Vekili
Hasan - Âli YÜCEL

MICHAEL KOHLHAAS

On altıncı yüzyılın ortalarında Havel nehri kıyılarında, zamanının en haksever, aynı zamanda en korkunç adamı, Michael Kohlhaas adında bir at taciri yaşıyordu. Bir köy öğretmeninin oğlu olan bu garip adam, otuz yaşına kadar hayatını örnek bir vatandaş olarak geçirmişti. Hâlâ kendi adını taşımakta olan köydeki çiftliğinde, sanatiyle sükûnet içinde geçinip gidiyordu; sevgili karısının doğurduğu çocuklarını da, Allah korkusu ile çalışkanlık ve sadakat aşılıyarak yetiştirmişti. Komşuları arasında onun hakseverliğini görmiyen hiçbir kimse yoktu; kısaca, günün birinde, fazilet yolunda aşırı derecede ileri gitmiş olmasaydı, dünya onun hâtırasını tazizle anacaktı. Fakat doğruluk hissi onu bir haydut, bir katil yaptı.

Bir gün, hepsi de iyi beslenmiş, parlak tüylü bir sürü tayla yabancı diyara yollanıyor, pazarda elde edeceği kârla ne iş tutacağını hesaplıyordu: bir, iyi patronlar gibi daha fazla kâr temin etmek üzere parasını başka bir işe yatırmağı, bir de günün zevkini çıkarmağı kuruyordu. Elbe nehri kıyısına vardığı zaman, Saksonya arazisinde muhteşem bir şövalye malikânesinin yanında, şimdiye kadar bu yol üzerinde hiç görmediği bir sınır

direği ile karşılaştı. Şiddetli bir yağmur etrafı kamçıladığı bir sırada, atlarını durdurdu, hudut nöbetçisini çağırdı ve biraz sonra abus bir çehreyle pencereden bakan nöbetçiye yolu açmasını söyledi. Bir hayli zaman sonra evden çıkan gümrük muhafızına sordu: «Ne var burada böyle?» Öteki: «Memleketin efendisine ait bir imtiyaz!.» diye cevap verdi ve ilâve etti: «Asılzade Wenzel von Tronka'ya bahşedilmiş bir imtiyaz!.» Kohlhaas: «Ya!. demek asılzadenin adı Wenzel?» dedi ve muhteşem mazgallariyle bütün araziye hâkim olan saraya baktı. «Buranın ihtiyar efendisi öldü mü?» Muhafız, direği kaldırırken: «Felçten öldü.» dedi. Kohlhaas «Hım!. Yazık!.» dedi. İnsanların biribiriyle alışverişte bulunmasından hoşlanan ve elinden geldiği kadar ticarete yardım eden, hürmete lâyık ihtiyar bir efendiydi. Vaktivle şuracıkta, köye giden yolda kısrağımın ayağı kırıldığı için, bir kaldırım yaptırmıştı. Eee, şimdi borcum ne?» diye sordu ve gümrük muhafızının istediği parayı, rüzgârda dalgalanan abasının altından, zorla çıkardı. Fakat öteki: «Çabuk, çabuk!.» diye mırıldanıp bu fena havaya lânet okuduğu sırada, Kohlhaas ilâve etti: «Evet dostum! Bu direk ormandaki yerinde kalsaydı, benim için de, sizin için de çok daha iyi olurdu.» Parayı verdi; yola koyulmak istiyordu: fakat henüz sınır direğinin yanına gelmemişti ki, arkasındaki kuleden yeni bir ses: «Dur orada, hey cambaz!.» diye çınladı ve şato kâhyasının kapıyı

açarak kendisine doğru koştuğunu gördü. Kohlhaas «Eh, duralım bakalım, daha neler göreceğiz?» diye düşündü ve atları durdurdu. Şato kâhyası şişman vücuduna bir caket daha geçirip geldi ve yağmura karşı yanlamasına durarak pasaport sordu. Kohlhaas: «Pasaport mu?» dedi. Biraz şaşırmış bir halde, bildiğine yöre, yanında böyle bir şey olmadığını söyledi; fakat efendinin istediği bu vesikanın ne biçim bir şey olduğu kendine tarif edilirse, belki tesadüfen bulabileceğini ilâve etti. Şato kâhyası, onu yan gözle süzerek, hükümdarın müsaade varakası olmadan huduttan hiçbir cambazın geçemiyeceğini söyledi. At cambazı, böyle bir kâğıt olmadan şimdiye kadar tam on yedi defa bu huduttan geçtiğini ve kendi mesleğini ilgilendiren bütün fermanları tamamen bildiğini ileri sürdü; bunun her halde bir yanlışlık eseri olacağını söyledi; yo'u uzun olduğu için burada lüzumsuz yere daha fazla alıkonulmamasını rica etti. Fakat kâhya onun on sekizinci defa buradan sıvışamıyacağını, sırf bunun için yeni bir emir neşredildiğini, ya burada bedelini ödeyip pasaportu alması veya geldiği yere geri dönmesi icabettiğini söyledi. Bu kanundışı taleplerden canı çok sıkılan cambaz, kısa bir düşünceden sonra attan indi, onu bir uşağa verdi ve bu mesele hakkında Tronka Prensi ile bizzat görüşeceğini söyledi. Şatoya doğru yollandı; kâhya açgözlü muhtekirlere ve bu gibilerden para sızdırmanın fayda-

larına dair mırıldanarak onu takibediyordu; her ikisi biribirini süzerek salona girdiler. Tesadüfen, asılzade o anda birkaç şen arkadaşiyle işret sofrasında oturuyor, aralarında geçen bir lâtifenin sebeboldüğu tükenmez bir kahkaha etrafı çınlatıyordu. Kohlhaas şikâyetini anlatmak için ona yaklaştı. Asılzade ne istediğini sordu; yabancı adamı gören şövalyeler seslerini kestiler. Fakat daha atlar hakkındaki şikâyetine henüz başlamıştı ki, bütün kalabalık: «Atlar mı, nerde atlar?» diye bağırdı ve onları görmek için pencereye koştu. Aşağıda parlak tüylü at sürüsünü görünce, asılzadenin teklifi üzerine, uçar gibi avluya indiler. Yağmur dinmişti. Şato kâhyası, vekilharç ve uşaklar hepsi hayvanların etrafına toplanmış, seyrediyorlardı. Biri, alnı akıtmalı doruyu methediyor, bir diğeri kestane kırını beğeniyor, üçüncüsü kulayı okşuyordu; hepsi de hayvanlarını geyik gibi olduklarında, memlekette bunlardan daha iyi at yetiştirilmediğinde müttefiktiler. Kohlhaas güler yüzle atların, üstlerine binecek şövalyelerden daha iyi olmadıklarını söylüyor ve onları satın almaları için şövalyelere teklifte bulunuyordu. Doru aygırı pek cazip bulan asılzade bedelini sordu; vekilharç da, şu veya bu işte kullanmayı düşünerek, birkaç yağız almak niyetindeydi. Fakat at cambazı fiyatı bildirince pek pahalı buldular ve asılzade, Kohlhaas'a böyle yüksek bedel istediği takdirde, gidip kıral Arthur ve

maiyetini[1] bulması lâzım geldiğini söyledi. Kohlhaas şato kâhyası ile müdürünü atlara bakarak biribirleriyle fısıldaşır görünce garip bir önduyu ile atları onlara satarak kurtulmak kararını vermişti. Asılzadeye: «Efendim, bu yağızları bundan altı ay evvel yirmi beş guldene almıştım; verin bana otuz gulden, sizin olsunlar!.» dedi. Asılzadenin yanında duran iki şövalye atların bu değerde olduklarını kabul ettiler; fakat asılzade doruyu alabileceğini; ancak yağızlar için asla para vermek niyetinde olmadığını söyledi ve ayrılmak ister gibi hareketler yaptı. Bunun üzerine Kohlhaas gelecek sefer beygirleriyle buradan geçerken belki kendisiyle alışveriş yapabileceğini arz etti, asılzade ile vedalaştı ve gitmek için atının gemini yakaladı. Bu sırada şato kâhyası kalabalıktan ayrılıp ona pasaportsuz asla seyahat edemiyeceğini söyledi. Kohlhaas, asılzadeye dönerek, bütün işini berbadedecek olan bu keyfiyetin doğru olup olmadığını sordu. Asılzade, giderken, şaşkın bir çehre ile şöyle cevap verdi: «Evet Kohlhaas! Pasaport almağa mecbursun. Kâhya ile konuş, sonra yoluna devam et!» Kohlhaas, başka illere at çıkarılması hakkındaki nizamlara asla karşı koymak fikrinde olmadığını temin etti; Dresden'den geçerken orada

[1] Arthur: Keltlerin efsanevi bir kıralı olup M. S. 500 yıllarında yaşamış ve Saksonlara karşı harbetmiştir. Bu kıralın maiyeti erkânı kahramanlardan teşekkül etmekteydi, Arthur'un kırallığı şövalyeliğin timsaliydi.

hariciye dairesinden bir pasaport alacağına söz verdi ve böyle bir talepten hiç haberi olmadığı için bu seferlik geçip gitmesine müsaade edilmesini rica etti. Fırtına tekrar başladığı ve rüzgâr kuru, sıska vücuduna işlediği için asılzade: «Haydi!» dedi, «bırakın şu miskini gitsin, siz de gelin!» Döndü, şatoya gitmek istiyordu. Kâhya, asılzadeye dönerek, hiç olmazsa, borcunu mutlaka ödemesi için cambazın bir rehin bırakmasını teklif etti. Asılzade şato kapısının önünde tekrar durdu. Kohlhaas yağız atların rehini olarak ne miktar para veya eşya vermesi lâzım geldiğini sordu. Vekilharç, kefimeleri ağzında geveliyerek, yağız hayvanların bırakılmasını istiyordu: «Muhakkak ki en uygun olan şekil budur, diyordu, pasaportu tedarik eder etmez, onları istediği zaman derhal geri alabilir.» Böyle hayâsızca bir istekten dolayı fevkalâde kızmış olan Kohlhaas, soğuktan uzun gömleğinin eteklerini vücuduna saran asılzadeye, yağızları satmağa götürdüğünü söyledi; fakat o anda kuvvetli bir rüzgâr büyük bir yağmur ve dolu kütlesini kapıdan içeri püskürdüğünden, asılzade meseleye bir son vermek üzere: «Eğer atları burada bırakmak istemiyorsa, onu, gerisingeriye, hududun ötesine defedin!» diye bağırdı ve gitti. Burada zorbalığa karşı koyamıyacağını anlıyan cambaz, yapacak başka bir şey kalmayınca, talebi kabul etmeğe karar verdi; yağız hayvanların takımlarını çözdü ve onları kâhyanın gösterdiği ahıra götürdü. Hayvanların

yanına uşaklarından birini bıraktı, ona para vererek kendi dönüşüne kadar atlara dikkat etmesini tenbih etti ve henüz cambazlığın yeni revaç bulduğu Saksonyada böyle bir nizam olup olmıyacağını düşüne düşüne, geriye kalan sürü ile Leipzig'e, panayıra doğru yollandı.

O, memleketin küçük pazarlarına hayvan götürerek ticaret ederdi. Bunun için de Dresden'in kenar mahallelerinden birinde birkaç ahırlı bir ev almıştı. Oraya gelir gelmez hemen zaptiye dairesine gitti ve içlerinden birkaçını tanıdığı kâtiplerden, kendisinin de önce düşündüğü gibi, pasaport meselesinin bir masaldan ibaret olduğunu öğrendi. Bu hikâyeden canları sıkılan kâtipler, isteği üzerine, kendisine işin haksızlığını gösterir bir vesika verdiler. Kohlhaas, sırska asılzadenin bunu yapmakla ne temin etmek istediğini pek anlıyamadığı halde, gülümsedi. Yanında bulundurduğu at sürüsünü birkaç hafta içinde kârına sattı ve dünyanın umumi sefaletinin kendisine verdiği ıstıraptan başka içinde acı bir his olmadan Tronkenburg'a döndü. Pasaportunu gösterdiği şato kâhyası, fazla söze lüzum görmeden, cambazın «Artık atları alabilir miyim?» sualine karşı, gidip onları aşağıdan almasını söyledi. Fakat Kohlhaas avludan gerçekten hoşa gitmiyen bir hâdiseyi öğrenmişti: Dediklerine göre, buraya bıraktığı uşak, münasebetsiz hareketlerinden dolayı, birkaç gün sonra, dayak yemiş, Tron-

kenburg'dan kovulmuştu. Bu haberi kendisine veren delikanlıya, uşağın ne yaptığını ve o gittikten sonra atlara kimin baktığını sordu. Delikanlı onu bilmediğini söyledi ve yüreği şüphelerle dolup taşan tüccara, hayvanların bulunduğu ahırı açtı. İyi beslenmiş, parlak tüylü iki yağız atı yerine bir çift sıska, cılız beygir görünce cambazın hayreti pek büyük olmuştu: üstüne öte beri asılabilecek çengel gibi kemikler, hiçbir ihtimam ve tımar görmemiş, gelişigüzel düğümlenmiş yele ve saçlar: hayvanlar diyarında sefaletin gerçek bir örneği. Atların mecalsizce kişnediklerini gören Kohlhaas, pek fazla kızdı ve hayvanların başına neler geldiğini sordu. Yanında duran genç, onlara hiçbir kaza gelmediğini, lâzım gelen yemi aldıklarını, fakat, sadece, hasat zamanı olduğundan, öküze ihtiyaç bulunduğu için bir parça tarlalarda kullanıldıklarını söyledi. Kohlhaas bu soysuzca ve hilekârca yapılan zorbalığa küfretti; fakat bir şey yapamıyacağı için tehevvür ve gazap hislerine hâkim olarak, atlariyle bu haydut yuvasını terke hazırlanırken, konuşmaları işiterek oraya gelen kâhya, gürültünün sebebini sordu. Kohlhaas: «Ne mi var?.. Tronka asılzadesiyle avenesi, yanlarımda bıraktığım atları, tarlada çalıştırmak için kimden izin aldı?..» diye cevap verdi ve ilâve etti: «Bu, insanca bir iş midir?» Bitkin beygirleri bir değnek sürtmesiyle harekete getirmeğe çalıştı; kımıldamadıklarını kâhyaya gösterdi. Şato kâhyası onu bir

parça azametle süzdükten sonra söze başladı: «Şu kaba herife bakın hele! Hoyrat herif! Allaha şükret ki, beygirlerin ölmedi! Uşak kaçtıktan sonra onları kim besliyecekti?» dedi. Atların kendilerine verilen yemi tarlada çalışarak ödemelerinin haksızlık mı olduğunu sordu; ve sözlerini, burada böyle gürültü etmemesini, yoksa köpekleri çağırmakla avluda sükûneti iade edebileceğini söyliyerek bitirdi. At tacirinin kalbi mintanından fırlıyacak gibi çarpıyordu. İçinden gelen bir his onu, hiçbir şeye yaramıyan şu koca göbeği gübrenin içine yuvarlayıp, ayağını bakır renkli suratına basmağa zorluyordu. Fakat içindeki, bir altın terazisi kadar hassas hakseverlik duygusu daha kımıldıyordu; karşısındakinin gerçekten suçlu olup olmadığı yolunda henüz kesin bir hüküm vermemişti. Küfürleri hazmedip, hayvanlara yanaştı ve sükûnetle vaziyeti kafasından geçirerek yeleleri düzelttiği sırada, alçak sesle, hangi kabahatinden ötürü uşağın uzaklaştırıldığını sordu. Kâhya cevap verdi: «Çünkü, hayvanların başka bir tavlaya çekilmesi zarureti doğunca buna razı olmadı ve Tronkenburg'a gelen iki asılzadenin atlarının, kendi beygirleri yüzünden, geceyi yol üstünde geçirmelerini istedi!» Kohlhaas, şu anda uşağının yanında olması ve onun söyliyecekleriyle bu koca göbekli kâhyanınkileri karşılaştırabilmek için, hayvanların parasını fedaya çoktan razıydı. Olduğu yerde duruyor, yağızların perçemlerini okşuyor, bu

vaziyet karşısında ne yapmak lâzım geldiğini düşünüyordu ki, sahne birdenbire değişti ve asılzade Wenzel von Tronka, bir sürü şövalye, uşak ve köpekle birlikte tavşan avından dönerek, şatonun avlusuna daldı. Ne olduğunu sorunca, kâhya hemen söze başladı ve bir yandan köpekler yabancıya karşı havlar, öte yandan şövalyeler onları susturmaya çalışırken, o da prense, hâdiseyi tahrif ederek, yağızların bir parça kullanılması yüzünden tacirin nasıl serkeşlikte bulunmak istediğini anlattı ve müstehzi kahkahalarla, Kohlhaas'ın bu hayvanları kendininkiler diye tanımak istemediğini söyledi. Kohlhaas bağırıyordu: «Bunlar benim atlarım değil, benim âdil efendim!. Bunlar otuz altın gulden değerinde olan at'ar değil!. Ben, sıhhat'i, iyi beslenmiş atlarımı isterim!.» Asılzade, yüzü hafif sararark attan indi ve: «Herif atları geri almak istemiyorsa, burada bırakıversin! Gel Günther!» diye bağırdı «Hans! Gelin!» Ve eliyle dizgindeki tozu silkerken «şarap getirin!.» diye bir kere daha bağırdı ve şövalyelerle beraber kapıdan içeriye girdi. Kohlhaas, atlarını bu halde Kohlhaasenbrück'teki ahıra götürmektense, hayvan derisi yüzen bir adam çağırıp, leşlerini çöplüğe attırmağı tercih edeceğini söyledi. Beygirleri oldukları yerde bırakarak, doğru atına bindi ve hakkını aramağı bildiğini söyliyerek oradan uzaklaştı.

Dresden'e doğru doludizgin giderken, ak'ına uşağı ve kâhyanın onun hakkındaki şikâyetleri

gelince, atını yavaşlattı. Bin adım bile gitmeden atının başını Kohlhaasenbrück'e doğru çevirdi; çünkü, bir kere de uşağın ifadesine başvurmanın akıllıca ve hakka uygun bir hareket olacağını düşünmüştü. Zira uğradığı bütün hakaretlere rağmen, doğruluğu ve mutlak adalet duygusu, kâhyanın dediği gibi gerçekten bu işte uşak suçlu ise, atlarını kaybetmeyi, haklı ve tabiî bir netice olarak görmeğe onu meylettiriyordu. Buna karşılık gene aynı derecede yüksek bir duygu, ona, mesele gözüktüğü gibi bir danışıklı döğüş neticesi ise, karşılaştığı hakaretten dolayı tarziye istemesini ve ilerde yurttaşlarının da bu gibi haksızlıklarla karşılaşmamalarını var kuvvetiyle temin etmesini emrediyordu. Yollarda ve uğradığı her yerde Tronkenburg'dan geçen yolcuların karşılaştıkları haksızlıkları işitiyor ve işittikçe de gönlündeki bu duygu kökleşiyordu.

Kohlhaasenbrück'e varınca, sadık karısı Lisbeth'i kucaklayıp dizlerine sarılan çocuklarını öper öpmez, hemen baş uşağı Herse'yi sordu; «Onun ne olduğunu bilen yok mu?» dedi. Lisbeth: «Evet, sevgili Michael!. Zavallı Herse, on beş gün evvel, fena halde döğülmüş olarak... mütemadiyen kan tükürüyordu... birçok suallerden sonra hiçbirimizin anlıyamadığımız bir hikâye anlattı. Huduttan atlarla birlikte geçirmemişler, onun üzerine senin, Tronkenburg şatosunda kendisini nasıl bıraktığını; en rezilce muamelelerle şatodan nasıl kovulduğunu ve hayvanları beraber getirmeye im-

kân bulamadığını söyledi.» Abasını çıkarırken Kohlhaas: «Ya!. dedi; iyileşti mi?» Lisbeth: «Eh şöyle böyle iyileşti; yalnız hâlâ kan tükürüyor, diye cevap verdi. Sen dönünceye kadar hayvanlara bakması için Tronkenburg'a hemen bir uşak göndermek istiyordum; zira bize karşı daima dürüst ve son derece sadık hareket eden Herse'nin, bu kadar delillerle de teeyyüdeden sözlerine inandım ve hayvanların başka sebeplerle kayboldüklarını aklımdan bile geçirmedim. Herse, benden, kimseyi bu haydut yuvasına göndermememi ve birinin canına kıymak istemiyorsam, hayvanlardan vazgeçmemi rica etti.» Boyun atkısını çıkarırken Kohlhaas sordu: «Hâlâ yatakta mı?» Lisbeth cevap verdi: «Kalktı, birkaç günden beri avluda dolaşıyor.» Ve ilâve etti: «Hülâsa, göreceksin ki, bütün bu anlattıklarım doğrudur ve bu hâdise, son zamanlarda Tronkenburg'da yabancılara karşı işlenen büyük cürümlerden yalnız bir tekidir.» Kohlhaas: «Bunu önce tetkik etmeliyim; eğer ayakta ise, onu bana çağır. Lisbeth!.» diyerek koltuğa oturdu. Onun bu sükûnetinden memnun olan karısı, gidip uşağı çağırdı.

Lisbeth uşakla odadan içeri girerken Kohlhaas: «Tronkenburg'da ne yaptın?. Ben senden memnun değilim!.» dedi. Bu sözler üstüne soluk çehresi hafifçe kızaran uşak, bir müddet sustu, sonra «Haklısınız, efendim! dedi, zira içinden kurtulduğum haydut yuvasını ateşe ve-

recekken, küçük bir çocuğun ağladığını işitince, Allahın izniyle yanımda taşıdığım kundağı Elbe sularına attım ve düşündüm: Allahın yıldırımı onu kül etsin, benden bulmasın!» Kohlhaas, dargın bir tavırla: «Nasıl ve ne yüzden Tronkenburg'dan kovulmana sebeboldun?» dedi. Bunun üzerine Herse: «Çirkin bir hile yüzünden, efendim;» dedi ve alnındaki terleri silerek «ne yapalım.. başa gelen çekilir... Ben atların tarla işlerinde mahvolmalarını istemiyordum; henüz genç olduklarını ve daha hiçbir işe koşulmadıklarını söyledim.» Kohlhaas, perişanlığını gizlemeğe çalışırken, hayvanların geçen yılın ilkbaharında bir parça koşulmuş olduklarını unutmakla, hakikatı gizlediğini söyledi. «Sonra misafir olduğun şatoda, diye devam etti, mahsulü acele içeri çekmek gerekince, atların bir veya birkaç defa koşulmasına göz yumabilirdin!.» Herse: «Bunu ben de yaptım, efendim; dedi, bana karşı öyle aksi surat takındılar ki, yağızların hayatına mal olacak değil ya, diye düşündüm. Üçüncü gün öğleden evvel onları koştum ve içeriye üç araba mahsul attım.» Kalbi yerinden fırlıyacak gibi çarpan Kohlhaas gözlerini yere indirdi ve ilâve etti: «Bundan bana hiç bahsetmediler, Herse!.» Herse bunun böyle olduğunu temin etti: «Bana, öğle yemlerini henüz kestiren atları tekrar koşmak istemediğim, ve parasız ot bulup hayvanların yem bedeli olarak bıraktığınız parayı cebe atmamı teklif eden kâhya ve vekilharca bunu asla

yapamıyacağımı söyleyip arkamı çevirdiğim için, kızdılar.» Kohlhaas: «Fakat Tronkenburg'dan bu hoşnutsuzluk yüzünden kovulmadım!» dedi. Uşak «Hayır! Hayır! diye bağırdı, ehemmiyetsiz bir kabahat yüzünden! Akşam üstü Tronkenburg'a gelen iki şövalyenin atları ahıra çekildi, benimkiler ahırın kapısına bağlandı. Şövalyelerin atlarını bizzat yerleştiren kâhyanın elinden, bizim yağızları alıp nerede kalacaklarını sorduğum zaman, tahta parçaları ve hatıllarla, şato duvarına bitişik olarak yapılmış bir domuz ahırını gösterdi.» Kohlhaas sözünü keserek: «Ahırın durumu atlar için o kadar fena idi ki, tavladan ziyade domuz ahırına benziyordu demek istiyorsun, değil mi?» dedi. Herse: «Hayır; domuz ahırı idi, efendi; gerçekten, düpedüz bir domuz ahırı... Domuzlar, içeri dışarı girip çıkıyorlardı ve ben orada durmadım.» diye cevap verdi. Kohlhaas: «Belki bizim yağızları koyacak başka bir yer yoktu.» dedi ve ilâve etti: «Tabiî şövalyelerin atları tercih edilir.» Uşak sesini biraz a'çaltarak: «Gerçekten yer dardı; diye cevap verdi, o sırada şatoda yedi şövalye bulunuyordu. Siz orada olsaydınız atları belki bir tarafa sıkıştırırdınız. Ben köyde bir ahır kiralamak istedim; kâhya sözümü keserek atları göz önünde bulundurmağa mecbur olduğunu söyledi ve hiçbir suretle onları şatodan uzaklaştırmağa kalkışmamamı ilâve etti.» Kohlhaas «Hım! dedi; bunun üzerine ne yaptın?» «Vekilharç, misafir-

ler yalnız bu geceyi şatoda geçirecekler ve yarın sabah gidecekler dediği için, ben de atları domuz ahırına çektim. Fakat ertesi gün şövalyeler gitmedi; üçüncü günün sabahında ise, beylerin daha birkaç hafta şatoda kalacakları söylenmeğe başladı.» Kohlhaas: «Zamanla, domuz ahırı da, sana ilk günkü kadar fena gelmemiştir her halde, Herse!» dedi. Öteki cevap verdi: «Gerçekten öyle; etrafı bir parça süpürdüğüm için epeyce bir şeye benzedi. Domuzları başka bir yere koyması için hizmetçi kıza bir groşen verdim. Ertesi gün, yukardaki tahtaları fecir zamanı hatıllardan almak ve geceleri tekrar yerine götürmekle atların güzelce ayakta duracakları şekilde orayı bir biçimine koydum. Artık başlarını, kazlar gibi damdan dışarıya uzatıp, Kohlhaasenbrück'e veya daha güzel taraflara doğru bakıyorlardı.» Kohlhaas: «Peki, o halde» diye sordu, «Allah aşkına seni ne diye kovdular?» Uşak cevap verdi: «Efendi, size söyliyorum işte! Benden kurtulmak istiyorlardı; çünkü ben orada oldukça hayvanları mahvedemiyeceklerdi. Her tarafta, avluda, uşaklar arasında bana surat ediliyordu; ve ben bir tokat atıp çenelerini kırayım diye düşünürken, onlar benden baskın çıktılar ve beni kapıdışarı ettiler.» «Fakat sebep?. Her halde ortada bir sebep olmalı!» diye Kohlhaas bağırdı. Herse cevap verdi: «Tabiî! Şüphesiz! Hem de pek haklı bir sebep: domuz ahırında geçirdiğim ikinci günün akşamı, pek fazla pişenmiş olan

atları nehre kadar götürüp yıkamak istedim. Henüz şatonun kapısında idim ki, kâhyanın, vekilharcın köpekler, uşaklar ve değneklerle işçilerin odasından üzerime doğru fırladıklarını ve «Tutun hilekârı! Tutun edepsizi!» diye bağırdıklarını işittim. Sanki kudurmuş gibiydiler. Kapıdaki bekçi yolumu kesmişti; ben ona ve üzerime koşan kudurmuş kalabalığa: «Ne var?... Ne oluyor?..» diye sorduğum zaman, kâhya, her iki yağızın dizginlerinden yakalıyarak: «Atlarla böyle nereye gidiyorsun?» diye sordu ve beni göğsümden kavradı. Ben nereye gideceğimi söyledim. Kâhya: «Hele bak hele!.. Demek ki, atları yıkamağa da götürüyorsun! Yıkamak, öyle mi?.. Zannediyor musun ki?... Seni yezit seni, ben şimdi sana Kohlhaasenbrück yolunda yıkanmağı öğretirim!.» diye bağırdı ve ayağını tutan vekilharçla birlikte beni, hızla, atın üstünden öyle bir çekti ki, kendimi boylu boyunca gübre yığınının içinde buldum. «Kaatil! Alçak herif! Koşum takımları, örtüler ve bir kat çamaşırım ahırda duruyor.» diye bağırdım. Vekilharç hayvanları çekip götürürken, kâhya ve uşaklar, üzerime kırbaç ve sopalarla öyle bir çullandılar ki, yarı ölü bir halde şato kapısının arkasına serildim. «Haydut köpekler!. Atlarımı nereye götürüyorsunuz?» diyerek doğrulurken, kâhya «Defol şatodan!» diye bağırdı ve «Haydi Kaiser! Haydi Jäger! Haydi Spitz!» sesleri çınladı; on ikiden faz'a köpek üzerime atıldı. Bunun üzerine, çitten

bir sırık mıydı neydi, bilmem, bir şey kopardım ve üç köpeği cansız yere serdim. Fakat etlerim fena halde parçalandığından, boyun eğmeğe mecbur olunca, düüt! diye bir düdük sesi işitildi, köpekler avluya girdiler, kapının kanadları kapandı, sürgüsü sürüldü ve ben baygın bir halde yolun üstüne yıkıldım.» Kohlhaas rengi uçmuş, zoraki bir tebessümle: «Sen de her halde, sıvışıp kaçmak istemiştin, değil mi Herse?» dedi ve öteki kıpkırmızı kesilerek yere bakınca, «haydi saklama! diye ilâve etti, muhakkak domuz ahırı hoşuna gitmişti; Kohlhaasenbrück'teki ahırın daha iyi olduğu hatırıma gelmiştir.» Herse: «Al'ah Allah!. diye bağırdı, haydi örtüleri, eyer takımını ve bir kat çamaşırımı orada, domuz ahırında mahsus bırakmış olayım.. Kırmızı ipek boyun atkısına sarıp da yemliğin arkasına koyduğum üç Reichsguldeni, ne diye, cebime atmadan kaçayım? Siz böyle söyleyince, şeytan diyor ki, attığın kundağı git yeniden ateşle!..» At taciri: «Haydi, haydi! Ben böyle demek istemedim! Söylediklerinin hepsine harfi harfine inanıyorum ve hattâ, istersen, sözlerinin doğruluğuna yemin de edebilirim. Benim hizmetimde iken başına bunların geldiğine çok müteessirim! Haydi Herse, git yat! Söyle sana bir şişe şarap versinler, acılarını unut! İnan ki, hak yerini bulur!» Bunun üzerine ayağa kalktı, başuşağın domuz ahırında bıraktığı eşyaların bir listesini yaptı, onların krymetini takdir etti, teda-

vi masrafını sordu ve bir kere daha uşağına elini uzatıp, onu uğurladı.

Bunun üzerine karısı Lisbeth'e hâdisenin bütün safhalarını ve içyüzünü anlattı; hakkını aramağa katî olarak karar vermiş olduğunu ona açtı; karısının da bu hususta bütün kalbiyle fikrine iştirak ettiğini görünce sevindi. Çünkü, belki kendisinden daha az tahammüllü yolcuların da bu şatodan geçebileceklerini; bu gibi nizamsızlıkların önüne geçmek Allahın da hoşuna gideceğini ve dâva açmak için lâzım gelen parayı bizzat vereceğini söylemişti. Kohlhaas ona: «Benim cesur karıcığım!» dedi. O gün ile ertesi günü, karısı ve çocukları arasında neşe ile geçirdi; işlerini bitirir bitirmez mahkemeye şikâyet etmek üzere, Dresden'e hareket etti.

Orada, eskiden tanıdığı bir hukuk bilgininin yardımiyle, Wenzel von Tronka tarafından kendine ve uşağına karşı yapılan cinayetin etraflı bir tasvirinden sonra, asılzadenin kanuna göre cezalandırılması, atların eski hallerine getirilmesi ve kendisiyle uşağının zararlarının tazmini taleplerini ileri süren bir dilekçe yazdı. Gerçekten de mesele hukuk bakımından açıktı; atların kanunsuz olarak alıkonulması keyfiyeti her şeyi pek iyi aydınlatıyordu: Atların sadece bir tesadüf eseri olarak hastalandıkları kabul edilse bile, at tüccarının onları sağ salim geriye almak istemesi gene yerindeydi. Payitahtta dolaşırken Kohlhaas dâvasını canla başla himaye edecek birçok

dosta rasladı. Yapmakta olduğu geniş hayvan ticareti ona birçok dost, ve alışverişte kullandığı tatlı dil, memleketin en seçkin adamlarının muhabbetini kazandırmıştı. Bizzat seçkin bir adam olan avukatının yanında birçok defalar neşe ile yemek yemişti. Dâva masrafı karşılığı olarak ona bir miktar para verdi ve avukatından dâvanın iyi neticeleneceği yolunda teminat almış olarak birkaç hafta sonra karısı Lisbeth'in yanına, Kohlhaasenbrück'e döndü. Buna rağmen aylar geçti; hattâ açtığı dâvanın bir karara bağlanması şöyle dursun, onun gidişi hakkında Saksonyadan bir haber bile alamadan, nerdeyse sene bile dolacaktı. Mahkemeye üstüste birkaç arzuhal gönderdikten sonra, bu işin neden bu kadar geciktiğini samimî bir mektupla avukattan sordu ve şikâyetinin, Dresden mahkemesi üzerinde kullanılan yüksek bir nüfuz neticesi olarak reddedildiğini öğrendi. At tacirinin bu neticeyi doğuran sebebi sormak için canı sıkılarak yazdığı mektuba karşılık olarak, avukatı, Wenzel von Tronka'nın, biri kıralın sakisi öteki de vekilharcı olan Hinz ve Kunz von Tronka adlı iki genç asılzade ile akraba olduğunu bildirdi, ve ona, mahkemede daha fazla zorluklarla karşılaşmadan Tronkenburg'da bulunan atlarını elde etmenin bir yolunu bulmasını tavsiye etti. Avukat, mektubunda, payitahtta bulunan asılzadenin de atları geri vermeleri için adamlarına emir verdiğini kapalıca anlatıyor ve Kohlhaas'tan bununla kanaat etmezse,

bundan böyle bu iş hakkında kendisinin vekâletten affedilmesini rica ederek mektubunu bitiriyordu.

Memuriyeti dairesine Kohlhaasenbrück'ün de dâhil bulunduğu vali Heinrich von Geusau, şehrin payına düşen çok miktarda para ile fakir hastalar menfaatine Brandenburg'da birçok hayır müesseseleri kurduğu bir sırada, Kohlhaas da orada bulunuyordu. Vali, bu müesseseler arasında, o çevredeki bir köy yakınında bulunup, geleceğinin de gösterdiği gibi, şifa verici olduğuna inanılan bir maden suyu kaynağını yaralıların faydalanması için tanzim işi ile uğraşıyordu. Saray-da bulunduğu sırada bazı alışveriş dolayısiyle Kohlhaas'ı da tanımıştı. Kohlhaas, küçük bir çatı ile örtülü bu şifa kaynağının tesirini. Tronkenburg'da geçirdiği o kara günden beri nefes aldıkça göğsü sızlıyan Herse'nin sıhhati üzerinde tecrübe etmek üzere buraya gelmişti. Bir tesadüf eseri olarak, Kohlhaas'ın Herse'yi bu kaynaktaki havuzda banyo ettiği sırada vali de bu işe ait bazı emirler vermek üzere, havuzun kenarında bulunuyordu. İşte tam bu ara Kohlhaas Dresden'deki avukatının yazdığı ve karısının, husus bir adam eliyle gönderdiği sarsıcı mektubu aldı. Doktorla konuşmakta olan vali, mektubu açıp okuduktan sonra Kohlhaas'ın gözlerinden bir damla yaş akıttığının farkına vardı; ona yaklaşarak dostça ve samimî bir eda ile teessürünün sebebini

sordu. At taciri suale hiçbir cevap vermedi, aldığı mektubu ona uzattı. Bu mektuptan Tronkenburg'da yapılan iğrenç haksızlığı ve bunun neticesi olarak Herse'nin belki de bütün hayatı boyunca hasta kalacağını öğrenen bu âlicenap adam, Kohlhaas'ın omuzuna vurarak, cesaretini kaybetmemesini ve bu haksızlığın tamiri için kendisine yardım edeceğini söyledi. Kohlhaas, aldığı emre itaat ederek akşam üzeri valinin şatosuna gittiği zaman, vali ona, hâdiseyi kısaca tasvir eden bir arzuhale avukatının mektubunu da iliştirmesini, Brandenburg *Kurfürstüne*[1] başvurarak, ondan Saksonya eyaletinde mâruz kaldığı zulümden dolayı yüksek himayesini dilemesini söyledi. Kurfürste sunulmak üzere elinde bulunan kâğıtlar arasında, Kohlhaas'ın arzuhalini de sunacağını vadetti. Kurfürstün de, bir engel çıkarmazsa, ihmal etmeden bu işi Saksonya Kurfürstüne havale edeceğine kani olduğunu ilâve etti; asılzade ile akrabasının bütün marifetlerine rağmen, Dresden mahkemesi huzurunda hak kazanmak için başkaca bir teşebbüste bulunmağa lüzum olmadığını da söyledi. Kohlhaas, fevkalâde memnun olarak, bu yeni lûtfundan dolayı valiye heyecanla teşekkür etti; Dresdende hiçbir teşebbüste bulunmadan, hâdiseyi hemen Berline intikal ettirdiğine

[1] Eski Alman Devletinde İmparatoru seçmeğe hakkı olan prenslerden biri.

üzüldüğünü söyledi; mahkeme kaleminde, şikâyetini usulüne göre yazdıktan sonra, valiye götürdü. Artık bu işin iyi netice vereceğine her zamankinden daha fazla emin olarak Kohlhaasenbrück'e döndü. Aradan bir iki hafta geçmemişti ki, valinin bazı işlerini görmek üzere Postdama giden bir hâkim ona, Kurfürstün meseleyi nazırı Kont Kallheim'a havale ettiğini, onun da Dresden Sarayından bu suçun derhal incelenmesini ve suçluların cezalandırılmasını istiyeceği yerde, von Tronka'dan mesele hakkında izahat istemeği daha doğru bulduğunu haber verdi: böylece Kohlhaas'ı yeniden ıstıraba düşürdü. Kohlhaas'ın evinin önünde arabayı durduran ve ona vaziyeti anlatmak için talimat aldığı anlaşılan bu adam, at tacirinin teessürle sorduğu: «O hal'de neden bu muameleyi yürüttüler?» sualine tatmin edici bir cevap veremedi; ancak, valinin «sabırlı olsun!» dediğini ilâve etti. Hâkim, hal ve tavriyle, seyahate devam mecburiyetinde olduğunu anlatmak istiyordu. Bu kısa konuşmanın sonuna doğru adamın ağzından kaçırdığı birkaç sözden Kohlhaas kont Kallheim'ın von Tronka ailesine kız verdiğini öğrendi. Ne hayvan yetiştirmekten, ne evine barkına bakmaktan, hattâ ne de çoluk çocuğu arasında yaşamaktan artık hiçbir zevk duymıyan Kohlhaas, gelecek hakkında fena düşüncelere dalarak bir ay daha bekledi. Bir ay sonra, banyolardan oldukça fayda gören Herse Brandenburg'dan döndü ve, umduğu gibi, valinin

bir mektubunu getirdi; buna bir de tebliğname ilişikti, vali, bu meselede hiçbir yardımda bulunamadığından dolayı müteessir olduğunu, kendisine başvekâletin kararını gönderdiğini, Tronkenburg'da bıraktığı atlarını alarak artık meseleyi kapatması uygun olacağını yazıyordu. Kararda, Dresdendeki mahkemenin ilâmına nazaran, işe yaramaz kavgacı bir adam olduğu, atlarını yanında bıraktığı asılzadenin onları hiçbir suretle alıkomak istemediği, şatoya adam gönderip onları aldırması veya hiç olmazsa, atların nereye gönderilmesini istediğini asılzadeye bildirmesi yazılıydı; ve nazırlığı bu gibi saçma ve lüzumsuz müracaatlarla izaçtan sakınması gerektiği ilâve olunuyordu. Atların değerini düşünmiyen — onların yerinde bir çift köpek bile olsa aynı acıyı duyacak olan — Kohlhaas, bu mektubu alınca, hiddetten köpürdü. Ne zaman avluda bir ses işitse, kalbini harekete getiren pek zayıf bir ümitle, acaba asılzadenin adamları açlıktan sıskalaşmış atları, belki de aynı zamanda bir tarziye vermek üzere, getiriyorlar mı diye büyük kapıya bakıyordu: ancak böyle bir hal karşısındadır ki, doğuştan temayüllerine tamamiyle uygun olarak, temiz ruhu, hiçbir şey yapmamağa karar vermişti. Az bir zaman sonra, Tronkenburg'daki atlarının hâlâ asılzadenin öteki beygirleriyle birlikte tarlada çalıştırıldıklarını öğrendi. Şimdi, dünyayı büyük haksızlıklar içinde görmekten duyduğu teessürün yanıbaşında, kendi göğsünün hak, hak-

severlik ve adalet duygulariyle çarpmakta olmasından doğan ve içten gelen memnunluğu bir kat daha artıyordu. Arazisinin etrafındaki toprakları da satın alarak müikünü büyütmeyi çoktan beri tasarlıyan komşularından bir memuru davet etti. Görüşmeğe başlar başlamaz, Brandenburg'da ve Saksonya'daki mülkleri için, ev olsun, arazi olsun, sağlam veya harap bulunsun, toptan, ne kadar para verebileceğini sordu. Bu sözleri işitince karısı Lisbeth'in rengi uçtu; döndü, arkasında yerde oynıyan en küçük çocuğunu kucağına aldı; boyun atkısiyle oynıyan oğlunun kırmızı yanakları yanından, içinde ölüm acısı okunan nazarlarla kocasına ve onun elinde tuttuğu kâğıda baktı. Memur Kohlhaas'a hayretle bakarak, ne gibi bir sebebin onu böyle garip bir düşünceye sevk ettiğini sordu. Bunun üzerine, Kohlhaas zoraki bir neşe ile, Havel nehri kıvrısındaki küçük çiftliğini satmak fikrinin pek yeni bir şey olmadığını, bu hususta ikisinin de çok zaman pazarlık ettiklerini, Dresden'in kenar mahallesindeki evinin ise bununla kıyas kabul etmiyecek derecede ehemmiyetsiz bir mülk olduğunu: sözün kısası, arzusunu yerine getirmek ve bu iki mülkü satın almak isterse mukavelevi yapmak için hazır olduğunu söyledi. Zoraki bir nükte yaparak, «Dünya Kohlhaasenbrück'den ibaret değil ya!» dedi ve ilâve etti: «Öyle gaveler vardır ki, onların yanında, sadece evinin namuslu babası olmanın hiçbir kıymeti yoktur: kısaca, neden itiraf etmeyim,

ruhum, tecellilerini belki de yakında işiteceğiniz, büyük gayeler peşinde...» Bu sözlerle sükûnet bulan memur, çocuğunu biribiri üzerine öpen kadına, lâtife şeklinde, kocasının her halde, paranın derhal ödenmesini istemiyeceğini söyledi. Dizleri arasında duran bastoniyle şapkasını masanın üstüne koydu ve at tacirinin elinde tuttuğu kâğıdı, okumak için, aldı. Kohlhaas, ona yaklaşarak, bunun, tarafından hazırlanmış, istenildiği takdirde dört hafta içinde vazgeçilebilecek bir satış mukavelenamesi olduğunu anlattı. Bunda imzalarla kararlaştırılacak fiyattan başka hiçbir şeyin eksik olmadığını gösterdi. Gerek fiyat, gerek dört hafta içinde satıştan vazgeçerse memura vereceği tazminat bahsinde kendisiyle kolayca anlaşacağını, fazla para istemiyeceği gibi başka güçlükler de çıkarmıyacağını temin etti. Kadıncağız odanın içinde aşağı yukarı dolaşıyor, göğsü öyle hızla çarpıyordu ki, oğlunun çektiği atkısı az kalsın omuzlarından düşecekti. Memur Dresden'deki emlâkinin kıymetini hiç takdir edemiyeceğini söyleyince, Kohlhaas, onlar satın alındıkları sırada yazılmış olan mektupları önüne sürdü ve yüz gulden istedi; halbuki mektuplardan bunların kendilerine hemen hemen yüz elli gulden'e mal oldukları anlaşılıyordu. Mukaveleyi tekrar okuyan memur, bunda hiç aklından geçirmediği halde, isterse kendisinin de bu alışverişten vazgeçebileceğinin tesbit edilmiş olduğunu görünce, yarı karar vermiş bir tavırla ahır-

daki damızlık atların kendi işine yaramıyacağını söyledi. Bunun üzerine Kohlhaas, atları zaten vermek niyetinde olmadığını, posta odasındaki birkaç silâhı da beraber alacağını söyledi. Memur hâlâ tereddüdediyordu; nihayet birkaç gün önce bir gezinti sırasında yarı ciddî, yarı lâtife teklif etmiş olduğu, emlâkin gerçek değerine göre pek az olan bir bedeli yeniden ileri sürdü. Kohlhaas «Peki yaz! »diye hokka kalemi uzattı. İşittiklerine inanamıyan ve teklifi lâtife sanan memurun bir kere daha bunun ciddî olup olmâdığını sorması üzerine, at taciri bir parça alınmış bir tarzda «Şaka mı ediyorum sanıyorsunuz? » dedi. Bunun üzerine memur düşünceli bir yüz takınarak, kalemi alıp yazdı. Buna karşılık, satıcı satıştan vazgeçtiği takdirde tazminat vermeğe mecbur olduğu fıkrasını mukavele'den sildi, mülkiyetini almak istemediği Dresden'deki emlâk üzerine yüz altın guldenlik bir ipotek koydu ve Kohlhaas'a bu işten iki ay içinde dönmek serbestliğini verdi. Bundan pek duygulanan at cambazı, büyük bir samimiyetle onun elini sıktı ve satın fiyatının dörtte birinin derhal peşin olarak verilip geri kalan kısmının üç ay içinde Hamburg bankasına teslim edilmesi esas şartı üzerinde de anlaştıktan sonra, böyle iyi bir neticeye varan bu işi kutlamak üzere, «Şarap getirin!» diye bağırdı. Şişelerle içeriye giren bir hizmetçi kıza uşak Sternbald'ın kendine al atı hazırlamasını emretti; bazı işler görmek üzere payitahta gide-

ceğini anlatarak şimdi sır olarak sakladığı birçok şeyleri, kısa bir zaman sonra geri dönünce daha serbestçe açığa vuracağını söyledi. Kadehleri doldururken tam o sırada biribirleriyle savaşan Lehlilerle Türkleri sordu, memura bu mesele hakkında bazı siyasi mütalâalarını söyledi, nihayet işlerinin iyi gitmesi şerefine içtikten sonra onu uğurladı. Memur odayı terk eder etmez Lisbeth önüne diz çöküp haykırarak: «Eğer sen bana ve çocuklarına azıcık olsun kalbinde yer veriyorsan ve biz daha önceden bilmediğim bir sebeple gönlünden atılmış değilsek, söyle bana bu korkunç hareketlerinin mânası nedir? » dedi. Kohlhaas: «Sevgili karıcığım, bu mesele seni asla meraka düşürmesin!.. Benim asılzade Wenzel von Tronka'ya karşı yaptığım şikâyetin hiçbir şeye yaramıyan bir boşboğazlıktan ibaret olduğunu bildiren bir kararname aldım. Burada bir anlaşmazlık olacağından, şikâyetimi şahsan hükümdarın kendisine arz etmeğe karar verdim.» dedi. Karısı ürkmüş bir çehre ile ayağa kalkarak: «Peki, öyleyse neden evini satmak istiyorsun?» diye bağırdı. At taciri onu tatlı tatlı bağrına basıp cevap verdi: «Çünkü, benim sevgili Lisbeth'im ben, haklarımı korumak istemiyen bir memlekette kalamam. Eğer ayaklar altında çiğneneceksem, insan olmaktansa bir köpek olmayı tercih ederim! Eminim ki, karım da bu hususta benim gibi düşünür!» «Nereden biliyorsun? diye karısı çılgınca kükredi. Nereden biliyorsun

ki, haklarımı korumuyorlar?.. Sen sana yakışan bir tarzda, mütevazı bir dilekçe ile efendimize yaklaşırsan, dilekçenin bir kenara atılacağını veya seni dinlemekten kaçınılacağını, sana cevap verilmiyeceğini nereden biliyorsun?..» Kohlhaas «Âlâ!. diye cevap verdi. Eğer şimdiye kadar sebepsiz yere korktuysam, o halde evim de henüz satılmamıştır. Şunu iyi biliyorum ki, efendimiz âdildir. Etrafını alanlar arasından yol bulup huzuruna ulaşabilirsem, daha hafta dolmadan hakkımı alıp sana ve eski işime geri döneceğimden hiç şüphe etmiyorum.» dedi ve onu öperek «Ondan sonra artık ta hayatımın sonuna kadar senin yanımda kalacağım. Fakat daha iyisi, diye devam etti, her ihtimale karşı hazırlıklı olmam lâzımdır. Bunun için de senin ve çocukların, kabilse bir müddet kalmak üzere, buradan uzaklaşıp, zaten uzun zamandan beri ziyaret etmek istediğin Schwerin'deki halanın kızının yanına gitmenizi arzu ediyorum!..» «Nasıl? Schwerin'e mi?.. Çocuklarla beraber sınırdan geçerek halamın kızına Schwerin'e mi gideyim?» diye kadın bağırdı: hayret ve öfkesinden sesi kesilmişti. Kohlhaas: «Şüphesiz! kabilse hemen, derhal... Öyle ki, işim için atacağım adımları daha kayıtsız ve serbestçe atayım.» diye cevap verdi. Karısı: «Haa!... Seni anlıyorum, sen şimdi at ve silâhtan başka bir şey istemiyorsun, geriye kalan ne olursa olsun!» diye bağırdı, hemen döndü, kendini bir koltuğa atıp ağlamağa başladı.

Kohlhaas teessürle: «Sevgili Lisbeth, ne diyorsun?.. Allah bana ev bark, çoluk çocuk vermiş, bugün ilk defa olarak keşke vermeseydi dememi istiyorsun? » dedi ve bu sözler üzerine kızararak boynuna sarılan karısının yanına oturdu, alnının üstündeki kâkülleri okşıyarak: «Söyle bana ne yapayım? Bu hâdiseyi böylece bırakayım mı? Tronkenburg'a gidip atları bana vermesini şövalyeden rica edeyim, üstlerine atlıyarak onları buraya sana getireyim mi?» dedi. Lisbeth «Evet, evet, evet!...» demeğe cesaret edemiyordu. Ağlıyarak başını sallıyor, onu kuvvetle kendine çekerek göğsünü sıcak öpücüklere boğuyordu. Kohlhaas: «Bu başladığım işe devam ettiğim takdirde hakkımı elde edeceğime inanıyorsan, bırak beni istediğim gibi serbestçe çalışayım!..» deyip ayağa kalktı ve al atın eğerlendiğini haber veren uşağa öbür gün karısını Schwerin'e götürmek için doruların da hazırlanmasını emretti. Lisbeth: «Aklıma bir şey geldi.. Acaba arzuhali bana versen de senin yerine onu ben Berlin'e hükümdara götürüp versem olmaz mı?.» dedi. Kohlhaas bu tekliften birçok sebeplerle müteessir olarak onu kucakladı ve: «Sevgili karıcığım, bu dediğin asla mümkün değildir!.. Efendimizin etrafı sıra sıra çevrilmiştir, ona yaklaşmak istiyen bir kimse hoşa gitmiyecek birçok şeylerle karşılaşabilir.» dedi. Lisbeth, bir kadın için ona yaklaşmanın bir erkekten bin kere daha kolay olduğunu söyledi. «Arzuhali bana ver!.

diye tekrar etti, onun hükümdarın eline geçmesinden başka bir şey istemiyorsan, emin ol, ben ulaştırırım.» Karısının cesareti kadar zekâsını da birçok kereler tecrübe etmiş olan Kohlhaas, «Bu işi nasıl başaracaksın?» dedi; bunun üzerine o utanarak önüne bakıp, «Kurfürst'ün saray kâhyasının geçmiş zamanlarda Schwerin'de çalışırken kendisini istediğini, şimdi evli ve çoluk çocuk sahibi ise de, kendisini hâlâ unutmadığını söyledi ve kısaca tasviri gayet uzun tutacak şu veya bu durumlardan dolayı bu işin kendisine bırakılmasının daha kârlı olacağını tekrarladı. Kohlhaas büyük bir sevinç ile onu öptü, teklifini kabul ettiğini söyledi ve: «Sarayda hükümdara yaklaşabilmek için o adamın karısına misafir olman yeter.» dedi. Arzuhali verdi; doruları arabaya koşturdu ve onu sadık uşağı Sternbald ile sağ salim yola çıkardı.

Fakat bu seyahat şimdiye kadarki teşebbüslerinin en felâketlisi oldu: Aradan birkaç gün geçmişti ki, Sternbald önünde yavaş yavaş yürüyerek arabayı avluya soktu. Göğsünde büyük ve tehlikeli bir yara bulunan kadın, arabanın içinde yatıyordu. Benzi sapsarı kesilmiş bir halde arabaya yanaşan Kohlhaas bu facia hakkında açık malûmat edinemedi. Uşağın dediğine göre kâhyayı evinde bulamadıklarından saray yakınında bir hana inmeğe mecbur olmuşlar, ertesi gün Lisbeth uşağa hayvanların yanında kalmasını söy-

liyerek handan çıkmış, ancak akşam üstü bu halde geri gelmiş. Hükümdara fazla yaklaşıp sokulmak cüreti göstermesi üzerine onun haberi ve emri olmadan etrafındaki muhafızlarından birinin fazla gayret göstererek kadıncağızı haşince bir mızrak darbesiyle göğsünden yaraladığı, zavallıyı akşam üzeri baygın bir halde hana getirenlerin sözlerinden anlaşılmaktaydı. Biçarenin ağzından kan fışkırdığından az konuşabiliyordu. Bundan sonra dilekçe bir şövalye tarafından Lisbeth'den alınmıştı. Sternbald, bir ata atlayıp ona bu fe'âketi acele haber vermeği istediğini, fakat çağrılan cerrahın ısrarlarına rağmen, kocasına önceden hiç haber verilmeden kendisinin Kohlhaasenbrück'e götürülmesinde Lisbeth'in ayak dirediğini söyledi. Kohlhaas, yolculuktan bitap düşen karısını bir yatağa götürdü; zavallı kadın burada güçlükle nefes alarak ancak birkaç gün daha yaşıyabildi. Başına gelenleri öğrenebilmek için, onu kendine getirmeğe boşuna uğraştılar; o artık sönmek üzere olan sabit gözlerle yatağında yatıyor, cevap vermiyordu. Yalnız ölümünden biraz önce hâfızası yerine geldi. Zira bu sırada Luther mezhebinde bir papaz (o zaman yeni yayılmağa başlıyan bu mezhebi kocasına uyarak o da kabul etmişti) yatağının yanında duruyor, yüksek ve dokunaklı bir sesle İncilden bir parça okuyordu: birdenbire fersiz gözlerle ona baktı, sanki yeniden dinleyip öğreneceği bir şey yokmuş gibi onun elinden İncili aldı,

bir şey arar gibi yapraklarını karıştırdı karıştırdı ve yatağında oturan Kohlhaas'a şahadet parmağı ile: «Düşmanlarını bağışla, senden nefret edenlere de iyilik et» ayetini gösterdi. Bu sırada can ve gönülden kocasına bakarak elini tuttu ve öldü. Kohlhaas düşündü: «Eğer ben şu asılzadeyi affedersem, Allah beni asla affetmesin!..» Gözlerinden yaşlar boşanırken onu öptü, gözlerini kapadı ve odayı terk etti. Memurun Dresden'deki ahırlar için getirdiği yüz altın guldeni aldı, prenseslere lâyik bir cenaze alayı hazırlattı: birçok maden kakmalarla süslenmiş meşe ağacından bir tabut, altın ve gümüş saçaklı ipek yastıklar ve sekiz kulaç derinliğinde taş ve kireçle örülmüş bir kabir. Küçük oğlu kucağında olduğu halde mezarın başında durmuş, kazılmasına bakıyordu. Defin günü kar gibi bevazlara sarılı cenaze, onun siyah kumaşlarla kaplattığı bir salona konmuştu. Papaz tabutun yanında söylediği dokunaklı hitabeyi henüz bitirmişti ki, bedbaht kadının götürdüğü dilekçeye hükümdarın yolladığı cevabı Kohlhaas'a verdiler. Bunda Tronkenburg'a gidip atlarını alması, ve işin peşini bırakması, yoksa hapse atılacağı bildiriliyordu. Kohlhaas mektubu cebine koydu ve tabutu arabaya yerleştirtti. Cenaze gömülüp mezarın üzerine haç dikildikten ve törende bulunanlar dağıldıktan sonra Kohlhaas karısının şimdi boş kalan yatağı üstüne bir defa daha kapandı ve öç almağa kesin olarak karar verdi; oturdu, doğuşta

kendinde bulunan kudret ve cesarete dayanarak Junker Wenzel von Tronka'ya bir ihtar mektubu yazdı. Bunda onu lânetliyor ve tarlada çalıştırarak çürüttüğü yağızlarını bu mektubu aldıktan en geç üç gün sonra akşam karanlığında Kohlhaasenbrück'e getirerek ahırda bizzat besleyip semirtmesini kesin olarak emrediyordu. Bu mektubu bir atlıya verip gönderdi ve kâğıdı verir vermez hemen Kohlhaasenbrück'e dönmesini ona tenbih etti. Üç gün geçtiği halde atlar getirilmediğinden Herse'yi çağırıp asılzadeye yazdıklarının hepsini anlattı; kendisiyle birlikte Tronkenburg'a gidip bu genç asılzadeyi yakalıyarak buraya getirmeği ve ahırda atlara iyi bakmazsa onu kırbaçlamağı isteyip istemediğini sordu. Bu söylenenleri duyar duymaz Herse, «Bugünden tezi yok!» diyerek külâhını havaya fırlattı ve ona tımar etmeği öğretmek için sırımların en düğümlüsünü ördüreceğini temin etti. Bundan sonra Kohlhaas evini sattı, çocuklarını bir arabaya bindirip hududun ötesine gönderdi; akşam karanlığı basarken çok sadık eski uşaklarından daha yedi kişi topladı, hepsini silâhlandırdı; atlara bindiler ve Tronkenburg'a yollandılar.

Üçüncü günün akşamı bu küçük kafile ile birlikte, büyük kapının altında konuşan gümrükçü ve kapıcıyı çiğneyip geçerek şatoya girdi. Şatonun avlusunda tutuşturdukları barakalar çatır çatır yanarken Herse dolambaçlı merdivenden kâhyanın kulesine çıkmış ve yarı

soyunmuş bir halde oyun başında bulunan kâhya ile vekilharcı dövüp yaralamağa koyulmuştu. Kohlhaas da tam bu sırada Wenzel'i yakalamak için şatoya daldı.. Adalet meleği böylece gökten iniyordu... Asılzade at tacirinin kendisine gönderdiği kâğıdı yanındaki genç arkadaşlarına okuyup attıkları kahkahalar ortalığı çınlatırken birdenbire avludan Kohlhaas'ın sesini duydu ve beti benzi attı: «Kardeşler, herkes başının çaresine baksın!» diye bağırarak ortadan kayboldu. Kohlhaas salona girerken karşısına çıkan Hans von Tronka adlı şövalyeyi göğsünden yakalayıp salonun köşesine öyle bir fırlattı ki, beyni taşlar üzerine aktı. Uşakları silâha sarılıp öteki şövalyelerin haklarından gelirken, onları dağıtan Kohlhaas «Wenzel von Tronka nerede?..»diye bağırdı, neye uğradıklarını bilmiyen bu adamların müspet cevap verememeleri üzerine, şatonun cenahlarına giden iki hücrenin kapılarını birer tekme ile açıp her tarafını dolaştığı binanın hiçbir köşesinde kimseyi bulamadığından, bütün kapıları tutulsun diye küfür ede ede avluya indi. Bu sırada barakaların ateşi şatoya ve etrafındaki binalara sirayet etmiş ve duman sütunları göklere yükselmeğe başlamıştı. Sternbald üç kuvvetli uşakla sökülüp taşınabilecek bütün eşyayı sürükleyip atların arasına yığarken, Herse'nin sevinç çığlıkları arasında kâhya dairesinin penceresinden kâhyanın, vekilharcın ve çocuklariyle karılarının cesetleri fırlatılı-

yordu. Şatonun merdivenlerinden inerken ayaklarına kapanan ihtiyar, nikrisli kalfaya Kohlhaas basamakta durarak: «Asılzade Wenzel von Tronka nerede?..» diye sordu. Kadın alçak ve titrek bir sesle «sanırım kiliseye kaçmıştır.» deyince Kohlhaas ellerinde meşale taşıyan iki uşağı çağırdı, anahtarlar bulunamadığından kapıyı küskü ve baltalarla açtırdı, mihrapları, sıraları altüst etti fakat bütün hırsına rağmen Wenzel'i bulamadı. Kohlhaas kiliseden çıkarken Tronkenburg'da çalışan genç bir uşak, şövalyenin cenk atlarını ateşin tehdide başladığı geniş ve kârgir bir ahırdan çıkarmağa koşuyordu. İşte tam bu sırada samanla örtülü bir kulübede kendi yağızlarını gören at taciri uşağa, niçin onları kurtarmadığını sordu. Ahırın kapısını açmağa çalışan uşağın «Kulübeyi ateş sarmış» demesi üzerine Kohlhaas onu zorla kapıdan çekerek anahtarı duvarın ötesine fırlattı, kılıcının tersiyle durmadan vurarak onu yanmakta olan kulübeye soktu ve etraftakilerin vahşi kahkahaları arasında zorla yağızları kurtarmağa sevk etti. Korkudan benzi sapsarı kesilmiş olan uşak, çıkar çıkmaz yıkılan kulübeden atlarla birlikte çıktığı zaman Kohlhaas'ı orada bulamadı. Avluya uşakların yanına gidip kendisine birçok defalar arkasını çeviren at tacirine hayvanları ne yapacağını sorduğu zaman Kohlhaas dorusuna bindi; uşağa da müthiş bir tekme savurarak cevap verdi, bu tekme isabet etmiş olsaydı, uşağı muhakkak öldürürdü.

Uşaklar yağmaya devam ederlerken, o gidip kale kapısının altında sessizce sabahı bekledi. Şafak sökerken bütün şato ta duvarlarına kadar yanmıştı; oralarda Kohlhaasla yedi uşağından başka kimse yoktu. Attan indi; şimdi artık güneşin aydınlattığı bütün köşe bucağı bir kere daha aradı. Her ne kadar kendisine ağır geliyor idiyse de şatoya yaptığı baskından istediği neticeyi elde edemediğine kanaat getirerek kalbi acı ve elem ile dolu olduğu halde birkaç uşağiyle Herse'yi asılzadenin ne tarafa kaçtığını anlamak üzere gönderdi. Onun en çok düşündüğü yer Mulda nehri sahilindeki Erlabrunn adlı zengin bir rahibeler manastırı idi; buranın başrahibesi Antonia von Tronka bu taraflarda dindar ve yardımı seven aziz bir kadın olarak tanınmaktaydı. Asılzadenin düştüğü bu feci durumda, çocukluğunda kendisini terbiye eden öz halasının başrahibe bulunduğu bu manastıra sığınmış olmasını düşünmek aklına yakın geliyordu. Bu hususta malûmat topladıktan sonra Kohlhaas, hâlâ bir odası oturabilecek bir halde olan kâhyalık kulesine çıktı; orada «Kohlhaas emirnamesi» denilen bir emirname yazdı. Bunda kendisiyle harb halinde bulunduğu Wenzel von Tronka'yı himaye etmemelerini halktan istiyor, akraba ve dostları da müstesna olmamak üzere herkesin onu kendisine teslime mecbur olduğunu, böyle yapılmazsa bütün mal ve mülklerinin yakılacağını ve kendilerinin işkence ve ölüm cezasına çarpılacakla-

rını kesin olarak bildiriyordu. Bu tebliği yabancılar ve seyyahlarla bütün çevreye dağıtıyordu: hattâ bunun bir nüshasını da Erlabrunn'da rahibe Antonia'ya götürmek üzere Waldmann'a vermişti. Sonra, asılzadeden memnun olmıyan ve yağmadan pay almak düşüncesiyle hizmetine girmek istiven birkaç uşakla da uyuştu. Onları piyadeler gibi oklar ve hançerlerle silâhlandırdı ve kendilerine atlı uşakların terkilerine binmeği öğretti. Avenesinin taşıyıp getirdiği bütün eşyayı paraya çevirip bunlara dağıttıktan sonra. bu müthiş işlerini bırakarak birkaç saat kale kapısının altında dinlendi.

Öğleye doğru Herse geldi ve daima en kötü ihtimalleri sezen kalbinin ona söylediklerinin doğru olduğunu tevidederek asılzadenin Erlabrunn manastırında halası ihtivar rahibe Antonia von Tronka'nın yanında bulunduğunu söyledi. O her halde şatonun arka duvarındaki boşluğa açılan bir kapıdan Elbe'deki sallara inen, üstü küçük bir damla örtülü bir merdiven yoluyle kaçmış olacaktı. Gene Herse'nin anlattığına göre ahalisi Tronkenburg'daki yangını seyir için toplanmış olan bir Elbe kövüne gece yarısı dümensiz ve küreksiz bir salla gelerek halkı havrete düşürmüş, oradan da bir kövlü arabasivle Erfabrunn'a gitmiş. Bunları isiten Kohlhaas derin derin icini çekti: sonra atların vem kestirip kestirmediklerini sordu. Evet cevabı verilince adamlarını atlara bindirtti, üç saat sonra Erlabrunn'a

geldi. Köyün önünde yaktığı meşaleler ellerinde olduğu halde bütün bu kalabalık manastırın avlusuna girerken ufukta kopan bir fırtınanın boğuk gürültüleri aksetmekteydi. Bu sırada önüne çıkan uşak Waldmann, tam emirnameyi yerine verdiğini bildirirken başrahibe ile manastır kâhyasının telâşla konuşarak manastır kapısının altına geldiklerini gördü. Kar gibi bembeyaz ufak tefek bir ihtiyar olan manastır kâhyası Kohlhaas'a gazap ve nefretle bakarak zırhını giyindi ve etrafını çeviren uşaklara sert bir sesle tehlike çanı çalmalarını emrederken öteki, başrahibe, benzi bir keten gibi bembeyaz, elinde İsanın gümüş heykelciği, rampadan aşağıya indi ve bütün bakirelerle birlikte kendini Kohlhaas'ın atının önüne attı. Herse ile Sternbald elinde kılıcı olmıyan kâhyayı alt edip esir olarak atların arasına götürürlerken, Kohlhaas rahibeye asılzade Wenzel von Tronka'nın nerde olduğunu sordu. Rahibe kuşağından anahtarları çıkarıp: «Wittenberg'de!... Kohlhaas, muhterem adam!» diye cevap vererek titrek bir sesle «Allahtan kork, haksızlık etme!» sözlerini ilâve edince, Kohlhaas dinmiyen hıncının cehennemine tekrar düşerek atını çevirdi ve «Ateşlevin!..» diye bağırmak üzere iken dehşetli bir yıldırım hemen yanına düştü. Kohlhaas atının başını tekrar kadına çevirerek emirnamesini alıp almadığını sordu. Kadın ancak işitilebilir alçak bir sesle «Demin, biraz önce!..» «Ne zaman?» «Allah seni inan-

dırsın, yeğenim şövalyenin hareketinden tam iki saat sonra..» cevabını verdi. Kohlhaas'ın kendisine bulanık gözlerle baktığı uşak Waldmann, kekeliyerek yağan yağmurlarla taşan Mulde sularının daha önce buraya yetişmesine mâni olduğunu söylemekle bu sözleri teyidetti. Kohlhaas kendini topladı; meşaleleri söndürttü; meydanın taşları üzerine savrulan müthiş bir yağmur sağnağı bitmez tükenmez ıstırabını artırdı. Kadının önünde şöylece şapkasını çıkarıp atını çevirdi: «Takibedin kardeşler! Asılzade Wittenberg'dedir!» diyerek atına mahmuzları indirdi ve manastırı terk etti.

Akşam karanlığı bastığından yol üzerindeki bir hana indi. Atları yongunluklarını alsın diye, orada dinlenmeğe mecbur kaldı. On kişilik bir kuvvetle (zira şimdi kuvveti bu kadarı bulmuştu) Wittenberg gibi bir yeri basamıyacağını anladığından ikinci bir emirname daha yazdı. Bunda memlekette uğradığı haksızlıkları kısaca anlattıktan sonra, kendi dediği gibi, «her gerçek hıristiyandan bütün hıristiyanların müşterek düşmanı olan asılzade Von Tronka'ya karşı güttüğü dâvada kendisine yardım etmesini» ücret ve ganimet va'dederek istedi. Hemen bundan sonra çıkan bir başka emirnamesinde kendine «Devlet, hükümet tanımıyan, yalnız Allaha tâbi bir başbuğ» adını veriyordu. Bu marazi ve meşum sözler öyle bir his uyandırdı ki, para sesi ve ganimet sevdası ile birlikte, Polonya sulhundan son-

ra ekmeksiz kalan güruh arasından birçoklarının başına toplanmasına sebeboldu. Böylece Wittenbergi'i yakmak için Elbe'nin sağ kıyısına geçtikleri zaman adamlarının sayısı otuzu aşmıştı. O zaman bu sahayı kaplıyan sık bir ormanın sessizliği içine gömülen eski ve yıkık bir kiremit ocağında atları ve uşaklariyle konakladı. Kıyafetini değiştirerek emirnameyi şehre götüren Sternbald'den emirnamede yazılı olan şeyleri şehir halkının öğrenmiş olduğunu işitir işitmez avenesiyle birlikte mübarek hamsin yortusu gecesi yola koyuldu ve ahali derin uykuda iken şehri birçok yerinden ayni zamanda ateşledi. Uşaklar kenar mahalleleri yağma ederken o da bir kilisenin kapı sütununa bir ilân yapıştırıyordu. Bunda şöyle denilivordu: «Ben, Kohlhaas, şehri ateşledim. eğer asılzade bana teslim edilmezse. buravı övle vakacağım ki. onu bulmak için hiçbir duvarın arkasına bakmağa ihtiyacım olmıyacak.» Misli görülmemiş bu cinayetten halkın duyduğu korkunun tasviri mümkün değildi. Bereket versin. bu rüzgârsız yaz gecesinde alevler, sabaha kadar içlerinde bir de kilise bulunan on dokuz evi vaktıktan sonra hafiflemisti. İşte tam bu sırada ihtivar vali Otto von Gorgas. bu korkunç, azılı adamı ortadan kaldırmak için. elli kişilik bir müfreze gönderdi. Fakat müfrezevi idare eden vüzbası Gerstenberg övle fena hareket etti ki. neticede Kohlhaas, mahvolmak şöyle dursun büyük ve tehlikeli bir kahramanlık şöhreti

kazandı. Zira kendi kafasına göre Kohlhaas'ı sarıp sonra sıkıştırmak üzere kuvvetini birçok kısımlara ayıran bu subay, adamlarını toplu bulunduran Kohlhaas'ın ayrı ayrı yerlerde taarruzuna uğramış ve öyle ezilmişti ki, memleketin bütün ümidini bağladığı bu müfrezeden ertesi akşam artık kimse kalmamıştı. Bu savaş yüzünden birkaç kişi kaybeden Kohlhaas, ertesi sabah şehre yeniden ateş verdi; bu canice hareketinde o kadar muvaffak oldu ki ,yeniden bir yığın evle şehrin dış mahallesindeki hemen bütün ambarlar kül hâline geldi. Kohlhaas adı geçen emirnamenin birer nüshasını belediye dairesinin köşelerine yapıştırdı, buna valinin gönderip de kendisinin imha ettiği yüzbaşı von Gerstenberg'in âkibeti hakkında bir de fıkra ilâve etti. Bu meydan okumaya fevkalâde kızan vali, birçok şövalyelerle birlikte yüz elli kişilik bir kıtanın başına bizzat geçti. Wenzel von Tronka'nın yazılı ricası üzerine, kendisinin şehirden hemen uzaklaştırılmasını istiyen halkın taarruzundan korunması için, ona bir muhafız verdi; civar köylere de nöbetçiler yerleştirip, şehri baskından korumak için surlarına postalar diktikten sonra memleketi harabeden bu canavarı yakalamak için vali, Gervesius gününde takibe çıktı. Kohlhaas bu kuvvetten sakınacak kadar zekiydi; kurnazca bir yürüyüşle valiyi şehirden beş fersah uzağa çekerek yaptığı birtakım hareketlerle ona bu üstün kuvvet önünde Branden-

burg'a kaçacağı hissini verdikten sonra, üçüncü günün akşamı birdenbire geriye dönüp doludizgin Wittenberg'e geldi ve üçüncü defa şehri ateşe verdi. Bu müthiş işi, kıyafet tebdiliyle şehre giren Herse görmüştü; şiddetli bir şimal rüzgârı yüzünden ateş öyle kasıp kavurucu bir mahiyet almıştı ki, üç saatten kısa bir zaman içinde kırk iki ev, iki kilise, birçok manastır ve mektep, hattâ kurfürstlük hükümet binası yanıp kül olmuştu. Şafak söktüğü sırada düşmanın artık Brandenburg topraklarına geçtiğini sanan vali, olup bitenleri öğrenip sıkı yürüyüşle geri döndüğü zaman şehri büyük bir kargaşalık içinde bu[illegible] Halk, asılzadenin, sırıklar ve direklerle örtülmüş evi önünde toplanmış, gazaplı haykırışlarla onun şehirden çıkarılmasını istiyordu. Resmî elbiselerini giyinmiş oldukları halde meclis âzalarının başında bulunan Jenkens ve Otto adlı iki belediye reisi, birçok sebepler dolayısiyle zaten von Tronka'nın da gitmek istediği Dresden'e gönderilmesi için devlet şansölyesine yolladıkları habercinin getireceği cevabı beklemek lâzım geldiğini halka anlatmak için boşuna çalışmaktaydılar. Fakat mızraklar ve sopalarla silâhlanmış, şuurunu kaybetmiş olan yığına bu sözler hiç tesir etmiyordu. Cebir kuvveti kullanılmasını istiyen belediye âzasından birkaçına şiddetli ve kötü muamele ederek asılzadenin bulunduğu evi yerle bir etmek istedikleri sırada

vali Otto von Gorgas atlılarının başında olduğu halde şehirde göründü. Yalnız huzuru bile halka hürmet ve itaat telkin eden bu muhterem zata. yenilmiş olarak döndüğü bu savaşın teselliai olarak kundakçı çete efradından, arkadaşlarından ayrı düşmüş üç uşağı şehir kapısı yanında yakalamak nasibolmuştu. Yakalananlar halkın önünde zincire vurulurken, vali de meclis âzasına akıllıca bir hitabede bulunarak izini keşfettiği Kohlhaas'ın da yakında tutulup getirileceğini temin ediyordu. Toplanmış olan halkın korkusunu böylece bir derece dağıtmağa ve Dresden'e gönderilen habercinin dönüşüne kadar asılzadenin orada kalmasına tahammül etmelerini sağlamağa muvaffak olmuştu. Yanındaki birkaç şövalye ile birlikte attan indi, kütük ve kazıklar kaldırıldıktan sonra eve girdi. Orada üstüste baygınlıklar geçiren asılzadeyi, ayıltmak için ruhlar ve münebbihler veren iki doktorun elinde buldu. Bütün bu hâdiselerin doğmasına sebebolan şövalye ile bu bahis üzerinde konuşmanın şimdi sırası olmadığını anlıyan Otto von Gorgas, onu yalnız sessizce yukardan aşağı süzerek giyinmesini, ve canını korumak için peşinden dairesine gelmesini söyledi. Sırtına bir mintan, başına da bir miğfer geçirilen şövalye, nefes alabilmesi için göğsü yarı açık bir halde vali ile eniştesi kont von Gerschau'ın kollarında sokağa çıkarıldığı zaman halkın küfür ve lânet nazarları gök-

lere yükseldi. Landsknecht[1] lerin güç ükle zaptedebildikleri halk ona kan emici kirpi, şehrin baş belâsı ve Saksonya'nın mahvına sebebolan sefil, soyguncu zalim diye bağırıyorlardı. Harabeye dönen şehrin ortasından zelilce geçerken birkaç defa farkına varmadan başından düşürdüğü miğferini arkasından bir şövalye tekrar başına giydirmişti. Nihayet kuvvetli bir müfrezenin muhafazası altında hapishanenin bir kulesine girip gözden kayboldu. Kurfürstün kararını getiren habercinin dönüşü, şehri yeniden korkuya düşürdü. Zira Dresden halkının doğrudan doğruya başvurduğu ve ricada bulunduğu hükümet, caninin vücudu ortadan kaldırılmadan şövalyenin payitahtta bulunduru masını doğru görmüyordu; aksine, şövalyeyi bulunduğu yerde muhafazaya valiyi mecbur tutuyor ve sakin Wittenberg şehrinin yeni tecavüzlerden muhafazası için Meissen prensi Friedrich'in komutasında beş yüz kişilik bir kıtanın yola çıkarıldığını bildiriyordu. Böyle bir kararın halkı hiç yatıştırmıyacağını anlıyan vali — çünkü at tacirinin şehrin önündeki çarpışmalarda elde ettiği bazı küçük muvaffakıyetlerden başka kazandığı kuvvet hakkında da hoşa gitmiyecek birçok haberler yayılıyordu; onun

[1] Türkçeye uşak diye tercüme edilebilecek olan bu kelime, Fransızcaya da lansquenet şeklinde girmiş olup 15 inci asırda Alman devletlerinin kullandıkları bir nevi ücretli askerin adı olduğundan, aynen muhafaza etmeği muvafık bulduk.

gecenin zifirî karanlığında kıyafetini değiştirmiş bir serseri güruhunun yardımiyle, katran, saman ve kükürt kullanarak yaptığı misli görülüp işitilmemiş savaş usulü, bizzat Meissen prensinin komutası altında yaklaşan kuvveti de muvaffakıyetsizliğe uğratabilirdi — biraz düşündükten sonra kendisine tebliğ edilen kararı gizli tutmağı tercih ederek Meissen prensinin geleceği haberini bildiren bir ilânı şehrin duvarlarına yapıştırdı. Gün doğarken hapishane avlusundan çıkan kapalı bir araba iyi silâhlanmış dört süvari ile birlikte Leipzig yolunu tuttu; bu sırada Pleissenburg'a gidilmekte olduğunu kesin olmak üzere etrafa yaymakta idiler. Varlığı şehrin kan ve ateşe boğulmasına sebebolan asılzadeve karşı halk vatıştığı sırada vali de halktan topladığı üç yüz kişiyi beraberine alarak Meissen prensine katılmak üzere yola çıktı. Halk arasında kazandığı hayret verici mevki sayesinde Kohlhaas'ın başına toplananların sayısı bu sırada yüz dokuza çıkmıştı. Ele geçirdiği mühimmat ile Jessen'de adamlarını noksansız bir şekilde silâhlandırmış olduğundan, çifte fırtınanın üzerine gelmekte olduğunu haber alınca onu daha kendine çarpmadan bir kasırga hızıyle karşılamağa karar verdi. Bunun üzerine hemen ertesi gün Meissen prensine Mühlberg civarında bir gece baskını yaptı; bu çarpışmada ilk kurşunlarla yanıbaşında yere serilen Herse'yi kaybetmekle çok müteessir olmuştu. Bu kayıptan dolayı kızgınlığı büsbütün

artan Kohlhaas, uğradığı baskın üzerine kendini birdenbire toparlıyamıyan prensi üç saat cenkten sonra öyle bir hale soktu ki, aldığı birçok yaralardan ve adamlarının perişanlığa uğramasından dolayı prens sabaha karşı Dresden'e doğru kaçmağa mecbur oldu. Bu muvaffakıyetten cüreti artan Kohlhaas, hemen dönüp, olan bitenden henüz haberdar olmıyan valiyi öğle üzeri Damerow köyü yakınlarında ve açık bir yerde bastırdı. Her ne kadar bazı adamlarını kaybettiyse de aynı yolda başarılar elde ederek karanlık basıncaya kadar çarpıştı. Prensin Mühlberg civarında uğradığı yenilgiden haberdar edilen vali de daha müsait bir zaman beklemek üzere Wittenberg'e çekilmeğe karar vermemiş olsaydı, elinde kalan adamlariyle Kohlhaas'ın ona, sığınmış olduğu Damerow kilisesinin avlusunda yeniden hücum edeceği muhakkaktı. Bu iki kuvveti dağıttıktan beş gün sonra Leipzig önüne gelerek şehri üç köşesinden ateşledi. Bu vesile ile dağıttığı emirnamede kendine, dünyanın içinde bulunduğu bu fitne çağında asılzadeyi tutanları ateş ve kılıçla cezalandırmağa memur, basmelek Mikâil'in vekili lâkabını vermekte idi. Bir hücumla zaptedip içinde oturduğu Lützen sarayından halkı, yeni bir nizam kurmak üzere kendisine katılmağa davet etti. Emirnamenin imzası da pek delice idi: «Yeryüzündeki muvakkat hükümetimizin Lützen sarayındaki merkezinden yazılmıştır.» Leipzig halkının ta'ihi eseri olarak, o sırada yağan

sürekli yağmur ateşin etrafı sarmasına mâni olduğundan itfaiyenin çabukluğu sayesinde yalnız Pleissenburg'un etrafındaki birkaç çerçi dükkânı tütuşarak yandı. Asılzadenin orada bulunduğu yolunda saçma bir zanna kapılarak, caninin Leipzig önüne gelmesi üzerine şehir halkının içine düştüğü heyecan, anlatılamıyacak kadar büyüktü; ona karşı gönderilen 180 atlı perişan bir halde geriye döndüğünden, şehrin servetinin heba olmasını istemiyen meclise, bütün kapıları kapattırıp ahaliye gece gündüz duvarların dışında nöbet bekletmekten başka çare kalmadı. Asılzadenin Pleissenburg'da olmadığına dair teminat veren ve civar köylere yapıştırılan beyannamelerinin hiçbir tesiri olmadı. At cambazı, Belediye Meclisine karşı beyannamelerle onun Pleissenburg'da olduğunda ısrar, eğer orada değilse bulunduğu yerin adı kendisine bildirilmedikçe onu burada farz ederek hareket edeceğini ilân ediyordu. Leipzig şehrinin içine düştüğü sıkıntıyı bir haberciden öğrenen ve Kohlhaas'ı yakalamak üzere topladığı iki bin kişilik bir ordunun başına bizzat geçeceğini bildiren Kurfürst, Otto von Gorgas'a, şakiyi Wittenberg'den uzaklaştırmak için iyi düşünülmemiş, halka zarar verebilecek bir hile kullandığından dolayı bir tekdirname gönderdi. Leipzig civarındaki köylerde asılzade Wenzel'in Leipzig'de kuzenleri Hinz ve Kunz'un yanında olduğunu bildiren ve kimin tarafından yapıştırıldığı belli olmıyan bir beyan-

name bulunmuştu. Beyannamenin bütün Saksonyada, daha ziyade payitahtta uyandırdığı heyecanı kimse tasvir edemez.

Bu durum üzerine doktor Martin Luther işi üzerine aldı; okşayıcı sözlerin tesirine ve dünyada kazanmış olduğu mevkiin kendisine verdiği itibara güvenerek şakinin kalbinde kalmış olmasını umduğu insanlık hislerini yeniden uyandırmak ümidiyle aşağıdaki beyannameyi çıkardı; bu beyanname, kurfürstlüğün bütün şehir ve kasabalarına asıldı.

«Kohlhaas, sen ki, kendini hakkın kılıcını kullanmak için gönderilmiş sanıyorsun, hodbin adam, kör ihtirasın çılgınlığı içinde tependen tırnağına kadar haksızlık olan sen, neler yapıyorsun?.. Ey dinsiz adam, efendin olan hükümdar, senin ehemmiyetsiz bir mal yüzünden açtığın savaşta sana hakkını vermediği için ateş ve kılıçla isyan ediyor, onun kulları olup barış ve rahatlık içinde yaşıyan halka çöllerin kurdu gibi saldırıyorsun. İnsanları hile ve yalanla kötü yola sevk eden ey günahkâr, kalblerin en gizli köşelerinin aydınlanacağı kıyamet gününde Allahın cezasından kurtulabileceğini mi sanıyorsun?.. Zalim göğsü bayağı öç alma hırsıyle gıcıklanan sen, başarı ile sona ermiyen birkaç üstünkörü tecrübeden sonra hakkını elde etmek zahmetinden kaçınarak, onun teslim edilmediğini nasıl iddia ediyorsun?.. Gelen bir istidayı hasır altı eden, veya bir kararı yerine göndermiyen müba-

şirler ve zaptivelerden başka yüksek bir merci tanımıyor musun?.. Ev A'lahı unutan adam, senin yüksek merciinin, senin üstünden hiç haberi olmadığını ben mi söylivevim; hattâ kendisine isyan ettiğin hükümdarın senin adından bile öyle habersizdir ki, mahşer günü onu suçlamak maksadiyle Allahın huzuruna çıktığın zaman, o gülerek: «Tanrım, ben bu adama haksızlık etmedim, çünkü onun varlığını ruhum bile duymuş değildir.» diyebilecektir. Kullandığın kılıç hayduttuk ve cinayet kılıcıdır: sen Cenabı Hakkın bir savaşçısı değil, bir haydutsun. Bu dünyada gideceğin yer çark veya darağacıdır, öbür dünyada ise zulmün ve münkirliğin alınyazısı olan cehennem azabına uğrıyacaksın... Wittenberg, Martin Luther.»

Kohlhaas, Lützen'deki saravda Leipzig'i kül etmek için imansız kalbinde yeni bir plân hazırladığı bir sırada — zira asılzade Wenzel'in Dresden'de olduğunu bildiren kövlerde asılmış bevannamelere hiç ehemmiyet vermemişti: çünkü bunlar, onun istediği gibi, değil meclisin imzasını, hiçbir imzayı taşımıyordu — Sternbald ve Waldmann saravın büyük kapısına giden yola gecelevin asılmış olan bevannamevi büyük bir hayretle gördüler. Kohlhaas'ın bevannamevi kendiliğinden görmesini günlerce boşuna beklediler: onu bevannamenin önüne getirmek istemediler. Gerçekten akşam üstü o, dalgın ve düşünceli, yalnız kısa emirler vermek için geldi. Fakat hiçbir şey görmedi: Nihayet bir sabah civarda arzusu hilâfı-

na yağma eden birkaç uşağı ipe çektirmek isterken, Sternbald ile Waldmann dikkatini bunun üzerine çekmeğe karar verdiler. Son beyannamesini çıkarttığı zamandan beri âdet edindiği üzere alayla idam yerinden dönerken, halk ürkek ürkek iki tarafa çekiliyordu: kırmızı deriden bir yastık üzerine konmuş kabzası altın işlemeli bir Cherub kılıcı önünde taşınıyor, on iki uşak da meşalelerle arkasından gidiyordu. Bu sırada bu iki adam kılıçları koltuklarının altında olarak beyannamenin yapıştırılmış olduğu sütunun etrafında öyle dönmeğe başladılar ki, bu, Kohlhaas'ın tuhafına gitti. Elleri arkasında, derin düşüncelere dalmış bir halde büyük kapının altına geldiği zaman gözlerini kaldırdı ve hayretle irkildi; uşakların, onu görünce, saygı ile geri çekilmeleri üzerine, onlara dalgın dalgın bakarak sık adımlarla sütuna yaklaştı. Kendisini haksızlıkla suçlıyan bu beyannamenin altında tanıdığı adların en aziz ve hürmete lâyık olanını, Martin Luther'in adını görünce, ruhunda ne olduğunu kim tasavvur edebilir? Yüzü kıpkırmızı kesildi; miğferini çıkararak onu başından sonuna kadar iki defa okudu, dalgın bakışlarla, sanki bir şey söyliyecekmiş gibi uşakların yanına döndü, fakat bir şey söylemedi; kâğıdı duvardan kopardı, onu bir defa daha okudu ve bağırdı: «Waldmann, atımı eğerle!..» Sonra: «Sternbald, sen de arkamdan saraya gel!..» dedi, kayboldu. Onu, içinde bulunduğu fesattan birdenbire ayırmak için bu

sözler kâfi geldi. Thüringen'li bir arazi simsarı kıyafetine girdi; çok ehemmiyetli bir işin kendisini Wittenberg'e gitmeğe zorladığını Sternbald'a söyledi, uşaklardan ilerigelen birkaçının önünde Lützen'de kalan avenesinin idaresini ona bıraktı. Üç gün içinde geri döneceğini temin edip, bu zaman içinde hiçbir hücum korkusu olmadığını söyliyerek Wittenberg'e yollandı.

Başka bir ad vererek bir hana indi ve gece olur olmaz abasını giyip Tronkenburg'da gaspettiği birkaç tabanca belinde olduğu halde Luther'in odasına girdi. Kâğıtlar ve kitaplar arasında rahlesinin önünde oturan ve bu acayip, yabancı adamın kapıyı açıp arkasından sürmelediğini gören Luther, ona kim olduğunu ve ne istediğini sordu. Şapkasını hürmetle elinde tutan adam, sebebolacağı korkuyu önceden az çok kestirerek, kendisinin at taciri Michael Kohlhaas olduğunu söyler söylemez, Luther: «Defol, git!» diye bağırdı ve yerinden kalkarak bir çıngırağa doğru ilerlerken «Senin nefesin veba, yakınlığın felâkettir!» dedi. Kohlhaas, yerinden kımıldamadan tabancasını çekerek «Aziz efendim, eğer çıngırağa dokunursanız, bu tabanca beni cansız olarak ayaklarınızın önüne serer; oturun, beni dinleyin!.. Mezmurlarını yazdığınız meleklerin yanında bile benim yanımda bulunduğunuzdan daha emniyette olmazsınız.» Luther oturarak: «Ne istiyorsun?..» diye sordu. Kohlhaas: «benim zalim ve mütecaviz bir adam olduğum yo-

lundaki kanaatinizi düzeltmek» dedi. «Beyannamenizde yüksek merciimin işimden asla haberdar olmadığını söylemişsiniz... Peki, bana açık bir yol bulunuz; Dresden'e gideyim, işimi ona arz edeyim!.» Bu sözler üzerine biraz şaşırmış, biraz da sükûnet bulmuş olan Luther: «Seni menhus, menfur adam seni...» diye bağırdı, «Asılzade von Tronka'yı, kendi keyfî kararımla baskına uğratıp şatoda bulamayınca onu koruyan bütün bir memleketi ateşe salıp kana boyamak hakkını sana kim verdi?..» Kohlhaas: «Hiç kimse, efendim!.. Dresden'den aldığım bir haber beni sarstı ve fena yola götürdü! İnsan topluluğuna karşı açtığımı savaş, sizin ısrarla söylediğiniz gibi ben, bu topluluğun dışına atılmış olmasaydım, fena bir hareket sayılabilirdi.» Ona bakarak Luther: «Dışına atılmak mı?..» diye bağırdı, «Aklına ne de saçma fikirler gelmiş!.. İçinde yaşadığın devlet camiasından seni kim dışarıya atmış? Devletler var oldukça, her kim olursa olsun, bir şahsın devlet camiasının dışında kalması nerede görülmüştür?..» Kohlhaas ellerini kavuşturarak: «Kanunun korumadığı kimseyi ben, devlet camiasının dışına atılmış sayarım» dedi; «Çünkü işimin rahatça gelişmesi için onun korunmasına ihtiyacım vardır. Böylece korunabilmek için değil midir ki, elde ettiğim her şeyle bu topluluğa girmiş bulunuyorum; onu benden esirgiyen, beni yabanın vahşileriyle bir tutmuş, siz de inkâr edemezsiniz ki, nefsimi koru-

yacak silâhı elime vermiş olur.» Luther: «Kanunların himayesini senden kim esirgedi?..» diye bağırdı «Hükümdara gönderdiğin dilekçenin onun eline değmediğini sana yazmamış mıydım?.. Eğer memurlar ondan gizli, dâvalara bakmaz, yahut haberi olmadan kutsal adiyle alay ederlerse, böyle memurlar seçtiği için Allahtan başka onu kim sorguya çekebilir?.. Ey melûn korkunç adam, onu bu yüzden muhakeme etmeğe sa'âhiyetin var mı?..» Kohlhaas: «Peki,» dedi «hükümdarım beni topluluğun dışında saymıyorsa, himayesi altındaki topluluğa geri dönerim. Bir daha söylüyorum, Dresden'e serbestçe gitmemi sağlarsanız, Lützen sarayındaki avenemi dağıtır ve kabul edilmiyen dâvamı memleket mahkemesinde yeniden açarım.» Luther asık bir suratla masasının üstündeki kâğıtları biribirine karıştırdı ve sustu. Bu adamın devlet nizamı içinde takındığı bu serkeşçe durum onun canını sıkıyordu. Onun Kohlhaasenbrück'den asılzadeye gönderdiği ihtarnamevi düşünerek Dresden mahkemesinden ne istediğini sordu. Kohlhaas: «Kanunlara uygun olarak asılzadenin cezalandırılmasını, atların eski hallerine getirilmesini, Mühlberg'de bize yapılan baskında ölen uşağım Herse ile benim mâruz kaldığımız zararların tazminini» diye cevap verdi. Luther: «Zararların tazmini ha?.. Senden ne gibi tazminat istediğin sorulursa, vahşice öç almak hırsivle savaşmak için senet ve rehin karşılığı Yahudilerle Hıristi-

yanlardan aldığını, yekûnları binlere varan paraları da hesaba katacak mısın?..» diye bağırdı. Kohlhaas: «Hâşa!» dedi, «Ne malını mülkünü, eski refahını, ne de karımın gömülme masrafını isterim. Herse'nin ihtiyar anası, onun tedavisi için harcadığı paranın hesabı ile, oğlunun Tronkenburg'da uğradığı zararların neler olduğunu gösterir listeyi getirecek; benimse yağızlarımın satılmasından doğan zararımı hükümet ehlihibreye tâyin ettirebilir.» Luther dik dik ona bakarak: «Kudurmuş, korkunç, mânasız adam!. Kılıcınla asılzadeden akla gelebilecek en korkunç intikamı aldıktan sonra onu bu kadar az müteessir edecek, az zarara sokacak bir hükmün elde edilmesinde ısrara seni götüren sebep nedir?..» Yanaklarından aşağı bir damla yaş yuvarlanan Kohlhaas: «Efendim,» dedi «bu bana karıma mal oldu; Kohlhaas onun haksız bir işin takibi uğrunda ölmediğini dünyaya göstermek istiyor. Siz benim bu yoldaki arzuma uyun, bırakın kararı mahkeme versin; münakaşaya sebebolacak bütün başka şeylerde ben size tâbi olurum.» Luther: «Bana bak! Her ne kadar halk efkârının kanaati böyle değilse de, isteklerinde haklısın. Öcünü kendi elinle almağa kalkışacağına, dâvanı hükümdarın hükmüne sunabilmiş olsaydın, katiyen kaniim ki, dileklerin noktası noktasına yerine getirildi. Her şeyi iyi düşünerek asılzadeyi Mesih hürmetine affedip, yağızlarını sıska, zayıf,

bulduğun gibi alıp üstüne binerek beslemek için Kohlhaasenbrük'deki ahırına götürsen daha iyi etmez miydin?..» Kohlhaas pencerenin önüne geçerek: «Olabilirdi» dedi, «Olabilirdi, olamazdı da!.. Onları karımın kalbinden akan kanla canlandırmağa mecbur olacağımı bilir miydim? Olabilir. efendim, dediğiniz gibi yapılabilir ve bir kürek yulafı esirgemiyebilirdim! Fakat mademki onlar bir defa bana böyle paha'ıya mal oldular, bence artık iş bulunduğu yolda gitmelidir: bırakın hakkım olan hüküm verilsin ve şövalye yağızlarıma kendi eliyle yem versin.» Luther bazı düşüncelerle tekrar kâğıtlarını karıştırırken Kurfürst ile kendisi için müzakereye girişmek istediğini, ancak bu sırada Lützen Sarayında sükûnetle oturmasını, hükümdar onun Dresden'e serbestçe gitmesine müsaade ederse, keyfiyetin kendisine beyannameler yapıştırmak yoliyle haber verebileceğini söyledi. Kohlhaas elini öpmek için eğildiği zaman «Ancak ,diye devam etti, Kurfürst'ün lûtufkârlık edip etmiyeceğini bilmiyorum; zira işittiğime göre bir ordu toplamış ve seni Lützen sarayında yakalamağı tasarlamakta imiş. Fakat, önce de söylediğim gibi, ben senin için elimden geleni esirgemiyeceğim.» Bundan sonra ayağa kalkarak gidebileceğini anlattı. Kohlhaas onun aracılığının kendisini bu meselede yatıştırdığını söyledi. Bunun üzerine Luther onu eliyle selâmladı; fakat Kohlhaas birdenbire önünde bir dizini yere koydu ve gönlünde bir

arzusu daha olduğunu söyledi: Hamsin yortusunda her zaman İsa'nın mihrabı önüne gitmeği âdet edindiği halde, bu savaş dolayısiyle bu yortuda onu ihmal ettiğini, fazla merasime lüzum görmeden günahını çıkarmak ve kendisini takdis etmek lûtfunda bulunup bulunmıyacağını sordu. Luther keskin bakışlarla bakıp biraz düşündükten sonra «Peki, Kohlhaas, bunu yapayım! Kendisine yaklaşmak istediğin Hazreti İsa Efendimiz düşmanlarını affetmişti.» Kohlhaas şaşkın bir halde kendine bakınca, «Seni tahkir eden asılzadeyi de böylece affederek Tronkenburg'a gidip, yağızlarına binmek ve onları, beslemek için, Kohlhaasenbrück'e götürmek istemez misin?..» Kohlhaas onun ellerine sarıldı ve kızararak «Efendim, dedi efendimiz İsa da düşmanlarının hepsini affetmedi. Bırakın ben de Kürfürst'ü, şato kâhya ve müdürünü, Hinz ve Kunz asılzadelerini ve bu işte beni inciten herkesi affedeyim; fakat kabil olursa, yağızlarımı beslemeğe asılzadeyi zorlıyayım.» Bu sözler üzerine Luther ona memnuniyetsizlikle bakarak arkasını çevirdi ve zili çekti. Çağrılan tilmiz elinde ışıkla dış salona geldiği zaman Kohlhaas gözlerini kurutarak şaşırmış bir halde yerden kalktı. Tilmiz sürmeli kapıyı açmağa uğraşıyordu. Luther ise tekrar kâğıtlarının başına oturmuştu, bunun için kapıyı Kohlhaas açtı. Luther yabancıya gözünün uciyle şöylece bakarak tilmize «Işığı göster!.» dedi. Bunun üzerine gördüğü ziyaretçiye şaşan

tilmiz, sokak kapısının anahtarını duvardan aldı ve onun ayrılmasını beklemek için yarı açık kapının içine döndü. Kohlhaas, heyecanla şapkasını elleri arasına alarak: «Demek ki, efendim, sizden rica ettiğim şefaat lûtfuna nail olmıyacağım?..» dedi. Luther kısaca: «Mesihe karşı, hayır! Hükümdara karşı ise bu, sana va'dettiğim üzere bir denemeye bağlıdır!» dedi ve tilmize kendisine emrettiği işi geciktirmeden yapmasını işaretle anlattı. Kohlhaas ıstırabını bildiren bir tavırla iki elini göğsüne götürdü, merdivenleri aydınlatan adamın peşinden gitti, kayboldu.

Ertesi sabah Luther Saksonya Kurfürst'üne bir mektup gönderdi; bunda Kurfürstün etrafında bulunan ve herkesçe bilindiği gibi şikâyeti hasıraltı eden vekilharç ile saki Hinz ve Kunz von Tronka'nın hareketlerini acı acı muaheze ettikten sonra hükümdara bu gibi karışık durumlarda yapılacak başka iş olmadığından, at tacirinin teklifini kabul etmeği ve dâvasını yenilemek için onu yaptıklarından dolayı affetmeği, kendisine has cesaretle anlattı. Ayrıca halk efkârının çok tehlikeli bir şekilde ona meylettiğine, hattâ üç defa yakıp kül haline getirdiği Wittenberg şehrinde bile lehinde konuşulduğuna dikkat nazarını çekti, teklifi reddedilirse, onun bunu derhal garazla dolu mütalâalarla halka bildireceğine, böylece halkı kolayca yoldan çıkarabileceğine, bundan sonra da artık devlet kuvveti ile ona karşı hiçbir şey yapılamıyacağına dokun-

du. Kısaca durum çok vahim olduğundan artık silâha sarılmış bir vatandaşla müzakereye girişilmiş olacağı düşüncesine göz yummalarını ve gerçekten kendisine yapılan muameleyle onun devlet topluluğunun dışında tutulmuş olduğu düşünülerek meselenin halli için esasen yabancı bulunduğu göz önünde tutulup, ona tahta karşı ayaklanmış bir âsiden ziyade hududu geçen yabancı bir kuvvet diye bakılması lâzım geleceğini söyliyerek mektubunu bitirdi. Kurfürst, başkomutan ve Mühlberg civarında yenilip hâlâ yaralı yatan Meissen Prensi Friedrich'in dayısı Christiern von Meissen, mahkeme başmüddeiumumisi Graf Wrede, başmabeyinci Graf Kallheim, hükümdarın gençlik arkadaşları ve sırdaşları olan Hinz ile Kunz von Tronka yanında bulundukları sırada mektubu aldı. Önce, adını ve mührünü kullanmak imtiyaziyle hükümdarın gizli muhaberelerini yazmağa memur bir müsteşar mevkiinde bulunan vekilharç Bay Kunz söz aldı ve at tacirinin amca zadesi şövalye aleyhine mahkemeye verdiği şikâyetnameyi, aldığı yanlış bilgi ile aldatılmak neticesi olarak, mânasız ve ehemmiyetsiz rahatsız etme cinsinden bir şey saymamış olsaydı, onu kendi başına ortadan kaldırmıyacağını anlattıktan sonra meselenin bugünkü durumuna geçti. At tacirinin bu yanlış hareketten dolayı yaptığı gibi bu kadar müthiş bir öç alma salâhiyetini, ne Allah, ne de insan kanunlarının ona vermiş olmadı-

ğı mütalâasında bulundu; onun hukuk bakımından savaşan bir düşman olarak tanılıp, kendisiyle müzakerede bulunmanın, melûn başında nasıl bir şöhret halesi yaratacağını tasvir etti. Böyle bir müzakereye girişmekten Kurfürst'ün kutsal şahsiyetine sıçrıyacak zilletin pek ağır olacağını ve Doktor Luther'in bu yoldaki teklifini kabul etmektense, en olmıyacak şeyi göze alarak bu çılgın âsinin arzusuna tâbi olup amca oğlu şövalyenin yağızları beslemek üzere Kohlhaasenbrück'e gönderildiğini görmeği tercih ettiğini belâgatinin bütün ateşiyle anlattı. Mamkeme başmüddeiumumisi Graf Wrede, ona yarı dönmüş olarak bu kötü meselenin hallinde hükümdarlarının şanını korumak için gösterdiği bu ince dikkati daha işin başlangıcında göstermediğinden dolayı eseflendi. Kanunsuzluğu pek açık olan bir kararı tatbik için devlet kuvvetini kullanmaktan sakınmak lüzumunu Kurfürst'e arz etti; at tacirinin günden güne memlekette taraftar kazandığını ve böylece cinayetlerin biribirini kovalayıp gitmek tehlikesi gösterdiğini, ancak hakkı pürüzsüzce yerine getirmek ve yapılan yanlışlığı derhal ve hiçbir düşünceye kapılmadan düzeltmekle hükümetin bu kötü durumdan memnunluğa değer bir şekilde sıyrılabileceğini söyledi. Hükümdarın, bu hususdaki fikrinin ne olduğunu sorması üzerine Prens Christiern von Meissen saygı ile başmüddeiumumiye dönerek, onun ortaya sürdüğü fikirleri hürmetle telâkki ettiğini, fakat Kohl-

haas'a hakkının verilmesini isterken, Wittenberg'in, Leipzig'in ve onun tarafından tecavüze uğrıyan bütün memleketin kendilerine tazminat verilmesi, veya hiç olmazsa caninin cezalandırılması yolundaki talebini hatırından çıkardığını söyledi. Bu adam yüzünden devlet düzeni çok bozulmuş olduğundan, onu bir kuralla düzeltmek mümkün olmadığını ,bundan dolayı da vekilharcın fikrine iştirak ederek bu gibi hallerde kullanılan çareye başvurulması, yani yeter kuvvette bir ordu toplıyarak Lützen'de bulunan at tacirinin ölü veya diri ele geçirilmesi fikrinde olduğunu ilâve etti. Vekilharç, Kurfürst ve Prens için, bölmeden iskemleler alıp hürmetle odaya getirirken onun gibi anlayışlı ve faziletli bir zatla, bu pürüzlü meseleyi hal tarzında bir fikirde olduklarını görmekle pek sevindiğini anlattı. İskemleyi elinde tutan ve ona bakan Prens, daha önce at taciri aleyhine bir tevkif müzekkeresi kesilmesi ve efendisinin adını kirlettiğinden, tabiatiyle aleyhine dâva açılması lâzım geldiğini söyliyerek bunun için sevinmesine hiç de sebep olmadığını temin etti.Zira adalet kürsüsü önünden esrar perdesini kaldırmak ve adalet divanı önünde kendini göstermeğe artık yer bulanmıyan bu bitmez tükenmez cinayetler hakkında bir hüküm vermek lâzım gelirse, bu, onların işlenmesine sebebolan birinci cinayete atfedilemez; her şeyden önce ölüm dirim hakkındaki şikâyeti, bilindiği gibi, dâvası gayet haklı olan ve

kullandığı kılıcı bizzat tarafımızdan eline verilen at tacirini tepelemek iktidarını devlete veriyor. Bu sözler söylenirken asılzade alınmış bir tavırla kendisine baktı, Kurfürst, döndü ve yüzü kıpkırmızı kesilerek pencerenin önüne geldi. Müphem bir duraklamadan sonra Kont Kallheim, yakalanmış oldukları sihir çemberinden bu tarzda kurtulamıyacaklarını söyledi. Ayını hakla yeğeni Prens Friedrich aleyhine de dâva açılması lâzım geldiğini; zira Kohlhaas'a karşı giriştiği o garip akın esnasında bazı hallerde kendi salâhiyetini aştığını, içinde bulunulan bu büyük sıkıntılara sebebolanların adları sorulacak olursa, onun da adının ötekiler arasında geçeceğini ve Mühlberg'de olup bitenler yüzünden hükümdarın onu sorguya çekmesi gerektiğini anlattı. Kurfürst müphem bakışlarla masasına yaklaşırken saki Bay Hinz von Tronka söz aldı ve hükümetin vereceği kararın, burada toplanmış olan bu kadar dirayetli şahsiyetler tarafından nasıl olup da şimdiye kadar verilmediğini bir türlü kavrıyamadığını söyledi. Bildiğine göre, at taciri Dresden'e serbestçe gelmesi ve dâvasının yeniden ele alınması karşılığı, memlekete saldırdığı güruhu dağıtmağa söz vermişti. Fakat bu sözlerden onun bütün bu canice intikamından sonra affedileceği mânası çıkarılmamalıdır; bunlar Luther'in olduğu gibi devlet şûrasının da biribirine karıştırdıkları iki hukuk kavramıdır. Parmağını burnuna götürdü ve: «Eğer Dresden mahkeme-

sinden yağızlar hakkında bir hüküm çıkmışsa, bu Kohlhaas'ı kundakçılığından ve haydutluğundan dolayı hapse atmağa bir engel teşkil etmez» diye devam etti: «Her iki devlet adamının fikirlerinin kârlı taraflarını birleştiren, bugün yaşıyanlarla gelecekterin takdirine lâyik siyasi bir hal sureti.» Prens ve başmüddeiumumi bu sözler üzerine saki Bay Hinz'e sadece bir bakışla cevap verdiklerinden ve bununla müzakere sona ermiş göründüğü için Kurfürst ileri sürülen çeşitli fikirleri devlet şûrasının gelecek toplantısına kadar düşüneceğini söyledi. Bundan sonra Prensin hatırına gelen ilk tedbir, dostluk duygularına pek hassas olan gönlünden Kohlhaas'a karşı tertibedilip her şeyi hazır olan orduyu idare arzusunu silmek olmuştu. Hiç olmazsa fikri kendince maksada uygun görünen başmüddeiumumi Kont Wrede'yi yanında alıkoydu. Başmüddeiumumi ona mektuplar gösterdi. Bu mektuplardan anlaşıldığına göre, at cambazının kuvveti gerçekten dört yüz kişiye çıkmıştı; hattâ vekilharcın uygunsuz hareketleriyle memlekette hâkim olan memnuniyetsizlik yüzünden yakında bunun iki üç misli ile uğraşmak lâzım gelecekti. Bunun üzerine Kurfürst uzun boylu düşünmeden Doktor Luther'in tavsiyesini kabule karar verdi. Buna uygun olarak Kohlhaas meselesinin idaresine Kont Wrede'yi memur etti; birkaç gün sonra da esas hatlariyle aşağıya aldığımız bir ilân çıktı:

«Biz, Saksonya Kurfürst'ü, Doktor Martin Luther'in bize vâkı şefaatini lûtufkârca gözönünde tutarak Brandenburg'lu at cambazı Michael Kohlhaas'ın, üç gün içinde silâhlarını bırakmak şartiyle, dâvasının yeniden incelenmesi için Dresden'e gelmesine müsaade ediyoruz; ancak bu şahıs, umulanın aksine olarak Dresden'deki mahkemede yağızlarından dolayı açtığı dâvası reddedilirse, bizzat hakkını aramak istediğinden, kanunun bütün şiddetiyle cezaya çarpılacaktır, aksi halde ise Saksonyada yaptığı zorbalıklardan ötürü kendisi ve bütün avenesi affedilecektir.»

Kohlhaas, memleketin her meydanına asılmış olan bu ilânın bir örneğini Doktor Luther eliyle alır almaz, ilândaki şartların bu kadar ağır olmasına rağmen, bütün avenesini hediyeler, teşekkürler ve lâzım gelen ihtarlarla hemen dağıttı. Para, silâh ve alet, ne iğtinam etti ise, hepsini Kürfürst'ün mülkü olarak Lützen mahkemesine teslim etti; kabil o'duğu takdirde, çiftliği tekrar kendine satması için yazdığı bir mektupla Waldmann'ı Kohlhaasenbrück'e, yine yanında olmalarını istediği çocuklarını getirmesi için Sternbald'i Schwerin'e gönderdikten sonra Lützen saraymı terk ile geriye kalan küçük serveti kâğıt olarak yanında bulunduğu halde tanınmadan Dresden'e geldi.

Pirna kenar mahallesinde, memurun doğruluğu yüzünden, kendine kalan mülkünün kapı-

sını çaldığı zaman, güneş yeni doğuyordu, ve şehir hâlâ uykudaydı. Hayret ve şaşkınlık içinde ona kapıyı açan Thomas'a, evin ihtiyacını temin eden ihtiyar adama: hükümette Meissen Prensine kendisinin, at cambazı Kohlhaas'ın, burada olduğunu haber vermesini söyledi. Bu haber üzerine halkın bu adama karşı ilgisini bizzat yakından görmeği iyi bulan Meissen Prensi maiyeti şövalyeler ve muhafızlarla az sonra göründüğü zaman, Kohlhaas'ın evine giden caddelerde hesabedilemiyecek kadar bir insan kalabalığının toplanmış olduğunu gördü. Halkı tazyik edenleri ateş ve hançerle takibeden ölüm meleğinin orada olduğu haberi, şehir ve kenar mahalleleri, bütün Dresden'i ayaklandırmıştı; meraklı kalabalığın yığılışmasından evin kapısını sürmelemek zorunda kalmışlardı. İçerde kahvaltı eden kundakçıyı görmek için gençler, pencerelere tırmanıyorlardı. Kendisine yol açan muhafızların yardımiyle prens eve sokulup Kohlhaas'ın odasına girer girmez, yarı soyunmuş bir halde masanın yanında duran ona, kendisinin at cambazı Kohlhaas olup olmadığını sordu. Bunun üzerine Kohlhaas, kendi meselesine dair bir yığın kâğıdı saklıyan bir cüzdanı kemerinden çıkarıp hürmetle uzatırken: «Evet!» diye cevap verdi ve hükümdarın ona bahşettiği serbestî şartlarına uygun olarak avenesini dağıttıktan sonra yağızlardan dolayı asılzade Wenzel von Tronka'yı mahkemeye vermek üzere, Dresden'de bulundu-

ğunu ilâve etti. Bir bakışta onu tepeden tırnağa süzdükten sonra Prens, cüzdanın içindeki kâğıtları gözden geçirdi; orada bulduğu Kurfürst hazinesi matlubuna geçirilip Lützen mahkemesi tarafından doldurulmuş olan Kurfürst'e ait vesikanın ne gibi bir mânası olduğunu sordu ve birçok suallerle adamın ne biçim bir kimse olduğunu, çocuğunu ,servetini, gelecekte nasıl yaşamak istediğini imtihandan geçirip hiçbir yerde onun yüzünden kaygıya düşülemiyeceğini anladıktan sonra mektupları geri verdi; hiçbir şeyin dâvasına engel olmıyacağını ve yol gösterilmek üzere hemen mahkeme başmüddeiumumisi Kont Wrede'ye bizzat başvurması lâzım geldiğini söyledi. Bu arada Prens pencereye gidip evin önünde toplanmış olan halkı seyrederken, bir sükûttan sonra: «İlk günlerde sana, evde ve dışarı gittiğin zaman seni koruyacak bir muhafız vermek lâzım gelecek!» dedi Kohlhaas önüne baktı ve sustu. Prens pencereden ayrılırken: «Bundan doğacak şeylere razı olmalısın!» dedi ve evi terketmek niyetiyle tekrar kapıya döndü. Bu arada düşünmüş olan Kohlhaas: «Lûtufkâr efendim! Ne isterseniz yapınız; yalnız bana ne zaman istersem muhafızı kaldıracağınıza söz veriniz! Böyle olursa bu tedbire hiçbir diyeceğim olmaz!» dedi. Prens, bunun için söze hacet olmadığını söyledi; ve bu maksat için orada kendine gösterilen üç landsknechte'e evinde kaldıkları adamın serbest olduğunu ve kendilerinin yalnız

dışarı gittiği zaman onu korumak için takibedeceklerini anlattıktan sonra elinin aşağıya inen bir hareketiyle at cambazını selâmladı ve uzaklaştı.

Öğleye doğru Kohlhaas, arkasında, polis tarafından tenbih edildiği için ona hiçbir fenalık etmiyen sık bir kalabalık olduğu halde üç landsknecht ile birlikte mahkeme başmüddeiumumisi Kont Wrede'ye gitti. Onu bekleme odasında mülâyim ve dostça kırşılıyan başmüddeiumumi kendisiyle tam iki saat konuştu, meselenin akışını başından sonuna kadar anlattırdıktan sonra şikâyetin hemen yazılması ve mahkemeye verilmesi için orada memur bulunan şehrin meşhur bir avukatını salık verdi. Kohlhaas uzun boylu düşünmeden avukatın evine gitti ve kanuna göre asılzadenin cezalandırılmasını, atların eski hallerine konulmasını ve kendi zarar ziyanlariyle Mühlberg'de öldürülen uşağı Herse'nin zarar ve ziyanlarının ihtiyar anası yararına tazminini istiyen ilk şikâyetnamesi gibi bir şikâyetname yazıldıktan sonra, hâlâ kendine şaşkın şaşkın bakan halkla birlikte, pek lüzumlu bir işi olmadıkça terk etmemeğe karar vermiş olduğu evine döndü.

Bu sırada asılzade de Wittenberg'den serbest bırakılmış ve ayağında çıkan bir yıancığın tedavisinden sonra, haksız olarak yağızları alıp mahvettiğinden at cambazı Kohlhaas tarafından aleyhine yapılan şikâyet üzerine sorguya çekilmek

için mutlaka Dresden'de mahkeme huzuruna çıkmağa davet edilmişti. Dresden'de evlerine indiği amca oğulları vekilharç ve saki von Tronka kardeşler kendisini büyük bir öfke ve hakaretle kabul ettiler: ona bütün aileyi utandıran ve adını kirleten sefil, değersiz insan adını verdiler; dâvasını şimdi muhakkak kaybedeceğini, dünyanın maskarası olarak yağızları beslemeğe mecbur tutulacağını söylediler ve bunun için hazırlıkta bulunmasını istediler. Asılzade, zayıf, titrek bir sesle mırıldanarak dünyanın en merhamete lâyık kimsesi olduğunu söylüyordu. Kendisini felâkete sürükliyen bu uğursuz meseleden pek az haberdar olduğuna ve hiç haberi ve arzusu olmadan atları hasat zamanında kullandırkları ve ölçüsüz zahmetlerle kısmen berbat ettikleri bütün kabahatin şato kâhyası ile vekilharçta olduğuna yemin ediyordu. Bunu söyliyerek otururken, içinden henüz çıktığı bu felâkete tahkir ve tezyiflerle kendini tekrar atmamalarını rica etti. Ertesi gün kül haline gelmiş olan Tronkenburg civarında emlâki bulunan iki bay, Hinz ve Kunz, yapacak bir şey olmadığından, amca oğulları asılzadenin isteği üzerine, orada bulunan idareci ve kiracılarına o uğursuz günde ortadan kaybolup o zamandan beri bütün bütün unutulmuş olan yağızlar hakkında bilgi toplamalarını yazdılar. Fakat onların harabeye çevrilmiş bu yerin hemen hemen hepsi öldürülmüş olan halkından öğrenebildikleri, caninin itiş ka-

kışlariyle harekete getirilen bir uşağın onları içinde bulundukları yanan bir sundurmadan kurtardığı, sonradan onları nereye götürmesi ve ne yapması lâzım geldiği sualine cevap olarak zalim gaddarın tekmesini yediği olmuştu. Asılzadenin Meissen'e kaçan ihtiyar, romatizmalı kalfası yazı ile sorduklarına cevap olarak, o müthiş gecenin sabahında uşağın atlarla Brandenburg hududuna yollandığını bildiriyordu; fakat orada yapılan soruşturmalar boşuna çıkmıştı; bu haberin aslında bir yanlışlık bulunduğu sanılıyordu. Zira asılzadenin Brandenburg'dan, hattâ o yol üzerindeki kasabalardan hiçbir uşağı yoktu. Tronkenburg yangınından birkaç gün sonra Wilsdruf'ta bulunan Dresden'li kimseler, bahsi geçen tarihte bir uşağın yularlı iki atla oraya geldiğini ve hayvanları, pek sefil göründüklerinden, daha fazla da yürüyemiyeceklerinden tekrar iyi bir duruma getirmek üzere bir çobanın inek ağılına koyduğunu söylüyorlardı. Türlü sebeplerden dolayı, adı geçen yağızların bunlar olmaları pek akla yakındı; fakat oradan gelen kimselerin temin ettiklerine göre Wilsdruf'lu çoban bu atları, tanımadıkları birine satmıştı. Hattâ kimin yaydığı belli olmıyan üçüncü bir şayia atların çoktan ruhlarını Allaha teslim ettiklerini ve Wilsdruf hayvan mezarlığına gömüldüklerini anlatıyordu. Meselenin bu vâdiye dökülmesini, kolayca anlaşılacağı üzere, kendilerince en arzu

edilen şekil olarak gören Hinz ile Kunz, amca oğulları asılzadenin ahırları olmadığı için, yağızları kendi ahırlarında beslemek zahmetinden onları kurtaran bu havadisin doğruluğundan emin olmak istiyorlardı. Bunun üzerine kasabanın veraset, tasarruf ve hukuk bakımından efendisi olan Wenzel von Tronka, Wilsdruf'taki mahkemelere mektup yazdı. Bu mektupta, kendisine emanet edilen ve bir kaza neticesi kaybolan yağızları uzun boy'u tasvir ettikten sonra onların şimdiki yerlerini öğrenmelerini, ve her kim olursa olsun, sahiplerinden bütün masrafları fazlasiyle ödenmek şartiyle Dresden'de saray vekilharcı Bay Kunz'un tavlasına getirmesini talebetmelerini, hattâ zorlamalarını nezaketle rica etti. Bunun üzerine birkaç gün sonra gerçekten Wilsdruf'lu çobandan satın alan adam göründü; adam onları cılız, yalpa vurur halde arabanın yan sırığına bağlamış olarak şehrin pazar yerine götürdü. Bay Wenzel'in, daha ziyade namuslu Kohlhaas'ın talihsizliğine bakın ki bu adam, Döbbeln'li havyan derisi yüzen birivdi.

Bay Wenzel, amcası oğlu vekilharcın yanında iken, bir adamın Tronkenburg yangınından kurtulmuş iki yağız atla şehre vardığını müphem bir haber halinde işitir işitmez, her ikisi de hemen evden yanlarına aldıkları birkaç uşakla birlikte, hayvanlar Kohlhaas'ınkilerse, masrafını ödiyerek alıp eve götürmek üzere, adamın

bulunduğu saray meydanına gittiler. Hayvanların bağlı bulunduğu iki tekerlekli arabanın etrafındaki kalabalığın dakikadan dakikaya arttığını gören şövalyeler derin bir şaşkınlığa uğradılar «Az kalsın hükümetin devrilmesine sebebolacaktı şu yağız atların haline bir bakın hele!. .Artık yüzücünün eline bile düşmüşler!..»diye halk kahkahalarla bağrışıyordu. Arabanın yanına gidip ölmek üzere bulunan zavallı hayvanları gözden geçiren asılzade şaşkın bir halde, bunların Kohlhaas'dan aldığı atlar olmadığını söyledi. Bunun üzerine demiri bile eritecek bir bakışla asılzadeye bakan vekilharç Kunz, mantosunu, madalyasını, kordonunu geriye fırlatıp hayvan yüzücüsüne yanaştı. Bu atların, sahibi Wenzel von Tronka'nın mahkeme vasıtasiyle gönderilmesini istediği, Wilsdruf'lu çobanın kendisine getirdiği atlar olup olmadığını sordu. Elindeki bir kova suyu, arabasını çeken iyi bakılmış, tavlı beygire vermekle meşgul olan yüzücü «yağızlar mı? » dedi ve kovayı yere bırakarak beygirin ağzından gemini çıkardı. Arabanın yanında bağlı yağızları Hainichen'li domuz çobanının kendisine sattığını, ancak onun bunları nerden aldığını bilmediği gibi Wilsdruf'lu çobandan alıp almadığından da haberi olmadığını söyledi. Kovayı tekrar alıp arabanın oku ile dizi arasına yerleştirirken Wilsdruf'lu mübaşirin kendisine bunları Dresden'de von Tronkaların evine götürmesini söylediğini, asılzadenin adının da Kunz olduğunu ilâve etti.

Bu sözlerle döndü ve beygirin kovada bıraktığı suyu kaldırımın üzerine döktü. Etrafını almış olan kalabalığın alaycı bakışları önünde hiçbir şey duymadan işine devam eden arabacıyı kendine baktıramıyan vekilharç, kendisinin Kunz von Tronka olduğunu, fakat kendisine getireceği yağızların amcası oğlu asılzadeye ait olup Tronkenburg yangını sırasında kaçan bir uşak tarafından Wilsdruf'lu çobana getirildiklerini ve aslında at taciri Kohlhaas'ın malı olduklarını söyledi. Poturunun çamurlu paçalarını yukarıya çeken herife «Bunlardan hiç mi haberin yok?» dedi, ve Hainichen'li domuz çobanının bunları Wilsdruf'lu çobandan veya yine ondan satın alan üçüncü bir şahıstan alıp almadığını sordu. Su verme işini bitirip arabaya yaslanan yüzücü, von Tronka'lardan parasını almak için yağızlarla Dresden'e kadar geldiğini söyledi. Onun söylediklerini anlamadığını, Hainichen'li domuz çobanından önce onlara Peter veya Paul'ün yahut Wilsdruf'lu çobanın sahip olup olmadıklarının kendisini ilgilendirmediğini, çünkü bunların çalınmış olmadıklarını ilâve etti. Kamçısını geniş sırtı üzerinde genişliğine tuttuğu halde, aç olan karnını doyurmak için meydanda bulunan bir meyhaneye gitti. Hainichen'li domuz çobanının Döbbeln'li yüzücüye sattığı atları, onlar şeytanın üstlerine binip Saksonyada cirit oynadığı atlar olmadıkları takdirde, ne yapacağını asla bilemiyen vekilharç, asılzadeden ne düşündüğünü sordu. O-

nun soluk, titrek dudaklarla bu yağızların, Kohlhaas'a ait olsun olmasın, satın alınması doğru olacağını söylemesi üzerine vekilharç, mantosunu arkasına atarak ana ve babasına lânet etti ve ne yapacağını bilmeden kalabalıktan ayrıldı; o sırada caddeden geçen tanıdıklarından birini, Freiherr von Wenk'i yanına çağırdı. Halk istihza ile kendisine baktığı ve ağızına mendil tutup kahkahayı atmak üzere uzaklaşmasını beklediği için, meydandan ayrılmamakta inadederek, başmüddeiumumi kont Wrede'ye gitmesini ve Wrede vasıtasiyle yağızları görmek üzere Kohlhaas'ı göndermesini rica etti. Freiherr yukarda anlatılan maksatla odava girdiği zaman Lützen'de teslim ettiği şeyler hakkında kendisinden istenilen izahatı vermek için bir mübaşir tarafından çağırtılmış olan Kohlhaas'ı başmüddeiumuminin yanında buldu. Başmüddeiumumi somurtkan bir çehre ile koltuğundan kalkıp Freiherr'in tanımadığı at tacirini elindeki kâğıtlarla bir yana ittiği sırada o, von Tronka'ların müşkül vaziyetini anlattı. Döbbeln'li hayvan yüzücüsünün Wilsdruf mahkemelerinin noksan talepleri üzerine atlarla göründüğünü, hayvanlar tedavi kabul etmez bir durumda olduklarından aşılzade Wenzel'in bunları Kohlhaas'ınkiler dive kabulden çekindiğini; onları söyalvelerin tarlalarında tekrar eski durumlarına kovmak üzere yüzücüden almak lâzım gelirse, tereddütten kurtulmak için Kohlhaas'ın bizzat

görmesi gerektiğini söyledi. «Lûtfen at tacirini bir muhafızla evinden aldırtıp atlarını bulundukları pazar yerine göndertmenizi rica ederim!.» diyerek sözlerini bitirdi. Başmüddeiumumi gözlüğünün birini çıkarırken, bir kere bahis mevzuu olan tereddüdün ortadan kalkması için Kohlhaas'ın incelemesine ihtiyaç olduğunu zannmakta, sonra kendisinin, başmüddeiumuminin, Kohlhaas'ı asılzadenin istediği yere göndermeğe salâhiyeti olduğunu kabul etmekle iki defa yanıldığını söyledi. Bu arada arkasında bulunan at tacirini ona tanıttı ve tekrar oturup gözlüğünü yerleştirirken, bu meselede doğrudan doğruya ona başvurmasını rica etti. İçinden geçenleri hiç belli etmiyen Kohlhaas, yüzücünün şehre getirdiği yağızları görmek için pazar yerine kadar onu takibetmeğe hazır olduğunu söyledi. Freiherr alınmış bir tavırla ona döndüğü sırada o başmüddeiumuminin masasına yaklaştı ve cüzdanındaki kâğıtlardan, Lützen'de teslim ettikleri hakkında malûmat verdikten sonra gitmek için izin istedi; kıpkırmızı kesilip pencerenin önüne giden Freiherr de ayni şekilde veda etti ve Meissen Prensinin bıraktığı üç muhafız yanlarında olduğu halde her ikisi de, arkalarında bir sürü insan, saray meydanına gittiler. Etrafına toplanmış olan arkadaşlarının ihtarlarına rağmen Döbbeln'li yüzücüye karşı halk arasındaki mevkiini düşürmemekte ayak diriyen vekilharç Bay Kunz, Freiherr ile at tacirini görünce, at tacirine yaklaştı ve

kılıcını kibir ve azametle koltuğunun altına yerleştirerek arabanın arkasında duran atların kendininkiler olup olmadığını sordu. At taciri, bunu soran tanımadığı bu baya dönüp saygı ile şapkasını çıkardıktan sonra ona cevap vermeksizin oradaki şövalyelerle birlikte yüzücünün arabasına yaklaştı, titrek ayaklar ve yere eğilmiş başlarla orada durup deri yüzücünün önlerine koyduğu otu yemiyen hayvanlara on iki adım geriden dikkatlice baktı ve tekrar vekilharca döndü: «Muhterem efendim, yüzücünün hakkı var; arabasına bağlı bulunan atlar benimkilerdir! » dedi. Bu sözlerle etrafındaki baylara bakarak tekrar şapkasını çıkardı, muhafızlar yanında olduğu halde meydandan ayrıldı. Bu sırada vekilharç acele, miğferinin tüylerini harekete getiren bir adım atarak yüzücüye yaklaştı, ona para dolu bir kese fırlattı; yüzücü kese elinde olduğu halde kurşun bir tarakla saçlarını arkaya tarayıp, paraya bakarken, hayvanları çözmesi ve eve götürmesi için bir uşağa emir verdi. Efendisinin emri üzerine halk arasında bulunan birkaç akraba ve dostunu terk eden uşak, yüzü hafifçe kızarmış olduğu halde ayakları önündeki gübreli bir su birikintisine basarak hayvanlara yanaştı; çözmek için henüz yularları tutmuştu ki, akrabası Himboldt usta onu kolundan yakaladı ve: «Derisi yüzülecek hale gelen bu bevgirlere dokunma!..» sözleriyle iki tekerlekli arabadan öte yana fırlattı. Şuursuz adımlarla gübreli su birikintisi üstün-

den geçerek bu hâdise üzerine dilsiz bir halde orada duran vekilharca döndü ve ona böyle bir hizmet gördürme kiçin kendisine bir yüzücü çırağı bulması lâzım geldiğini söyledi. Hiddetten köpürerek bir an ustaya bakan vekilharç, döndü ve etrafını saran şövalyelerin başları üzerinden bir muhafız çağırdı; Freiherr von Wenk'in emri üzerine saraydan bir subayla birkaç saray muhafızı gelince, şehir halkının işlediği bu hayâsızca isyana teşvikı kısaca tasvirden sonra subaydan elebaşı Himboldt ustanın tevkifini istedi. Ustayı, göğsünden yakalarken, emri üzerine yağızları çözen uşağını arabadan ayırıp bir tarafa fırlatmak ve ona kötü muamele etmekle suçluyordu. Çevik bir hareketle kendini kurtarıp vekilharcı geriye iten usta: «Lûtufkâr efendim! Yirmi yaşındaki bir delikanlıya ne yapması lâzım geldiğini söylemek onu itaatsizliğe teşvik etmek değildir!.. Arabaya bağlı yağızların nereden geldikleri, bundan sonra ne olacaklariyle ilgili olup olmadığını ondan sorun; benim söylediklerimdne sonra bu işi yapmak isterse, ne âlâ... İsterse onları boğazlasın ve yüzsün, bana ne!..» dedi. Bu sözler üzerine vekilharç uşağa döndü, emrini yerine getirip Kohlhaas'a ait olan atları çözerek eve götürmek isteyip istemediğini sordu. Uşağın halk arasına karışırken, utanarak bunu yapacağını sanmak için evvelâ atların namuslarının iade edilmesi lâzım geldiğini söylemesi üzerine vekilharç arkasından ona yetişti, kendi soyunun armasını ta-

şıyan şapkasını çekip aldı; onu ayakları a'tında ezdikten sonra üzerine hücum ederek hiddetli vuruşlarla uşağı meydandan ve hizmetinden hemen kovdu. Himboldt usta: «Şu kudurmuş adamı serin yere!..» diye bağırdı ve halk bu emir üzerine heyecana gelip birleşerek muhafızların üstüne yürürken o, vekilharcı arkadan yere attı; mantosunu, yakasını, miğferini ve elinden kılıcını çekip aldı, hiddetle meydanın öte yanına fırlattı. Asılzade Wenzel bu kargaşalıktan sıyrıldığı sırada bağırarak boşuna şövalyelerden amcası oğluna yardım etmelerini istiyordu. Yardım için henüz bir adım atmadan halkın hücumu onları öyle dağıtmıştı ki, yere düştüğü sırada başından yaralanan vekilharç, halkın bütün gazabını yalnız başına kendi üzerinde toplanmıştı. Vekilharcı, ancak tesadüfen oradan geçen ve Kurfürst muhafızları subayının kendisini desteklemek için çağırdığı bir atlı Landsknecht müfrezesi kurtarabildi. Subay, kalabalığı dağıttıktan sonra, gazaba gelmiş olan ustayı yakaladı ve birkaç süvari onu hapishaneye götürürken, kan içinde kalan zavallı vekilharcı iki dostu yerden kaldırıp eve götürdüler. At tacirini zarara sokan haksızlığı tamir etmek için iyi niyet ve samimîlikle yapılan bu deneme böylece pek fena neticelenmişti. İşi biten ve daha fazla beklemek istemiyen Döbbeln'li deri yüzücü, halk dağılmağa başlayınca atları bir fener direğine bağladı; onlar da hiç kimse ilgilenmeden sokak çocuklarına ve serserilere alay konu-

su olarak bütün gün orada kaldılar. Muhafaza edilmedikleri ve bakımsız kaldıkları için akşam üzeri polis Dresden'li yüzücüyü çağırdı, hayvanları şehir dışında deri yüzme yerinde ikinci bir emre kadar beslemek üzere ona teslim etti.

Her ne kadar at taciri aslında kabahatli değildiyse de bu hâdise, memlekette itidalli düşünen, iyi kimseler arasında da dâvasının neticesi hakkında pek tehlikeli bir hava yarattı. Onun hükümete karşı durumu artık tahammül edilmez sayılıyor, evlerde ve toplantılarda sadece gazaba gelmiş dik kafalı'ığının memnun edilmesi için böyle hiçten bir hâdise yüzünden zorbalıkta bulunmakla teptiği adaleti kendisine vermektense, ona açıkça bir haksızlık edip bütün meseleyi yeniden reddetmenin daha iyi olacağı fikri umumileşiyordu. Zavallı Kohlhaas'ın büsbütün mahvı için, bizzat başmüddeiumumi de haddinden fazla hak gözeterek ve von Tronka'lara karşı yine bu sebepten doğan nefret duygusiyle hareket ederek bu fikri kavilestirmiş ve yaymıştı. Dresden'li yüzücünün beslediği atların bir daha Kohlhaasenbrück'teki tavladan çıktıkları duruma getirilmelerine pek akıl yatmıyordu; onların ustalıklı ve sürekli bir bakımla eski hallerine getirilmeleri kabil olduğu takdirde, o zamanki durum yüzünden asılzadenin ailesine gelecek zillet o kadar büyük olacaktı ki, memleketteki yüksek ve seçkin mevkilerinin önemini düşünerek hayvanları para ile almaktan daha ucuz, maksada

daha uygun bir çare bulunamıyordu. Birkaç gün sonra hastalığı engel olan vekilharç adına başmabeyinci kont Kallheim başmüddeiumumiye bir mektup yazarak böyle bir teklifte bulundu; bunun üzerine o da Kohlhaas'a bir kâğıt göndererek kendisine bu çeşit bir teklifte bulunulursa hemen reddetmesini tembih etti: fakat öbür taraftan fazla saygı ile yazılmamış ve kısa olan cevabında başmabeyinciden bu meselede kendisini böyle hususi işlere karıştırmamalarını rica etti ve vekilharçtan da pek mâkul ve mütevazı bir adam olarak tanıttığı at tacirinin doğrudan doğruya başvurmasını istedi. Pazar yerinde geçmiş olanlardan hevesi kaçan at taciri başmüddeiumuminin tavsiyesine uyarak kendisine edilen bütün haksızlıkları ve şimdiye kadar olup bitenleri onlara bütün bütün bağışlamak için asılzade veya akrabaları tarafından ilk adımın atılmasını bekledi, fakat böyle bir başlangıç kibirli efendilere pek ağır geliyordu, başmüddeiumumiden aldıkları cevaba pek hiddetlenerek onu Kurfürste gösterdiler. Kurfürst de ertesi gün yaraları yüzünden yatan vekilharcı yatağında ziyaret etti. Vekilharç hastalığı dolayısiyle zayıf ve dokunaklı bir sesle söze başladı ve bu meseleyi onun isteğine göre halletmek için hayatını ortaya koyduktan sonra, namus ve şerefini de herkesin tenkidine arz edip kendisine ve ailesine akla gelen her türlü ayıbı ve utancı getiren bir adamdan af ve uz-

laşma için ricada bulunmasının doğru olup olmıyacağını sordu. Kurfürst mektubu okuduktan sonra ne yapacağını şaşırmış bir halde kont Kallheim'a, Kohlhaas ile tekrar görüşmeden, mahkemece atların bir daha eski hallerine getirilemiyeceğine dayanarak onları ölü sayıp sadece tazminine dair bir hüküm verilip verilemiyeceğini sordu. Kont: «Lûtufkâr Efendimiz, onlar ölmüşlerdir, hukuk mânasında ölüdürler, çünkü hiçbir değerleri yoktur... Daha bulundukları yerden şövalyelerin ahırlarına götürülmeden ölmüş olacaklardır.» dedi. Bunun üzerine Kurfürst mektubu cebine koydu, o sırada başmüddeiumumi ile görüşeceğini söyledi, yatağından yarı doğrulup minnetle elini sıkan vekilharcı yatıştırarak sağlığına dikkat etmesini tembih ettikten sonra iltifat dolu bir tavırla koltuğundan kalktı ve odadan çıktı.

Dresden'de hal böyle iken Lützen'den kurnaz şövalyelerin Kohlhaas'ın bahtsız başına musallat ettikleri başka, daha büyük bir belâ meydana çıkmıştı. At taciri tarafından toplanıp umumi aftan sonra tekrar yerlerine gönderilen uşaklardan biri, Johann Nagelschmidt, birkaç hafta sonra Bohemya hududunda her türlü rezilliği yapacak ayarda olan güruhtan bir kısmını yeniden bir araya toplamağı ve Kohlhaas'ın kendisine öğrettiği bu işi kendi hesabına devam ettirmeği çok kârlı bulmuştu. Hiçbir işe yaramıyan bu herif, bir yandan kendisini takibeden zaptiye-

lere korku vermek, öbür yandan, o zamana kadar olduğu gibi, halkı, haydutluklarına iştirak ettirmek için, kendisine Kohlhaas'ın valisi adını veriyordu. Efendisinden öğrendiği kurnazlıkla, sükûnetle memleketlerine dönmekte olan aveneden birçoğunun yakalandığını, hattâ Kohlhaas'ı Dresden'e vardığı sırada, verdikleri sözü tutmıyarak hapse tıktıklarını ve göz altına aldıklarını yayıyordu. Kohlhaas'ınkilere bütün bütün benziyen ilânlarda kendi yağmacı güruhu, Allahın adını kirletenleri cezalandırmak için ayaklanmış bir harb kuvveti olarak görünüyordu; bu güruhun vazifesi Kurfürstün onlara bahsettiği umumi affın tatbikini kontroldan ibaretti. Önce de söylendiği gibi, bunların hepsi ne Allahın adını kirletenleri cezalandırmak için, ne de âkibeti kendilerini ilgilendirmiyen Kohlhaas'a bağlılıklarından yapılıyordu; aksine bütün bu işler böyle aldatma perdesi altında hiç ceza görmeden, rahatça yağma edip ortalığı kasıp kavurmak içindi. Bunun hakkında ilk haberler Dresden'e gelir gelmez, şövalyeler meseleye başka bir şekil veren bu hâdiseden duydukları sevinci gizliyemediler. Kurnazca ve müteessir tavırlarla, ısrarlarına ve tekrar tekrar ihtarlarına rağmen Kohlhaas'ı affetmekle yanlış bir harekette bulunulmuş, böylece de bu çeşit serserilere yol göstermek istenilmiş olduğunu hatırlatıyorlardı. Nagelschmidt'in sözlerine inandıklarından memnun olmıyarak, bütün

bu gösterilerin hükümeti korkutmak ve hükmü harfi harfine kendi isteğine uygun şekilde çabukça verdirmek maksadile doğrudan doğruya Kohlhaas tarafından kurulmuş bir tertip olduğu fikrini ortaya atıyorlardı. Hattâ saki Bay Hinz yemekten sonra Kurfürst'ün bekleme odasında etrafına toplanan bazı avcı asılzadelere ve saray mensuplarına Lützen'deki bu haydutlar sürüsünün dağıtılmasının melûn bir gösterişten ibaret olduğunu anlatmağa bile kalktı; başmüddeiumuminin adalet sevgisi ile istihza etti ve alaylıca bir araya topladığı birçok misallerle güruhun hâlâ Kurfürstlük ormanlarında bulunduğunu, ateş ve hançerle yeniden etrafa saldırmak için at tacirinin bir işaretini beklediğini ispat etti. Meselenin böyle bir şekil alması üzerine efendisinin şan ve şerefinin pek fena tehdidedildiğini görmekle memnun olmıyan Meissen Prensi Christieren onu görmek için hemen saraya gitti, yeni cinayetlerine dayanıp Kohlhaas'ı alt etmek istiyen şövalyelerin arzularını sezerek ondan, kabil olursa, at tacirinin hiç bekletilmeden hemen sorguya çekilmesi için müsaadesini rica etti. At taciri, bir zaptiye vasıtasiyle hükümete çağrıldığı için hayrete düşmüştü, küçük oğulları Heinrich ile Leopold kucağında olduğu halde göründü; çünkü bir gün önce uşak Sternbald, beş çocuğunu bulundukları Mecklenburg'dan getirmişti. Burada anlatılması uzun sürecek bazı düşünceler onu, ayrılacağı sırada mâsumca göz-

yaşları dökerek kucağa alınmalarını istiyen oğullarını birlikte hükümete götürmeğe mecbur etmişti. Prens, Kohlhaas'ın kendi yanında yere koyduğu çocuklarını güler yüzle seyredip yaşlarını ve adlarını dostça sorduktan sonra, ona eski uşağı Nagelschmidt'in Erzgebirge vâdilerinde ne işler karıştırdığını açtı; ve Kohlhaas'a sözde emirnamelerini uzatırken, kendini temize çıkarmak için ne biliyorsa söylemesini istedi. Her ne kadar at taciri bu utandırıcı ve haince yazılmış kâğıtları görünce korktu ise de, Prens gibi âdil bir adama kendi aleyhinde ileri sürülen şikâyetlerin mânasızlığını inandırıcı bir dille açıklamakta güçlük çekmedi. Kendi anlatışına göre, çok iyi bir yol tutan dâvasının neticelenmesi için üçüncü bir şahsın yardımına muhtaç olmadığı gibi, yanında taşıdığı ve Prense gösterdiği mektuplardan da Nagelschmidt'in kendisine böyle bir yardımda bulunmayı hiç de istemiyeceği anlaşılıyordu. Çünkü Kohlhaas herifi memlekette düpedüz yaptığı ırza tasallût ve başka serseriliklerinden dolayı güruhunu dağıtmadan az önce Lützen'de asmak istemiş, fakat ancak Kurfürstün bahşettiği umumi af aralarındaki bütün münasebetleri ortadan kaldırarak onu da kurtarmıştı; her ikisi de bir gün sonra biribirlerine amansız düşman olarak ayrılmışlardı. Kohlhaas, Nagelschmidt'e mektup yazmayı teklif etti; teklif kabul oluduğundan, oturdu. Nagelschmidt'e

bir mektup yazdı; bu mektupta onun kendisine ve avenesine vadedilen umumi affın dürüstçe yerine getirilmediği için ayaklandığı yolunda uydurduğu yalanı alçak ve rezilce bir icat olarak vasıflandırdı, kendisinin Dresden'e vardığında ne hapsedildiğini, ne de göz altına alındığını, dâvasının da arzusuna uygun bir halde bulunduğunu anlattı; ve onu, umumi affın ilânından sonra Erzgebirge'de işlediği kundakçılıktan dolayı, etrafına toplanmış olan güruha bir ihtar olmak üzere, adaletin pençesine teslim edeceğini bildirdi. Bu sırada hiçbir işe yaramıyan, daha o zaman idama mahkûm olup ancak Kurfürstün çıkardığı fermen sayesinde yakasını kurtaran bu herif hakkında hakkı aydınlatmak için, at tacirinin Lützen sarayında iken yukarda işaret edilen ahlâksızlıklarından dolayı aleyhine açılmış dâvanın bazı safhalarını anlatan kâğıtlar duvarlara asıldı. Bunun üzerine Prens, sorgu sırasında durum icabı kendisinden şüphe edildiğinden dolayı Kohlhaas'a yatıştırıcı sözler söyledi; Dresden'de bulunduğu müddetçe ona bağışlanan umumi affın asla geri alınmıyacağına söz verdi; masasının üstünde duran meyvalardan çocuklara ikram etti, onlara elini uzattı, Kohlhaas'ı selâmlayıp gitmesine izin verdi. At cambazının başında dolaşan felâketi anlıyan başmüddeiumumi onun meselesini yeni hâdiselerle karışıp bulanmadan halletmek için elinden gelen her şeyi yapıyordu.

O siyasi şövalyelerin istedikleri ve yaptıkları da meseleyi karıştırmaktan başka bir şey değildi; eskiden olduğu gibi sessizce kabahati üzerlerine alıp sadece hafif bir ceza bekliyecekleri yerde, şimdi kabahati kurnazca ve müzevvirce inkâra kalkışıyorlardı. Bazan Kohlhaas'ın yağızlarının asılzadenin hiç haberi olmadan veya pek az malûmatı olarak şato vekilharcı ve kâhyasının şahsi muameleleri yüzünden Tronkenburg'da alıkonulduklarını ileri sürüyorlar, bazan hayvanların daha oraya geldikleri zaman tehlikeli bir nezleye tutulmuş olduklarını söylüyorlar, bunu ispat için de zorlukla bulabildikleri şahitler gösteriyorlardı. Bu delilleri de derin tahkikat ve istintak sonunda reddedilince, bir hayvan hastalığı yüzünden on iki yıl müddetle Brandenburg'dan Saksonya'ya at sokulmasının yasak edildiğini bildiren bir Kurfürst fermanı getirdiler: Kohlhaas'ın huduttan geçirdiği atları tutmak asılzadenin yalnız salâhiyeti değil, vazifesi de olduğuna açık bir delildi. Bu esnada Kohlhaas, Kohlhaasenbrück'lü namuslu memurdan ziyanının tazmini karşılığı olarak çiftliği geriye alabileceğini öğrendiğinden, bu işin mahkemede halli için birkaç gün kalmak üzere Dresden'i terkedip memleketine gitmek istiyordu: hiç şüphe yok ki bu, yukarda söylediğimiz işten fazla—her ne kadar kışlık tohumun ekilmesi gerekiyorduysa da—böyle garip ve düşündürücü hâdiseler karşısında kendi mevkiini anlamak kasdiyle verilmiş bir karar-

dı: belki buna, keşfini aynı şeyleri duymuş olanlara bıraktığımız, başka sebepler de katılıyordu. Bunun üzerine yanına dikilen muhafızı orada bırakarak başmüddeiumumiye gitti ve ona, memurun mektupları elinde olduğu halde, umduğu gibi, mahkemede kendisine ihtiyaç yoksa, sekiz veya on iki gün içinde tekrar dönmek üzere, Brandenburg'a gitmek isteğinde olduğunu açtı; bu mühletin sonunda geriye döneceğine söz verdi. Başmuüddeiumumi neşesi kaçmış bir halde, düşünceli düşünceli yere bakarark cevap verdi ve asıl şimdi onun orada bulunmasına her zamankinden fazla ihtiyaç olduğunu itiraf zorunda bulunduğunu söyledi. «Zira karşı tarafın hileli ve kurnazca hareketleri yüzünden, mahkeme önceden kestirilmiyen birçok hallerde, senin ifadene ve açıklamalarına muhtaçtır.» dedi. Fakat Kohlhaası mesele hakkında iyice aydınlatılmış olan avukatının bu işi görebileceğini anlatıp sekiz günde geri döneceğini söyliyerek nazikçe ricasında ısrar edince başmüddeiumumi, kısaca Meissen Prensi Christieren'den bunun için pasaport istemesi lâzım geldiğini söyliyerek gitmesine izin verdi. Başmüddeiumuminin çehresinden her şeyi anlıyan Kohlhaas, kararında daha kuvvetlenmiş olarak hemen oracıkta oturdu ve hiçbir sebep göstermeden, hükümetin şefi olan Meissen Prensinden sekiz gün içinde Kohlhaasenbrück'e gidip dönmek üzere iki pasaport rica etti. Bu yazısına cevap olarak saray ko-

mutam Freiherr Siegfried von Wenk tarafından imzalanmış olan hükümetin kararını aldı. Bu kararda aşağıdakiler vardı: Kohlhaasenbrück'e gitmek üzere istediği pasaport hakkındaki dilekçesi fahametli Kurfürste sunulacak ve onun yüksek iradeleri çıkar çıkmaz pasaportlar kendisine gönderilecekti. Kohlhaas, avukatından nasıl olup da hükümet kararının kendisine başvurduğu Meissen Prensi Christieren tarafından değil de, bir Freiherr Siegfried von Wenk tarafından imzalandığını sorması üzerine, avukattan Prensin üç gün önce çiftliğine gittiği ve hükümet işlerinin yukarda adı geçen efendinin amcası oğlu saray komutanı Freiherr Siegfried von Wenk'e bırakıldığı cevabını aldı. Bu durum karşısında heyecan içinde kalbi hızla atan Kohlhaas, memleketin efendisine can sıkıcı bir yavaşlıkla sunulan ricası hakkındaki kararı uzun zaman bekledi: fakat karar ve mahkemece verildiği muhakkak olan hüküm eline değmeden bir hafta ve daha fazla zaman geçti. On ikinci gün hükümetin kendi hakkında düşündüklerini, ister iyi olsun ister olmasın, dile getirmek için, oturdu ve ihtiyaçlarını anlatarak hükümetten dilediği pasaportları yeniden rica etti. Fakat beklediği cevap gelmeden geçen ertesi günün akşamında durumunu ve bilhassa doktor Luther eliyle kendisine bağışlanan umumi affı düşünerek arkadaki odasının penceresine yaklaştığı vakit Meissen Prensi tarafından Dresden'e geldiği zaman yanına veri-

len muhafızları avluda kendilerine ayırdığı küçük binada göremeyince hayrette kaldı. Yanına çağırdığı evin emektar uşağı Thomas'a: «Buna ne mâna veriyorsun?.» diye sorunca, uşak içini çekerek: «Ah efendim, her şey yolunda gitmiyor ki!.. Bugün her zamankinden fazla olan muhafızlar karanlık çökünce evin dört yanına dağıldılar; ikisi kalkan ve mızraklarla öndeki kapının yanında sokakta duruyor, ikisi arkada balıçe kapısında, ikisi de ön odadaki saman yığınının üstünde; geceyi orada geçireceklerini söylüyorlar.» cevabını verdi. Rengi atan Kohlhaas döndü: «İster az olsunlar ister çok, mesele onların burada bulunması... sofaya çıkınca iyi görmeleri için onlara ışık vereceğim!..» dedi. Çanak dökmek bahanesiyle öndeki pencereyi açıp ihtiyarın anlattığı bu durumun doğru olduğuna kanaat getirdikten sonra, - zira tam bu sırada bu tertip başladı başlıyalı asla görülmemiş bir tedbir olarak sessizce nöbet değiştiriliyordu - uykusu gelmeden yatağına girdi; ertesi gün göreceği işler hakkındaki kararı hemen verilmişti. Çünkü hükümet bağışladığı affı bozduğu halde âdi miş gibi görünüyor, Kohlhaas da buna kızdığı kadar hiçbir şeye kızmıyordu. Artık açıkça görüldüğü gibi, gerçekten mevkuf bulunuyorsa. hükümeti açık bir beyanname ile böyle olduğunu itirafa zorlıyacaktı. Bunun üzerine şafak sökerken uşağı Sternbald'a atları arabaya koşmasını ve evin önüne getirmesini emretti; söylediğine göre, ken-

dini birkaç gün önce görüp çocuklariyle beraber davet eden eski tanıdığı kaymakamı ziyaret için Lockewitz'e gidecekti. Bu yüzden çıkan gürültüleri işitip merakla başlarını uzatarak hazırlıkları gören landsknechtler aralarından birini gizlice şehre gönderdiler. Birkaç dakika sonra birçok zaptiyelerle birlikte bir küçük memur göründü, sanki bir işi varmış gibi karşıdaki eve girdi. Oğullarını giydirmekle meşgul olan, aynı zamanda bu hareketlerin de farkına varan Kohlhaas, arabayı kapının önünde lüzumundan fazla bekletti. Polisin tedbirlerinin sona erdiğini görünce, onların bu hareketlerine hiç aldırmadan çocuklariyle kapının önüne çıktı; geçerken kapının önünde duran askerlere kendisini takibetmelerinin lüzumsuz olduğunu söyledi, oğullarını arabaya bindirdi, emri üzerine ihtiyar uşağın kızının yanında kalacak olan kızlarını öptü, ağladıkları için teselli etti. Henüz arabaya binmişti ki hükümet memuru zaptiyelerle birlikte karşı evden çıktı, ona yaklaştı ve nereye gitmek istediğini sordu. Kohlhaas'ın kendisini ve iki oğlunu birkaç gün önce davet eden Lockewitz'te dostu kaymakama gideceği cevabı üzerine hükümet memuru övle ise bir parça bekl'emesi gerektiğini, zira Meissen Prensinin emirlerivle birkaç süvarinin kendisi ile birlikte gideceğini söyledi. Kohlhaas arabadan gülerek kendisini sofrasına davet eden bir dostun evinde emin olamıyacağını mı sandıklarını sordu. Memur neşeli ve nazik bir

tavırla tehlikenin gerçekten büyük olmadığını söyledi, aynı zamanda askérlerin ona yük olmıyacaklarını da ilâve etti. Kohlhaas ciddî bir tarzda Meissen Prensinin Dresden'e vardığı zaman muhafız dikip dikmemeği kendi arzusuna bıraktığını söyledi; memur bu hale şaşıp temkinli cümlelerle burada bulunduğu müddetçe nöbetçilerin hep dikili bulunduklarını hatırlatınca Kohlhaas, evine nöbetçi dikilmesine sebebolan hâdiseyi anlattı. Memur, bu anda polis müdürü vazifesini gören saray komutanı Freiherr von Wenk'in emirleriyle muhafazasını kendine bir vazife bildiğini söyledi ve yanına kimsenin katılmasını istemiyorsa, bir yanlışlık oldu ise düzeltilmek için, doğrudan doğruya hükümete gitmesini rica etti. Kohlhaas memrura canlı bir nazar fırlatarak ne şekil'de olursa olsun bu işi halletmeğe karar verdiğini, bunun için hükümete gideceğini söyledi; kalbi atarek arabadan indi, çocukarı uşakla eve taşıttı, uşak araba ile evin önünde dururken memur ve muhafızlarla hükümete yollandı. Saray komutanı Freiherr von Wenk, Nagelschmidt'in güruhundan bir gün önce akşam üstü Leipzig civarında yakalanarak getirilen bir haydut çetesini gözden geçiriyor, yanındaki şövalyeler de onlara ağızlarından dinlemek istedikleri birçok şeyler soruyorlardı; tam o sırada at taciri yanındakilerle birlikte salona girdi. Kohlhaas'ı görünce şövalyeler haydutların sorgusunu bıra-

kıp seslerini kestiler ve Freiherr ona doğru gidip ne istediğini sordu. At cambazı Lockewitz'te kaymakamın yanında öğle yemeğini yemek niyetinde olduğunu, yanında bulunmalarına lüzum olmıyan askerlerin burada bırakılmasını istediğini saygılı bir dille anlatınca, Freiherrin rengi attı, başka bir cümleyi yutarken: «Lockewitz'teki memurun ziyafetinden şimdilik vazgeçip evinde sakin rahat kalırsan daha iyi edersin!.» diye cevap verdi. Sonra bütün konuşmayı keserek küçük memura döndü ve bu adam hakkında verdiği emrin bir hikmeti olduğunu, onun ancak altı süvari ile birlikte şehri terk edebileceğini söyledi. Kohlhaas: «Ben mevkuf muyum? Yoksa bütün dünyanın gözü önünde bana resmen bağışlanan umumi af bozuldu mu?..» diye sordu. Bunun üzerine Freiherr kıpkırmızı kesilmiş olduğu halde ona döndü, burnuna kadar sokuldu, gözlerinin içine bakarak: «Evet!. evet!.» diye cevap verdi. Arkasını döndü; onu orada bırakıp Nagelschmidt'in uşaklarının yanına gitti. Bunun üzerine Kohlhaas salonu terk etti. Her ne kadar attığı adımlarla kendisine kalan biricik kurtuluş çaresini, firarı, zorlaştırdığını anladı ise de, böyle hareket etmiş olduğundan dolayı memnundu. Çünkü artık umumi affın maddelerine uygun hareket etmekten kurtulmuştu. Eve gelince hayvanların koşumlarını çözdürdü, hükümet memuriyle birlikte çok kederli ve sarsılmış bir halde odasına çekildi. Bu adam, at tacirini iğrendiren

bir şekilde, bunların hepsine her hâlde bir yanlışlığın sebebolduğu, yanlışlığın yakında çözüleceğini anlatırken, işareti üzerine zaptiyeler evin avluya açılan bütün kapılarını sürmeliyorlardı. Memur, öndeki büyük kapıyı her zamanki gibi isteğine göre kullanabileceğini ona temin etti.

Bu sırada Nagelschmidt, Erzgebirge ormanlarında zaptiye ve ücretli askerler tarafından o kadar sıkıştırılmıştı ki, üzerine aldığı böyle bir işi yardım olmadan yapamıyacağından Kohlhaas'ı da gerçekten bu işe karıştırmak fikrine kapıldı. Dâvasının ne merkezde olduğunu gelip geçen bir seyyahtan hemen hemen bütün inceliklerine kadar öğrenmiş olduğundan, aralarındaki açık düşmanlığa rağmen, at tacirini kendisiyle yeniden münasebet kurmak için harekete getireceğine inanıyordu. Bunun üzerine pek güç okunabilir Almancasiyle yazılmış bir mektubu uşaklarından birine vererek ona gönderdi. Mektupta şöyle yazılı idi: «Altenburg ülkesine gelip dağıtılan adamlarından geriye kalanların idaresini tekrar eline almak istersen, seni Dresden'deki hapishaneden kaçırmak için at, adam ve para ile yardıma hazırım.» Buna ilâve olarak ilerde daha itaatli daha temiz ve daha iyi olacağına söz veriyor, sadakat ve vefalılığının bir nişanesi olarak da onu hapsedildiği yerden kurtarmak üzere Dresden yakınlarına bizzat gelmek için sabırsızlandığını anlatıyordu. Bu mektubu götürmeğe me-

mur edilen uşak kötü bir tesadüf eseri olarak Dresden'in hemen yanıbaşında bir köyde küçükten beri yakalandığı fena sar'a'lardan birine tutuldu; mintanının içinde taşıdığı mektubu yardımına gelenler buldular; iyileşince yakalanıp bir sürü halkın ortasında muhafızlar eliyle hükümete götürüldü. Saray komutanı von Wenk mektubu okuyunca, hemen Kürfürstü görmeğe saraya gitti, yaraları iyileşen Bay Kunz'u ve Bay Hinz ile başmabeyinci Graf Kallheim'ı orada buldu. Bu Baylar, Kohlhaas'ın hemen tevkifi ve Nagelschmidt ile gizliden gizliye anlaşması sebebiyle mahkemeye verilmesi lâzım geldiği fikrindeydiler; böyle bir mektubun at taciri tarafından yazılmış bir mektuba cevap olduğunu ve yeni haydutluklar yapmak için aralarında edepsizce ve canice bir anlaşma olmadan böyle bir şeyin yazılamıyacağını ispat ettiler. Kurfürst, Kohlhaas'a vadettiği serbestliği yalnız bu mektuba dayanarak kaldırmağı ısrarla reddetti; o, Nagelschmidt'in mektubundan ikisi arasında önceden bir münasebet olmadığı mânası çıkabileceği fikrindeydi. Bu meselenin aydınlanabilmesi için, başmabeyincinin teklifi üzerine, uzun tereddütlerden sonra, mektubu Nagelschmidt'in gönderdiği adam ile, sanki herif önce olduğu üzere serbestmiş gibi, Kohlhaas'a göndermeğe ve onun cevap verip vermiyeceğini beklemeğe karar verildi. Bunun üzerine, hapse tıkılan uşak ertesi gün hükümete götürüldü. Orada saray komutanı ona mektubu

tekrar verdi ve kendisine serbest bırakılacağını, şimdiye kadar işlediklerinden dolayı ceza görmiyeceğini vadederek, sanki bir şey olmamış gibi onu at tacirine götürüp teslim etmesini emretti. Herif de hiç tereddüt göstermeden bu kötü hilebazlığı hemen kabul etti; hükümet memurunun pazardan alıp ona verdiği yengeçleri satmak bahanesiyle Kohlhaas'ın odasına girdi. Çocuklar yengeçlerle oynar'arken mektubu okuyan Kohlhaas, başka zaman serseriyi ensesinden yakalar ve kapısının önünde duran askerlere teslim ederdi; fakat böyle bir hareketin de muhakkak surette aleyhine tefsir edileceğini takdir ettiğinden ve dünyada hiçbir şeyin kendisini içine düştüğü bu belâdan kurtaramıyacağını bildiği için, herifin tanıdığı suratına meyus meyus baktı, nerede oturduğunu sordu ve birkaç saat sonra efendisine vereceği cevabı almak üzere gelmesini emretti. Tam o sırada kapıdan giren Sternbald'a odada bulunan adamdan çokça yengeç almasını tembih etti. Bu iş bitip her ikisi de biribirini tanımadan ayrıldıktan sonra oturdu, Nagelschmidt'e : önce Altenburg'daki çetesinin başına geçmesi teklifini kabul ettiğini. buna göre beş çocuğu ile kendisini mahpus bulunduğu yerden kurtarmak için iki atlı arabayı Dresden yanındaki Neustadt'a göndermesini, çabuk ilerlemek için de bir çift koşum hayvanının Witterberg yolu üzerinde bulundurulmasını; çünkü anlatılması uzun sürecek sebepler yüzünden ancak

bu uzun yoldan ona gelebileceğini, her ne kadar kendisini bekliyen askerleri rüşvetle kazanacağını umuyorsa da, cebirle karşılaşırsa kendisine yardım edecek sadık, cesur ve iyi silâhlandırılmış birkaç adamını Neustadt'da hazır bulundurmasını, bütün bu tedbirlerin ödenmesi için kendisine uşakla yirmi altın kuron gönderdiğini ve hesabını işler bittikten sonra istiyeceğini, lüzumsuz olduğu için kurtuluşu sırasında kendisinin Dresden'de bulunmasını menettiğini, hattâ çetenin bu esnada idaresi için Altenburg'da kalması emrini verdiğini bildiren bir mektup yazdı. Akşama doğru uşak gelince mektubu verdi, ona bol ikramda bulundu ve iyice dikkat etmesini tembih etti. Niyeti beş çocuğu ile birlikte Hamburg'a, oradan gemiye binip şarka, Doğu Hindistana veya tanımadığı insanların ülkesine gitmekti. Zira vağızların beslenmesi meselesinde Nagelschmidt ile iş birliği yapmağa karşı duyduğu tiksintiden ayrı olarak bu mesele onun kederle burkulmuş gönlünden artık çıkmıştı. Herif saray komutanına bu cevabı teslim eder etmez, başmüddeiumumi azledilip yerine basmabevinci Graf Kallheim getirildi ve Kurfürstün emriyle Kohlhaas tevkif edilerek zincire vuruldu, şehrin zindanına atıldı. Bu mektuba davanı arak alevhine dâva açıldı. Mahkemede kâğıdı önüne tutup yazıyı tanıyıp tanımadığını soran müşavire: «Evet!.» ve kendini müdafaa için bir sev söyleyip söylemiyeceği sualine de gözlerini yere dike-

rek': «Hayır!» cevabını vermesi üzerine hayvan derisi yüzenlerin çırakları tarafından kızdırılmış kıskaçlarla etlerinin parçalanmasına ve vücudunun yakılmasına mahkûm edildi.

Zavallı Kohlhaas'ın Dresden'de hali böyle iken Brandenburg Kurfürstü onu haksızlık ve keyfîliğin elinden kurtarmak için Kurfürstlük kançılaryasına bizzat verdiği bir nota ile onun Brandenburg tâbiiyetinde olduğunu ilân etti. Zira Spree nehri sahilinde birlikte gezerlerken, şehrin cesur komutanı Bay Heinrich von Geusau ona yabana atılmıyacak bu garip adamın hikâyesini anlatmıştı. Buna hayrette kalan efendisinin sıkıştırması üzerine Baş Kançılar kont Siegfried von Kallheim'ın yakışık almıyan hareketleri yüzünden kendi üzerine düşen kabahati itiraf etmemek de elinden gelmedi. Bunun üzerine Kurfürst çok hiddetlenerek Baş Kançıları çağırdı ve sorguya çekip bütün kabahatin onun Tronka ailesiyle akrabalığında olduğunu anladıktan sonra onu büyük bir hışımla azlederek yerine Bay Heinrich von Geusau'ı Baş Kançılar olarak tâyin etti.

Tam bu sırada neden olduğunu bilmediğimiz bir sebepten Polonya tahtı Saksonya hanedanı ile kavga halinde idi ve Brandenburg Kurfürstünden Saksonyaya karşı bu arada hareket etmek üzere kendisiyle birleşmesini ısrarla rica etti; bu gibi işlerde usta olan Baş Kançılar Bay Geusau, Kohlhaas'a edilen haksızlığı, efendisi-

nin emirleri üzerine, her ne pahasına olursa olsun, hem de umumun rahatını bir tek şahsın hakkını arıyacağım diye bozmadan, tamir edeceğini umuyordu. Bunun üzerine Baş Kançılar, Kohlhaas'ın kabahati varsa, Dresden'in Berlin'e göndereceği bir avukat tarafından ileri sürülecek şikâyetnameye dayanarak Brandenburg kanunlarına göre cezalandırılacağını, onların bütün bütün keyfî ve hiç kimsenin hoşuna gitmiyecek muamelelerinden dolayı at tacirinin kayıtsız şartsız ve hemen gönderilmesini istediklerini bildirdi, ve Kurfürstün Kohlhaas'ın Saksonya arazisinde yağızlarının alınması ve başka suretlerle mâruz kaldığı fena muamele ve cebirden dolayı asılzade Wenzel von Tronka'dan hakkını aratmak için Dresden'e göndermek istediği avukat için de pasaportlar istedi. Saksonyada memuriyetlerde yapılan değişiklik esnasında devlet kançılaryası reisliğine tâyin edilmiş olan, birçok sebeplerden ve içinde bulunduğu sıkıntı yüzünden Berlini küstürmek istemiyen vekilharç Bay Kunz, gönderilen notadan pek mahzun olan efendisi adına cevap verdi ve memlekette işlediği suçlardan dolayı kanuna göre Kohlhaas'ı cezalandırmak hakkını Dresden mahkemesinden almak istemekle işlenilen haksızlık ve dostça olmıyan muameleye hayret edildiğini, çünkü onun pavitahtta oldukça büyük bir mülke sahip bulunduğunun dünyaca bilindiğini, kendisinin de Saksonya tâbiiyetini

asla inkâr etmediğini yazdı. Fakat Polonya hükümdarlığı, istek'erini yerine getirmek için, beş bin kişilik bir orduyu Saksonya hududunda yığdığından ve Baş Kançalar Bay Heinrich von Geusau, at tacirinin adını aldığı Kohlhaasenbrück'ün Brandenburg arazisinde bulunduğunu ilân edip, onun hakkında verilen idam hükmünün yerine getirilmesinin devletler hukukuna aykırı sayılacağını bildirdiğinden, Kurfürst, bu işten elini ayağını çekmek istiyen vekilharç Bay Kunz'un tavsiyesi üzerine Meissen Prensi Christiern'i çiftliğinden çağırdı; ve bu akıllı zatın birkaç söziyle Kohlhaas'ı Brandenburg'un isteğine uygun olarak Berline göndermeğe karar verdi. Şimdiye kadar vuku bulmuş uygunsuz hâdiselerden dolayı memnun olmıyan prens, sıkışık bir vaziyette bulunan efendisinin arzusu üzerine Kohlhaas meselesini kendi üstüne almağa mecbur oldu; ve ona Berlin mahkemesinde at tacirinden ne sebepten şikâyet edilmesini istediğini sordu. Kohlhaas'ın Nagelschmidt'e göndermek istediği mektup pek fena şartlar altında yazılmış olduğundan mahkemeye verilmeğe bir sebep teşkil edemiyeceği, evvelce yaptığı yağma ve kundakçılığı da, kendisine beyannamelerle affedilmiş olduğundan, hatırlatılmak bile istenilmediği için, Kurfürst Viyanada haşmetli imparatora Kohlhaas'ın Saksonyadaki baskınını haber vermeğe, memleket düzenini bozduğu için onu şikâyet etmeğe ve hiçbir umumi af ile bağlı olmıyan haşmetpenah-

tan bu hususta Kohlhaas aleyhine dâva açmak için Berline bir avukat göndermesi rica ve istirhamında bulunmağa karar verdi. Bundan bir hafta sonra Brandenburg Kurfürstünün altı süvari ile Dresden'e gönderdiği şövalye Friedrich von Malzahn tarafından Kohlhaas, ricası üzerine yetim evlerinden toplattırılan çocuklariyle birlikte kapalı bir arabada Berline götürülüyordu. Bir tesadüf eseri olarak Saksonya Kurfürstü de vekilharç Bay Kunz ve zevcesi, valinin kızı ve reisin hemşiresi olan Bayan Heloise, başka baylar ve bayanlar, avcı asılzadeler ve saray mensupları ile birlikte, Saksonya sınırında büyük emlâk sahibi bulunan vali kont Aloysius von Kallheim'ın daveti üzerine kendisini eğlendirmek maksadiyle şerefine tertibedilen bir geyik avı için Dahmeye gitmişti. Bütün bu kalabalık bir tepeye caddeye amut bir şekilde kurulmuş olan çadırların flâmalarla süslü çatıları altında avın bütün tozu üzerlerinde olduğu halde yemek sofrasında oturup bir meşe ağacından gelen neşeli müziği dinledikleri ve sakilerle nedimler tarafından hizmet görüldüğü sırada, at taciri, süvari muhafızlariyle birlikte Dresden yolundan yavaş yavaş oraya yaklaşıyordu. Zira Kohlhaas'ın narin yapılı çocuklarından birinin hastalanması onları götüren şövalye von Malzahn'ı üç gün Herzberg'de kalmağa mecbur etmişti. O, yalnız hizmet ettiği Prense karşı mesul olduğu için Dresden hükümetine bu hususta haber vermeğe lüzum

görmemişti. Avcılar gibi gibi çam dallariyle süslenmiş olduğu halde göğsü bağrı yarı açık, gençliğinde ilk göz ağrısı olan Bayan Heloise'nin yanında oturan Kurfürst, etrafında sürüp giden eğlencenin şenliğinden neşelenerek: «Oraya gidelim, kim olursa olsun, bu bahtsız adama şarap dolu şu kadehi sunalım!.» dedi. Bayan Heloise ona lâtif bir nazar fırlatarak ayağa kalktı, bir nedimin uzattığı gümüş bir kabı masadan yağma edercesine kaptığı meyvalar, gevrek ve ekmekle doldurdu. Bütün orada bulunanlar her çeşit çerezden birer parça alarak büyük bir uğultu ile ancak çadırı terk etmişledi ki, vali şaşkın bir çehre ile karşı geldi ve oraya gitmemelerini rica etti. Kurfürstün hayret içinde ona heyecanının sebebini sorması üzerine vali, vekilharca dönük olduğu halde Kohlhaas'ın arabada bulunduğunu söyledi. Bu, hiç kimsenin düşünmediği bir haberdi; zira herkes onun daha altı gün evvel hareket ettiğini biliyordu. Bunun üzerine vekilharç Bay Kunz, şarap dolu bardağını aldı ve çadıra dönerek kumun üstüne boşaltı. Kürfürst kıpkırmızı kesilerek elindekileri vekilharcın işareti üzerine bir nedimin önüne tuttuğu tabağın içine koydu, ve şövalye Friedrich von Malzahn tanımadığı bu şahısları saygıyla selâmlıyarak yolu kesen çadır iplerinin arasından yavaş yavaş Dahme'ye doğru yol alırken, Kurfürst ve maiyeti valinin daveti üzerine, daha fazla ilgi göstermeden çadıra döndüler. Kurfürst

oturur oturmaz vali, at tacirinin mola vermeden yola devamını temin için el altından Dahme belediyesine bir adam gönderdi. Şövalye vaktin geç olduğunu ileri sürerek muhakkak orada kalmak istediğini söyleyince onları belediyeye ait olup fundalıklar arasında saklı bulunan küçük bir çiftlik binasına sessizce yerleştirmeği kâfi gördüler. Fakat akşama doğru, efendilerin şarap ve fazlaca yedikleri meze ve çerezlerle neşeleri yerine geldi; bütün vakayı unuttular. Vali buralarda görünen bir sürü geyiği avlamak için tekrar pusu kurmak fikrini ortaya attı. Bu teklifi orada bulunanların hepsi büyük bir sevinçle karşıladılar ve tüfeklerini aldıktan sonra ikişer ikişer çukurladan, hendeklerden geçerek yandaki ormana daldılar. Kurfürst ve bütün bu sahneyi seyretmek üzere onun koluna giren Bayan Heloise emirlerine verilen bir kılavuz tarafından hayretlerini mucip olan bir şekilde Kohlhaas'ın Brandenburg süvarileriyle birlikte bulunduğu evin avlusundan geçirildiler. Bayan bunu duyunca: «Geliniz, lûtufkâr efendimiz!. Geliniz!. Kalabalık bastırmadan eve gidelim ve içerde geceyi geçirecek bu garip adamı görelim!.» dedi ve boynunda sallanan altın zinciri lâtife ederek ipek gömleğinin içine soktu. Kurfürst kızarak onun elini tutarken: «Heloise!. Ne yapıyorsunuz?!.» dedi. Fakat bayan alınmış bir tarzda ona bakarak bu avcı kıyafetiyle kimesnin tanıyamıyacağını söyleyip onu sürükleyince ve tam

bu sırada meraklarını giderip evden çıkan birkaç asılzadenin valinin aldığı tedbirler sayesinde ne şövalye ne de at tacirinin Dalıme yakınlarında kimin avlanmaya geldiğini bilmediklerini söylemeleri üzerine Kurfürst, gü'erek şapkasını gözlerine indirdi ve: «Çılgınlık, dünyaya hükmeden yalnız sensin, ve senin yerin güzel bir kadın ağzıdır!.» dedi. Hükümdar ve madam, Kohlhaas'ı görmek için çiftlik binasından içeri girdikleri sırada o, sırtı duvara dayalı olduğu halde bir saman yığını üstüne oturmuş Herzberg'de hastalanan çocuğunu beyaz ekmek ve sütle besliyordu. Bayan bir muhavere zemini yaratmak için: «Kimsin? Çocuğun nesi var? Cürmün ne? Bu muhafızlarla nereye götürülüyorsun?.» gibi şeyler sorunca, at taciri meşin kasketini onun önüne iterek işine devam ederken kısa fakat tatmin edici cevaplar verdi. Avcı asılzadenin arkasında duran ve Kohlhaas'ın boynunda ibrişime asılı küçük kurşun bir muska gören Kurfürst, konuşmak için daha iyi bir mevzu bulunmadığından: «Bunun mânası nedir ve içinde ne var?.» diye sordu. Kohlhaas cevap verdi: «Evet, asalet'i efendim, bu muska...» Onu boynundan çözdü, açtı ve içinden mühür mumu ile kapatılmış bir tezkere çıkardı. «Bu muskanın tuhaf bir hikâyesi var!. Yedi ay olmalı, tam karımın gömüldüğünün ertesi günü, bana birçok haksızlıklar eden asılzade von Tronka'yı yakalamak için, belki sizin de bileceğiniz Kohlhaasenbrück'-

ten yola koyuldum. Yolumun üstünde vardığım Jüterbock adındaki bir hudut kasabasında bilmediğim bir meseleyi hal için Saksonya ve Brandenburg Kurfürstleri buluşmuşlardı. Akşama doğru anlaşmış olduklarından, o sırada kurulan senelik panayırı görmek için dostça konuşa konuşa caddeden geçiyorlardı. Orada bir iskemle üzerine oturmuş olduğu halde etrafını sarmış ahaliye fal açan bir çingeneye tesadüf ettiler ve lâtife tarzında kendilerine de hoşlarına gidecek şeyler söyleyip söylemiyeceğini sordular. Ben avenemle bir hana inmiştim ve o sırada bu hâdiselerin geçtiği meydanda ahalinin arkasında bir kilisenin kapısı önünde bulunuyordum. Falcı kadının efendilere neler söylediğini duymadım. Halk gürüşerek biribirlerine onun bilgisini kimse ile paylaşmak istemediğini fısıldıyor ve bu manzarayı görmek için biribirini itiyordu; ben tecessüsten ziyade mütecessislere yer vermek maksadiyle arkamda kilisenin methaline oyulmuş olan bir sıra üzerine çıktım. Bu yerden serbestçe hükümdarları ve önlerinde iskemleye oturmuş olduğu halde bir şeyler yazar görünen kadını ancak görmüştüm ki, koltuk değneklerine davanarak kadın ayağa kalktı ve etrafındaki halkı gözden geçirdi; sonra kendisiyle bir tek kelime bile konuşmamış olan ve hayatında bilgisine vâkıf olmayı asla istemiyen beni gözüne kestirdi, sık kalabalık arasından bana kadar sokuldu: «İşte!. Eğer efendi öğrenmek isterse, onu senden

sorsun!.» dedi ve bu sözlerle, asaletli efendim, zayıf kuru elleriyle bu tezkereyi bana uzattı. Bütün halk bana döndüğü sırada ben: «Nine, bana ne lûtfediyorsun?» diye sorunca, hayretle içinde adımın da geçtiğini duyduğum ve anlıyamadığım birçok mırıltılardan sonra: «Bir muska, at taciri Kohlhaas; onu iyi sakla, bir gün senin hayatını kurtaracak!» dedi ve kayboldu. Kohlhaas sâfça devam etti: «Evet!.. Hakikatı itiraf etmek lâzım gelirse bu muska, o kadar sert davrandıkları Dresden'de canımı kurtardı!... Berlin'de bana ne olacağını, orada da bununla hayatımı kurtarıp kurtaramıyacağımı zaman gösterecek!..» dedi. Kohlhaas'ın bu sözleri üzerine Kürfürst bir sıranın üstüne oturdu ve her ne kadar bayanın «Ne oldu?» diye şaşkın bir halde sorduğu suale: «Bir şey değil, bir şey değil!...» cevabını verdi ise de, bayan yanına koşup onu kolları arasına almağa vakit bulamadan baygın bir halde döşemenin üstüne yuvarlandı. Bir iş için tam bu anda içeriye giren şövalye von Malzahn: «Aman Allahım!. Efendiye ne oldu?.» dedi. Bayan bağırdı: «Su getirin!.» Avcı asılzadeler onu yerden kaldırdılar, yandaki odada bulunan bir yatağa götürdüler. Bir nedimin çağırdığı vekilharcın gelip onu ayıltmak için sarf ettiği boşa giden birçok zahmetlerden sonra: «Bu darbe ona pek dokunmuşa benziyor!.» demesi üzerine şaşkınlık son haddini buldu. Saki, hekim getirtmek üzeren bir atlıyı Luckau'a gönderdiği sıra-

da, gözlerini açtığı için, vali de onu bir arabaya koydurdu ve yava yavaş hareket ederek yakınlarda bulunan ve kendisinin avlanmak için gittiği köşküne gönderdi. Fakat bu seyahat onun oraya vardıktan sonra iki baygınlık daha geçirmesine sebeboldu. Ancak ertesi gün geç vakit Luckau'dan hekimin geldiği sırada asabi hummalar içinde bu baygınlıklardan bir parça kurtulabildi. Aklı başına gelir gelmez yatakta yarı doğruldu ve ilk sözü Kohlhaas'ın nerede bulunduğunu sormak oldu. Sualini yanlış anlıyan vekilharç, elini tutarken bu müthiş adam yüzünden hiç merak etmemesini, Dahme'deki çiftlikte geçen o garip ve anlaşılmaz hâdiseden sonra verdiği emre göre onun Brandenburg'lu muhafızlariyle birlikte orada kaldığını söyledi. Onu bu adamın yanına götürdüğünden dolayı karısını fazlasiyle azarladığını ve bu iş yüzünden çok üzülmüş olduğunu temin ettikten sonra Kohlhaas ile konuştuğu sırada kendisine böyle garip ve müthiş bir şekilde dokunan şeyin ne olduğunu sordu. Kurfürst başına gelen bu kötü hâdiseye bu adamın boynunda asılı duran kurşun mahfaza içindeki bir tezkereyi görmesinin sebeboldüğünü söyledi. Bu hali izah için vekilharcın anlamadığı bazı şeyler de ilâve etti. Birdenbire elini elleri arasında sıkarak bu tezkereye sahibolmanın kendisi için fevkalâde ehemmiyetli olduğunu söyledi ve vakit geçirmeden ata binip Dahme'ye gitmesini, her ne pahasına olursa olsun Kohlhaas'tan

tezkereyi satın almasını rica etti. Şaşkınlığını saklamak için çok zahmet çeken vekilharç, eğer bu tezkerenin kendisi için bir kıymeti varsa bunu Kohlhaas'a açmamanın çok yerinde bir hareket olacağını söyledi; «zira o, dikkatsizce sarf edilen birkaç sözle bundan haberdar olursa, azgın ve kana susamış heriften tezkereyi almak için bütün servetiniz kâfi gelmez.» dedi. Kurfürstü teskin etmek maksadiyle bir çare düşünülmesi lâzım geldiğini, bu işe ilgisi bulunmıyan üçüncü bir şahıs vasıtasiyle kendisi için o kadar kıymetli olan bu tezkereyi ele geçirmenin belki kabil olacağını; zira bu menhusun aslında tezkereye pek de bağlı bulunmadığını ilâve etti. Kurfürst terini silerken, bu maksatla birini hemen Dahme'ye gönderip her ne suretle olursa olsun tezkereyi ele geçirinceye kadar at tacirinin sevkını şimdilik geri bırakmanın mümkün olup olmıyacağını sordu. Duyduklarına inanamıyan vekilharç, akla gelecek her türlü ihtimal hesaba katılsa bile at tacirinin o anda Dahme'den hareketle sınırı çoktan geçip Brandenburg arazisinde bulunması lâzım geldiğini söyledi; onun sevkını orada geciktirmenin veya göndermekten vazgeçmenin ise pek kötü, pek, hattâ belki halli kabil olmıyacak birçok güçlükler doğuracağını ilâve etti. Kurfürst ümitsiz bir kimsenin tavrı ile ses çıkarmadan yastığa yaslanınca, tezkerenin ne ihtiva ettiğini ve bu tezkere muhteviyatının hakikaten kendisine dair

bir şeyi sakladığını nereden, nasıl öğrendiğini sordu. Kurfürst bu meselede iyi niyetine itimad edemediği vekilharca bir şüphe nazarı fırlattı ve cevap verdi. Kalbi düzensiz çarpıyor, yatağında uzanmış, elinde tuttuğu mendilinin oyalarına sabit ve düşünceli nazarlarla bakıyordu. Birdenbire evvelce kendisine birçok defalar mahrem işler verdiği genç, güçlü kuvvetli ve becerikli bir kimse olan avcı asılzade von Stein'ı, onunla başka bir mesele konuşacağını ileri sürerek, odaya çağırmasını rica etti. Kurfürst mesele hakkında asılzadeye malûmat verdikten ve Kohlhaas'ın elinde bulunan tezkerenin ehemmiyetini izah ettikten sonra, kendisiyle ebedî bir dostluk tesis etmek ve at taciri Berline varmadan tezkereyi getirmek isteyip istemediğini sordu. Asılzade, bu garip meseleyi bir parça kavrar kavramaz, bütün kuvvetiyle emrine hazır olduğunu temin edince Kurfürst ona, Kohlhaas'ın arkasından yetişmek, belki de para ile yaklaşılamıyacağı için, kurnazca tertibedilmiş bir muhavere sırasında tezkereye karşılık ona hürriyet ve hayat vadetmek, eğer ısrar ederse, tabiî yine tetik davranarak, kendisini götüren Brandenburg süvarilerinin ellerinden kaçması için at, adam ve para ile yardım etmek işini yükledi. Avcı asılzade Kurfürstten bir itimatname rica ettikten sonra birkaç uşakla hemen yola koyuldu; atları alabildiğine sürdüğünden Kohlhaas'a bir hudut köyünde ulaşmak saadetine nail oldu. O, şövalye

von Malzahn ve beş çocuğu ile evin önünde hazırlanmış bir masada öğle yemeğini yiyordu. Asılzade kendisini şövalye von Malzahn'a seyahat eden ve bu arada yanında götürdüğü adamı görmek istiyen bir yabancı diye tanıttı; o da onu hemen nazik bir tarzda Kohlhaas ile tanıştırdı, sofraya oturttu. Şövalye hareket hazırlıkları ile meşgul olduğu, süvariler de evin öbür tarafındaki masada yemek yedikleri için, asılzade kim olduğunu, ne gibi bir hususi vazife ile geldiğini at tacirine açmak fırsatını çabucak buldu. Dahme'deki çiftlikte adı geçen mahfazayı görür görmez bayılanın artık mevkiini ve adını bilen ve bunu öğrenmiş olmakla duyduğu hazzın zirvesine ulaşmak için bu tezkerenin sırlarına erişmekten başka hiçbir ihtiyacı olmıyan at taciri, bazı sebeplerden dolayı bu tezkereyi sadece tecessüs sevkiyle açmamağa karar vermişti. Kendisinin her türlü fedakârlığa hazır olmasına mukabil Dresden'de mâruz kaldığı asîl olmıyan ve bir prense yakışmıyacak muameleleri hatırlıyarak, tezkereyi vermek istemediğini söyledi. Avcı asılzadenin kendisine hürriyet ve hayat gibi kıymetli iki şey arz edildiği halde neden reddettiği sualine Kohlhaas: «Asîl efendim!. Hükümdarımız gelse de, kendimi, hükümdarlık asâmı tutmama yardım edenlerle birlikte mahvetmek istiyorum!.. dese, mahvetmek, anlıyor musunuz? Bu en candan arzum olduğu halde, kendisi için bütün varlığından daha kıymetli olan bu kâğıdı yine ona

vermezdim; ve ona: «Sen benim boynumu uçurabilirsin; fakat ben sana elem verebilirim hem vereceğim de!..» dedim, dedi. Bu sözler üzerine ölümü andıran bir çehre ile tabakta artakalan güzel bir parça yemeği yemesi için bir süvari çağırdı; köyde kaldığı müddetçe masa başında oturan asılzadenin artık yüzüne bakmadı ve ancak arabaya bineceği zaman vedalaşan bir nazarla tekrar ona döndü. Bu haberi aldığı zaman Kurfürstün vaziyeti o derece fenalaştı ki, aynı zamanda birçok yönlerden hücuma uğrıyan hayatını korumak için hekim büyük bir endişe içinde üç üzüntülü gün geçirdi. Bununla beraber bünyesinin kuvvetli olması sayesinde hasta döşeğinde birkaç sıkıntılı hafta geçirdikten sonra tekrar iyileşti; onu örtüler ve yastıklar içinde bir arabaya bindirerek Dresden'e hükümet işlerinin başına götürebildiler. Oraya varır varmaz Prens Christiern von Meissen'ı çağırttı ve ondan imparatorluk topraklarında düzeni bozma suçundan dolayı Kohlhaas aleyhindeki şikâyetnamelerini haşmetli imparator hazretlerine bizzat takdim etmek üzere Viyanaya göndermek fikrinde o'dukları adlî müşavir Eibenmeyer'in hazırlıklarının ne merkezde olduğunu sordu. Prens onun, Brandenburg Kurfürstünün asılzade Wenzel von Tronka aleyhine yağızlardan dolayı dâva açmak üzere avukat olarak Dresden'e gönderdiği hukukşinas Zäuner gelir gelmez, hemen Viyanaya hareket ettiği cevabını verdi. Kurfürst kızararak masası başına

geçerken bu isticale hayret ettiğini ve Eibenmeyer'in hareketi için Kohlhaas'a umumi affı temin eden doktor Luther ile mecburî yapılacak bir müzakereden sonra emir vermek istediğini hatırladığını söyledi. Bu sırada masanın üstünde duran birçok mektup ve dosyaları, gizlemeğe çalıştığı bir hoşnutsuzlukla birdenbire karıştırdı. Prens hayretle ona bakarak bir an sustu; sonra bu meselede onu memnun edemediği için müteessir olduğunu, fakat avukatın adı geçen zamanda gönderilmesini emreden devlet şûrasının kararını gösterebileceğini söyledi. Devlet şûrasında doktor Luther ile müzakerenin hiçbir suretle bahis mevzuu olmadığını; Kohlhaas'a yaptığı şefaatten dolayı bu rahiple konuşmanın evvelce belki gayeye uygun olacağını, fakat bütün dünyanın gözü önünde ona bahşedilen umumi af bozulup, kendisi tevkif edilerek hüküm giymek ve idam edilmek üzere Brandenburg mahkemelerine teslim edildikten sonra böyle bir şeyin doğru olmıyacağını ilâve etti. Kurfürst Eibenmeyer'i göndermekle yapılan yanlışlığın büyük olmadığını, şimdilik onun Vivanada müddei sıfatiyle görünmesini söyledi ve bu hususta lâzım gelen emirleri ona ulaştırmak için vakit kaybetmeden acele bir haberci göndermesini prensten rica etti. Prens bu emrin bir gün geç verildiği, zira o gün gelen bir habere göre Eibenmeyer'in dâva vekili sıfatiyle istidanamesini Vivana devlet kançılaryasına tevdile işe başlamış olduğu ceva-

bını verdi. Kurfürstün bu kadar kısa bir zamanda bütün bunları yapmak nasıl kabil olduğu suali üzerine, avkuatın hareketinden beri tam üç hafta geçtiğini ve kendisine gönderilen talimatta Viyanaya varır varmaz bu meseleyi hemen halletmeğe savaşmasının yazılı olduğunu ilâve etti. Prens bu vaziyette tereddüde düşüp işi biraz uzatmanın iyi olmıyacağına dikkat nazarını çekti; Brandenburg'lu avukat Zäuner'in asılzade Wenzel von Tronka'ya karşı olanca şiddetiyle hareket ettiğini, yeniden eski hallerine getirilmeleri için yağızların yüzücünün elinden alınmalarını mahkemeden istediğini ve karşı tarafın bütün itirazlarına rağmen bu isteğini yerine getirdiğini anlattı. Kurfürst çıngırağı çekerken: «Her ne ise!.. Bu hiçbir şey ifade etmez!» dedi, ve kendisi bulunmadığı zamanlarda Dresden'de başka neler olduğunu kayrtsızca sorarak prense döndü; içinden geçenleri saklamağa muktedir olamıyarak eliyle selâmladı ve ona yol verdi. Aynı gün meselenin siyasi ehemmiyetinden dolayı üzerinde bizzat uğraşmak bahanesiyle Kohlhaas dosyalarının hepsini yazı ile talebetti. Tezkerenin sırrı hakkında kendisinden malûmat alabileceği biricik adamı mahvetmek düşüncesi kendisi için artık tahammül edilmez bir hal aldığından imparatora kendi eliyle bir mektup yazdı ve ondan yakında daha mufassal bir şekilde izah edebileceği bazı mühim sebeplerden Eibenmeyer'in Kohlhaas aleyhine açtığı dâvanın şimdilik yeni

bir karara kadar geri alınması müsaadesini en candan ve mübrem bir tarzda rica etti. İmparator devlet kançılaryası tarafından hazırlanan bir nota ile fikrini böyle birdenbire değiştirmesinin kendisi fevkalâde hayrette bıraktığını, Saksonya tarafından yapılan ihbarın Kohlhaas hâdisesini mukaddes Roma devleti bütünlüğünü ilgilendiren bir mesele haline soktuğunu, buna göre devletin reisi olmak sıfatiyle imparatorun Brandenburg hanedanı nezdinde müddei olarak görünmeğe mecbur olduğunu ve mahkeme reis muavini Franz Müller'in Kohlhaas'ı umumi düzeni bozmak suçiyle mahkemeye vermek için dâva vekili olarak Berline gitmiş olduğunu, şikâyetin hiçbir suretle geri alınmıyacağını ve meselenin kanunlara göre seyrini takibedeceğini yazdı. Bu mektup Kurfürstü büsbütün mahvetti; bunun üzerine bir de Berlinden mahrem mektuplarla avukatının bütün gayretlerine rağmen Kohlhaas'ın idam edileceği haberi gelince, bu talihsiz efendi bir mektup yazıp Brandenburg Kurfürstünden Kohlhaas'ın hayatını bağışlamasını rica etmek kararını verdi. Mektubunda ölüm cezasının yerine getirilmesi bu adama vadedilen hürriyete aykırı düşeceği bahanesini ileri sürdü. Her ne kadar ona karşı sert davranıldı ise de hiçbir zaman onu öldürmek niyetinde olmadıklarını temin etti, ve ona Berlinden vadedilen himaye birdenbire beklenilmiyen bir değişikliğe uğrıyarak at taciri hakkında ora

mahkemesinin vereceği hüküm Dresden'e kalıp Saksonya kanunlarına göre giyeceği hükümden daha zararlı bir şekilde netice'enirse, ne kadar müteessir olacağını anlattı. Bu ifadenin birçok kısmını şüpheli ve kapalı gören Brandenburg Kurfürstü, haşmetli imparatorun avukatının gösterdiği şiddet yüzünden, onu kedisine bildirdiği arzuya uymak suretiyle kanun maddelerinden ayrılma imkânı olmadığı cevabını verdi. Zira Berlin mahkemesinde Kohlhaas aleyhine, cinayetini bir umumi af ile bağışlıyan kendisi tarafından değil, bilâkis bu mesele ile hiç ilgisi olmıyan devlet reisi tarafından dâva açılmış olduğunu anlattı. İşitilmemiş bir küstahlıkla ta Brandenburg arazisine kadar yayılmaya başlıyan Nagelschmidt'in sürekli haydutluklarının ahaliye korkunç bir örnek teşkil ettiğini tasvir ve bütün bu yazdıklarını dikkat nazarına almak istemediği takdirde, ancak haşmetli imparator tarafından Kohlhaas lehine bir hüküm verilebileceğinden, bizzat ona müracaatta bulunmasını rica etti. Neticesi fena çıkan bütün bu müracaatlarının sonunda yeis ve hiddetten Kurfürst yeni bir hastalığa tutuldu. Vekilharcın bir sabah ziyaretinde ona vakit kazanmak ve elinden tezkereyi almak maksadiyle Kohlhaas'ın hayatını uzatmalarını temin için Viyana ve Berlin saraylarına yazdığı mektupları gösterdi. Vekilharç önünde diz çöktü ve mukaddes bildiği her şey üzerine yemin vererek ondan bu tezkerenin muhtevasını söylemesi-

ni rica etti. Kurfürst kapıyı sürmeleyip yatağın üzerine oturmasını söyledi ve elini yakalayıp derin bir iç çekişle kalbi üzerinde sıktıktan sonra aşağıdakileri anlatmağa başladı: «Brandenburg Kurfürstü ile Jüterbock'da buluşmamızın üçüncü günü bir çingene karısına tesadüf ettiğimizi, işittiğime göre, karın sana söylemiş olacak; Kurfürst tab'an neşeli olduğu için, sofrada da yakışık almıyan bir şekilde maharetinden bahsedilen, başından birçok maceralar geçmiş olan bu kadının şöhretini bir lâtife ile bütün halk önünde sıfıra indirmeğe karar verdi. Kavuşturmuş olduğu kollariyle kadının masasının önüne geçti ve tahkiki hemen kabil olabilecek bir fal açmasını söyledi; yoksa Romalı Sibyl'e[1] bile olsa sözlerine inanmıyacağını ilâve etti. Bizi tepeden tırnağa süzen kadın falın şu olacağını söyledi: Biz daha pazardan ayrılmadan bahçıvanın oğlunun koruda beslediği büyük boynuzlu geyik karşımıza çıkacaktı. Bilirsin ki Dresden sarayı mutfağına tahsis edilmiş olan bu geyik meşelerin gölgelendirdiği etrafı hatıllarla kaplı bir bölmeye kapatılmıştır; sonra vahşi hayvanlar korkusundan ve kümes hayvanları yüzünden koru ile bahçe kilitli ve muhafaza altında bulundurulur. Bu vazyiette

[1] Orta çağda büyücü kadınlara verilen ad olup Yunancadan alınmıştır. Romada Roma kültürü için pek ehemmiyetli olan ve içinde birçok falların toplanmış olduğu kitaplara Sibylle kitapları denilir. Belki de fal ve kehanetleri Cumae'li Sibylle söylenmiştir.

falcı kadının söylediği gibi hayvanın bulunduğumuz meydana kadar nasıl geleceği merak edilecek bir şeydi. Kadının bu sözlerinden sonra Kurfürst benimle kısa bir konuşmanın ardından bir hilekârlıktan korkup onun bize söylediklerini lâtife olsun diye hiçe indirmeğe karar vermiş olarak birini saraya gönderdi ve geyiğin kesilip ertesi günlerden biri için hazırlanmasını emretti. Bunun üzerine önünde bu emirlerin verildiği kadına döndü ve: «Güzel, pekâlâ! Şimdi istikbalim hakkında bana neler söyliyebilirsin?» dedi. Kadın onun eline bakarak şunları söyledi: «Yaşasın Kurfürstüm ve efendim! Zatı devletleri uzun zaman hüküm sürecek... hanedanı uzun müddet payidar olacak, neslin büyük olacak, ihtişam içinde yaşıyacak ve dünyanın bütün prenslerinden ve efendilerinden daha kudretli olacak! Kurfürst kadına düşünceli bir nazar attı ve bana bir adım yaklaşarak alçak sesle falını yalanlamak için birini saraya gönderdiğinden dolayı çok müteessir olduğunu söyledi. Onun maiyeti erkânı neşe çığlıkları arasında paraları kadının kucağına atarken o da cebinden bir altın çıkarıp kadına uzattıktan sonra, bana açacağı falın da kendisine söyledikleri kadar güzel ve tatlı olup olmadığını sordu. Kadın yanında bulunan bir kutuyu açtı içindeki paraları büyüklüğüne ve cinsine göre uzun boylu ve güzelce yerleştirip kutuyu tekrar kapadıktan sonra sanki

kendisini tâciz ediyormuş gibi elini güneşe tuttu, yüzüme baktı; ve o elimi gözden geçirirken ben suali tekrarlayıp, şaka ile Kurfürst: «galiba bana söyliyecek güzel şeyleri yok!» deyince koltuk değneklerini yakaladı, onların yardımiyle yavaş yavaş iskemlesinden halktı ve esrar dolu bir şekilde uzattığı elleriyle bana yaklaşınca ancak duyulabilecek bir sesle: «Hayır!.» diye fısıldadı.. Ben şaşkın bir halde «Öyle mi?» dedim, sanki mermerden yapılmış gözlerle bana soğuk ve ifadesiz bir nazar fırlatıp arkasındaki iskemleye tekrar oturan kadının önünde bir adım geriledim: «Hanedanıma ne gibi bir tehlike gelecek?» dedim. Kadın eline bir parça kâğıt ve biraz kömür alıp ayaklarını çaprazlama tutarken: «Kâğıda yazayım mı?» diye sordu. Ve ben bu vaziyet karşısında yapacak bir şey olmadığından: «Evet, yaz!» deyince, kadın: «Pekâlâ!. Sana üç şey yazacağım: Hanedanının sonuncu hükümdarını; hükümdarlığı kaybedeceği yılı ve nihayet silâh kuvvetiyle onu alacak olanın adını.» dedi. Bunları yazıp kalktı, soluk ağzında yumuşattığı mumu tezkereye yapıştırdı ve orta parmağında bulunan mührü üzerine bastı; ve ben senin de ko'ayca anlıyacağın gibi anlatılması kabil olmıyan bir tecessüsle tezkereyi almak isteyince: «Affedersiniz, asâletlim!» dedi, döndü, koltuk değneklerinden birini kaldırdı: «İstersen

orada halkın arkasında kilisenin methalinde bir sıra üstünde duran şapkası tüylü adamdan tezkereyi alabilirsin!» Daha ben ne dediğini iyice anlamadan beni meydanda hayret içinde bırakarak arkasında duran kutuyu kapayıp sırtına attı, ben ne yaptığının farkına varmadan etrafını alan halkın arasına karıştı. Bu anda Kurfürstün saraya gönderdiği şövalye geldi ve tebessümle geyiğin kesilip iki avcı tarafından mutfağa götürüldüğünü haber verdi; bu benim için büyük bir teselli oldu. Beni oradan uzaklaştırmak için koluma girerken Kurfürst: «Mükemmel! Zaten falcılık her gün yapılan bayağı bir dolandırıcılıktan başka bir şey değildir; vaktimize ve paramıza yazık oldu!» dedi. Fakat daha bu sözler bitmeden etrafımızı saran halkın bağrışmalarını duyduk ve herkesin başı uşaklar ve hizmetçi kızlar tarafından kovalanan, mutfakta ensesinden kaptığı geyiği sürükliyerek ta bizim önümüze kadar getirip bırakan büyük bir kasap köpeğine çevrildi. Bu suretle gerçekten kadının bize söylediklerinin doğruluğuna bir delil olarak falı çıkmış ve, ölü de olsa, geyik bizi karşılamıştı. Bir kış günü çakan şimşek bile benim için bu manzaradan daha ezici olamazdı. Kurfürstten ayrılır ayrılmaz ilk işim kadının bana tasvir ettiği bu şapkası tüylü adamı aratmak oldu. Lâkin hiç ara vermeden etrafa saldığım adamlarım bana en küçük bir ip ucu bile getiremediler. İşte böyle,

dostum Kunz, birkaç hafta evvel Dahme yakınındaki çiftlikte o adamı kendi gözlerimle gördüm.» Bu sözlerle vekilharcın elini bıraktı, terini silerek tekrar yatağa gömüldü. Bu vaka hakkındaki düşüncelerini söylemek suretiyle Kurfürst fikirlerini naksetmeği ve düzeltmeği boşuna sarf edilmiş bir emek sayan vekilharç, ondan her hangi bir vasıta ile tezkereyi ele geçirmesini, sonra da herifi kendi kaderine bırakmasını rica etti. Kurfürst, tezkereden vazgeçmek ve hattâ bu malûmatın o adamla birlikte mahvolup gitmesini düşünmek bile kendisini o kadar kederlendirdiği halde, bunu elde etmenin bir çaresini bulamadığını söyledi. Dostunun çingene kadını aratıp aratmadığı sualine Kürfürst: «başka bir bahane göstererek hükümete gönderdiğim bir emirname ile bu kadını bugüne kadar Kurfürstlüğün her tarafında boyuna arattırdım.»dedi. Daha fazla izah edemiyeceği bazı sebeplerden dolayı, onun Saksonyada bulunacağından şüphe ettiğini söyledi. O sırada iyi bir tesadüf eseri olarak vekilharç, kendi karısının hissesine düşen, azledildikten az sonra ölen kont Kallheim'ın Neumark'daki arazisi meselesini hal için Berline gidiyordu. Kurfürstü gerçekten sevdiği için, biraz düşündükten sonra Bay Kunz ondan bu meselenin halli hususunda kendisine tam salâhiyet verip vermediğini sordu. Kurfürst elini yakalayıp göğsünde sıkarken: «Benim işim gibi ha-

reket et ve bana tezkereyi getir!» dedi. O da işlerini teslim ettikten sonra karısını bırakarak sadece birkaç hizmetçi ile birlikte önce tespit ettiği tarihten bir iki gün evvel yola çıktı.

Evvelce söylediğimiz gibi Kohlhaas Berlin'e varmış ve Kurfürstün hususi bir emirnamesi ile içinde kendisinin ve beş çocuğunun kabil olduğu kadar rahat edebildikleri bir şövalye hapishanesine götürülmüştü. Viyanalı dâva vekili oraya gelir gelmez de imparatorluk memleketlerinde düzeni bozma suçundan istinaf mahkemesinde muhakemesine başlandı. Her ne kadar Kohlhaas cevabında Lützen'de Saksonya Kurfürstü ve kendisi arasında bir mukavele yapıldığı için Saksonya arazisine saldırıp zorbalıklarda bulunduğundan dolayı muhakeme edilemiyeceğini söyledi ise de, dâva vekilinden imparator hazretlerinin bunu dikkat nazarına almıyacağını öğrendi; ve kendisine asılzade Wenzel von Tronka aleyhine Dresden'de açtığı dâvasından ötürü tatmin edici bir şekilde tarziye verileceği izah edilince buna razı oldu. Vekilharcın Berlin'e vardığı gün Kohlhaas kanuna göre hüküm giymiş, ve kılıçla kafasının kesilmesine karar verilmişti. Bu hüküm aslında hafif idiyse de halk, meselenin karışık olmasından dolayı, onun yerine getirileceğine bir türlü inanmıyordu; hattâ bütün şehir, Kurfürst, Kohlhaas'a sevgi ve merhamet beslediği için,

bunu hemen muhakkak surette uzun ve meşakkatli bir hapis cezasına tebdil edecek diye umuyordu. Efendisinin kendisine tevdi ettiği vazifeyi başarmak için vakit kaybedilmemesi lâzım geldiğini anlıyan vekilharç, bir sabah hapishanesinin penceresinden kederli kederli gelip geçenleri seyreden Kohlhaas'a her zamanki saray üniformasiyle görünmekle işe başladı. Birdenbire yaptığı bir baş hareketinden at tacirinin kendisini tanıdığına hükmettiği ve bilhassa onun gayriihtiyari elini neşe ile göğsünde mahfazanın bulunduğu yere götürdüğünü gördüğü için, Kohlhaas'ın bu anda kalbinden geçenleri tezkereyi elde etmek için yapılacak tecrübede bir adımı daha atmağa kâfi bir hazırlık sandı. Berlinde eskiler alıp satan bir sürü insan arasında gördüğü ihtiyar, koltuk değnekleri ile yürüyen bir kadını çağırttı. Bu kadın yaş ve giyiniş itibariyle Kurfürstün tasvir ettiğine pek benziyordu. Kohlhaas'ın, kendisine hemen şöylece tezkereyi veren kadının yüz çizgilerini tanıyamıyacağını düşünerek, onu adı geçen kadının yerine koymağa ve çingene karı roliyle at tacirinin yanına göndermeğe karar verdi. Bunun için de ona Jüterbock'ta Kurfürst ile çingene kadın arasında geçen her şeyi iyice anlattı ve kadının Kohlhaas'a neler ifşa ettiğini bilmediği için, ona tezkeredeki esrar dolu üç maddeyi birçok defalar tekrarlamağı da unutmadı. Saksonya hanedanı için fevkalâde ehem-

miyetli olan bu tezkereyi hile veya cebirle elde etmek maksadiyle yapılan işleri anlatarak, kendisinin rabıtasız ve anlaşılmaz bir tarzda nelerden bahsedeceğini izahtan sonra, ona, tezkerenin kendi yanında emniyette olmadığından bu birkaç meş'um gün için kendisine vermesi bahanesiyle onu Kohlhaas'dan alması ödevini yükledi. Eskici kadın oldukça büyük bir ücret mukabilinde bu işi üzerine aldı. Ücretin yarısını peşin istediği için, vekilharç önceden vermeğe mecbur olmuştu. Er meydanında ölen Herse'nin anası hükümetin müsaadesiyle arada sırada Kohlhaas'ı ziyaret ediyordu. Eskici karı bu kadını birkaç aydan beri tanıdığı için, bir iki gün sonra hapishane müdürüne verdiği küçük bir hediye sayesinde at tacirinin yanına girmeğe muvaffak oldu. Lâkin ihtiyar kadın içeriye girince Kohlhaas, elindeki mühür yüzükten ve boynunda sarkan mercan kolyeden Jüterbock'ta kendisine tezkereyi veren ihtiyar çingeneyi tanır gibi oldu. Her ne kadar ihtimal daima hakikattan uzaksa da, burada bir vaka oldu; bunu anlatacağız ama, bu tesadüfe inanıp inanmamayı size bırakacağız: Vekilharç Berlin sokaklarında çingenenin rolünü oynatmak için eskici kadını tutmuş, bu suretle müthiş bir yanlış hareketle bulunmuştu; zira bu kadın, taklidettirmek istediği çingene karısı idi. Kadın, koltuk değneklerine dayanıp, bakışlarından ürkerek babalarının

yanma sokulan çocukların yanaklarını okşarken, uzun zamandır Saksonyadan Brandenburg'a döndüğünü ve Berlin caddelerinde vekilharcın ihtiyatsızca geçen ilkbaharda Jüterbock'ta bulunan çingene karısını sorması üzerine ona yaklaştığını, başka bir adla hallini istediği bu işi üzerine aldığını söyledi. Ölen karısı Lisbeth ile onun arasında garip bir benzerlik gören Kohlhaas, ona karısının büyük annesi olup olmadığını soracaktı, zira yüzünün çizgileri, kemikli güzel elleri ve konuşurken ellerini sallayışı ona tamamiyle karısını hatırlatıyordu: hattâ karısının boynundaki beni onun boynunda da farketmişti. Kohlhaas kafasında biribirine zıt birçok düşüncelerle kadını bir iskemleye oturttu ve vekilharcın ne gibi bir işini görmek için kendisine geldiğini sordu. Kohlhaas'ın emektar köpeği dizlerini koklar ve kadın tarafından gıdıklandığı için kuyruğunu sallarken falcı cevap verdi: «Vekilharcın beni sana göndermesindeki maksat, tezkerenin Saksonya hanedanını fazlasiyle alâkadar eden esrar dolu üç maddesini öğrenmek, tezkereyi elde etmek için şimdi Berlinde bulunan birinden kaçınmanı ihtar etmek ve nihayet onun göğsünde, taşıdığın yerde, artık emniyette olmadığı bahanesiyle onu senden istemekti. Buraya gelmemdeki asıl maksadımsa, kurnazlık veya cebirle onu elinden alacakları tehdidinin boş lâkırdılardan ibaret olduğunu söylemekti.» dedi. Himayesi altında bulunduğu Brandenburg Kurfürstü sayesinde bu adamdan

en küçük bir korkusu olmaması lâzım geldiğini, hattâ kâğıdın onun yanında kendisininkinden daha emniyette olduğunu, onu ne bahane ile ve kime olursa olsun verip elden çıkarmaktan kaçınmasını söyledi. Bununla beraber Jüterbock panayırında kendisine bu maksatla verdiği tezkereden istifade etmesini bilmesini ve hududta asılzade von Stein vasıtasiyle yapılan teklifi itibar nazarına alarak artık hiçbir şeye yaramıyan bu kâğıt parçasını hürriyet ve hayat mukabilinde Saksonya Kurfürstüne teslim etmesinin akıllı bir hareket olacağını söyliyerek sözlerini bitirdi. Elinde kendisini tam yeneceği anda düşmanını can evinden vuracak kudret bulunduğu için fevkalâde sevinen Kohlhaas: «Olmaz, nineciğim, asla olmaz!» dedi, ihtiyarın elini sıktı ve bu müthiş suallerin tezkeredeki cevaplarının neler olduğunu sordu. Kadın ayaklarının dibinde çömelmiş duran en küçük çocuğu kucağına alırken: «Asla olmaz mı, at taciri Kohlhaas? Bu sevimli, küçük, sarı saçlı oğlan için de mi olmaz?!» dedi ve hayretle kendisine bakan küçüğe güldü, onu bağrına bastı ve öptü, cebinden bir elma çıkararak ona verdi. Kohlhaas şaşkın bir halde falcı kadına çocuklarının, eğer büyük olsalardı kendi hareket tarziyle iftihar edeceklerini ve kendisinin bu tezkereyi torunlarına saklamaktan daha iyi hiçbir şey yapamıyacağını söyledi. Sonra yeniden dolandırılmıyacağına dair kimin kendisine teminat vereceğini ve en sonunda Lüt-

zen'de topladığı adamları gibi bu tezkerenin de Kurfürste kurban olup olmıyacağını sordu: «Bana verdiği sözü bir kere tutmıyan kimse ile bir daha tek kelime bile konuşmam!.. Ancak bu kâğıtla şimdiye kadar çektiklerime karşılık olarak bir teselli bulmaktayım ve sevgili ninecik, yalnız senin kesin ve şüphe götürmez isteğin beni ondan ayırır.» dedi. Kadın çocuğu yere koyarken birçok cihetten haklı olduğunu, hareketlerinde serbest bulunduğunu söyledi; koltuk değneklerini aldı ve gitmeğe hazırlandı. Kohlhaas bu acayip tezkere muhteviyatı hakkındaki sualini tekrarladı. O, kendisine bunu açacağını anlatınca, gitmeden evvel ondan birçok şeyler hakkında malûmat almanın yalnız bir tecessüsten ibaret olmasına rağmen, kim olduğunu ve nasıl bu bilgiye ulaştığını; Kurfürst için yazılmış olan bu tezkereyi neden ona vermeyip binlerce kişi arasında falına hiç ilgi göstermiyen kendisine verdiğini bilmek istediğini söyledi. Bu sırada yukarıya çıkan birkaç polis memurunun çıkardıkları gürültüyü işittiler; bu odalarda onunla birlikte görünmek endişesiyle kadın cevap verdi: «Allaha ısmarladık, Kohlhaas!.. Allaha ısmarladık!. Bir daha buluşmamızda her şey hakkında malûmat veririm.» Ve kapıya doğru döndüğü sırada bağırdı: «Hoşça kalın çocuklar, hoşça kalın!» Küçükleri sıra ile öptü ve gitti.

Saksonya Kurfürstü bu sırada acı düşüncelerine kapılarak Oldenholm ve Olearius adında

o zamanlar Saksonyada pek meşhur olan iki astrologu çağırttı; kendisi be bütün torunları için çok mühim olan o esrarlı tezkerenin muhteviyatını keşfetmelerini istedi. Astrologlar Dresden'de sarayın kulesinde derin tetkikler'e birkaç gün geçirip faldan birkaç yüzyıl sonrasının mı, yoksa şimdiki zamanın mı kastedildiği hakkında anlaşamadılar, hattâ belki de bu falla, aralarındaki münasebetlerin hâlâ gergin bulunduğu Polonya tahtının kasdedildiği ciheti üzerindeki münakaşalarında da bir neticeye varamadılar. Bu suretle bu âlimler münakaşası talihsiz efendinin—neymidisini değilse bile—endişesini, artık tahammül edilmez bir dereceye vardırdı. Buna vekilharcın o günlerde Berline, yanına gitmeğe hazırlanan karısına yazdığı mektup da katıldı. Vekilharç karısına hareketinden evvel Kurfürste, bir kadın bulup yaptığı tecrübenin nasıl fena netice verdiğini, kadının bir daha görünmediğini becerikli bir dille anlatmasını ve hâlâ Kohlhaas'ın elinde bulunan tezkereyi alacağını umduğunu; zira aleyhine verilen ölüm kararının dosyaların iyice tetkikinden sonra Brandenburg Kurfürstü tarafından imzalanıp infaz günü olarak da Palmarum'dan[1] sonraki pazartesinin kararlaştırıldığını söylemesini yazmıştı. Bu haber üzerine Kurfürst kalbi nedamet ve keder dolu olarak bir çılgın gibi odasına kapandı ve hayatın-

[1] Büyük pehrizin son pazar günü...

dan bıkmış bir halde iki gün yemek yemedi, üçüncü gün hükümete avlanmak için Dessau prensinin yanına gideceğine dair bir haber göndererek birdenbire ortadan kayboldu. Nereye gittiğini, hakikaten Dessau yolunu mu tuttuğunu bir tarafa bırakalım; zira mukayeselerinden bilgi edindiğimiz kronikler bu noktada biribirlerine aykırıdırlar. Muhakkak olan bir şey varsa, Dessau prensinin o vakitler ava çıkamıyacak bir durumda hasta olarak dayısı Herzog Heinrich'in yanında Braunschweig'da bulunduğudur. Madam Heloïse ise ertesi gün akşa üzeri kuzeni diye tanıttığı kont von Königstein ile birlikte Berline kocası vekilharç Bay Kunz'un yanına vardı. Bu esnada Kurfürstün emriyle Kohlhaas'a idam kararı okunup zincirleri çözüldü ve Dresden'de elinden alınan tapu ve senetleri kendisine geri verildi; mahkemenin kendisine tahsis ettiği müşavirler ölümünden sonra servetini ne yapmak istediğini sorunca, noter yardımiyle çocuklarının lehine bir vasiyetname yaptı ve Kohlhaasenbrücklü cesur arkadaşı memuru onların vasisi tâyin etti. Ondan sonra son günlerini büyük bir sükûnet ve memnuniyet içinde geçirdi; zira Kurfürstün hususi bir emriyle içinde bulunduğu burç da açılmış ve şehirde sayısı pek çok olan arkadaşlarına gece gündüz serbetçe girip çıkma müsaadesi verilmişti. Hattâ Doktor Luther'in eliyle yazdığı şüphesiz ki pek

dikkate şayan olup şimdi ortada bulunmıyan bir mektubu getiren teolog Jacob Freising'in onun bir elçisi sıfatiyle hapishaneden içeriye girmesi ve bu ruhani zat eliyle ona yardım eden Brandenburg'lu iki başrahip huzurunda mukaddes komünyonu alması kendisi için büyük bir teselli olmuştu. Bunun üzerine hakkını aramağa pek acele ettiği için kefaretini ödiyeceği Palmarun'dan sonraki o meşum pazartesi gelip çattığı zaman hâlâ onu kurtaracak bir Kurfürst sözü beklemekten ümidini kesmiyen şehir halkının heyecanı pek büyüktü. Takviyeli muhafızlarla birlikte iki oğlu kucağında olduğu halde (zira bu müsaadeyi mahkemeden bilhassa rica etmişti) teolog Jacob Freising tarafından yol gösterilerek hapishanenin kapısından çıkınca, e'ini sıkan, veda eden arkadaşlarının arasından Kurfürst sarayının kapıcısı yaslı bir çehre ile yanına sokulup bir kâğıt uzattı ve onu kendisine bir kadının verdiğini söyledi. Kapıcı pek az tanıdığı bu adama garip garip bakarken Kohlhaas kâğıdı açtı, üstünde muma basılmış olan mühür kendisine hemen o çingeneyi hatırlattı. Fakat aşağıdaki haberi okuyunca, hayretler içinde kaldı: «Kohlhaas, Saksonya Kürfürstü Berlindedir; erkenden idam yerine gitti. Eğer senin için bir kıymeti varsa, mavi ve beyaz tüylü şapkasından onu tanıyabilirsin. Buraya gelmesindeki maksadını sana anlatmağa hacet yok: sen gömüldükten sonra mezarını kazdırıp mahfazayı almak ve tezkereyi

okumak istiyor. — Elisabeth.» Kohlhaas fevkalâde şaşırmış bir halde kapıcıya döndü ve ondan tezkereyi veren bu harikulâde kadını tanıyıp tanımadığını sordu. Fakat kapıcı: «Kohlhaas, o kadın...» diye cevap verdi ve sözünün ortasında garip bir şekilde durakladı; bu anda arkadan gelen halkın itmesi ile ilerliyen Kohlhaas bütün âzası titriyen bu adamın ne söylediğini işitmedi. Hüküm yerine geldiği zaman Branderburg Kurfürstünü maiyeti erkâniyle orada buldu: aralarında büyük kançlar Bay Heinrich von Geusau ,sağında kesif bir insan kalabalığı arasında at üstünde, elinde idam kararının bir sureti olduğu halde imparatorun avukatı Franz Müller, solunda Dresden mahkemesinin bir kararı ile kendi avukatı, hukuk âlimi Anton Zäuner; halkın kapadığı hilâlin ortasında bir çıkın eşya ve semizlikten parlıyan ve yerinde durmıyarak eşinen iki yağızla birlikte bir mübaşir vardı. Zira büyük kançlar Bay Heinrich efendisi adına Dresdende asılzade Wenzel von Tronka'ya karşı yaptığı şikâyetiyle isteklerini tamamiyle elde etmişti: Başları üzerinde bir bayrak dalgalandırılarak atların şerefi iade edildikten sonra, onları besliyen yüzücünün elinden alınmış, asılzadenin adamları tarafından beslenmiş ve bunun için teşkil edilen bir komisyon önünde Dresden'de pazar yerinde avukata teslim edilmişlerdi. Kohlhaas muhafızlariyle kendisine doğru tepeye çıktığı sırada Kurfürst: «İşte Kohlhaas, bugün hakkının sana verileceği gündür!.

Şuraya bak!. İşte Tronkenburg'la senden zorla alınan ve benim, efendinin sıfatiyle sana iade etmeğe mecbur olduğum şeyleri hep geri veriyorum: yağızlar, şal, para, çamaşırlar; hattâ Mühlberg'de ölen uşağın Herse için tazminat... Nasıl memnun musun?...» dedi. Kohlhaas, büyük kançıların bir işareti üzerine kendisine verilen kararnameyi hayretle okuduğu sırada kucağında bulunan çocuklarını yanına koydu; ve kararnamede asılzade Wenzel'in de iki yıl hapse mahkûm edildiği fıkrasını görünce hissiyatına mağlûp olup kollarını göğsü üzerine çaprazvari kavuşturarak uzaktan Kurfürstün önünde diz çöktü. Kalkıp ellerini tekrar kucağına koyarken neşe ile büyük kançılara yeryüzündeki en büyük arzusuna kavuştuğunu temin etti; atlara yanaştı, onları iyice gözden geçirdi, narin boyunlarını okşadı ve tekrar kançıların yanına gelerek, neşeli neşeli onları oğulları Heinrich ve Leopold'a hediye ettiğini söyledi. Kançılar Bay Heinrich von Gensau at üstünde yavaşça ona dönerek, Kurfürst adına son arzusunun mukaddes bilineceğini vadetti ve çıkında bulunan diğer eşyalar hakkında da istediği gibi karar vermesini talebetti. Bunun üzerine Kohlhaas kalabalık arasında gördüğü Herse'nin anasını yanına çağırdı ve ona eşyaları verirken: «İşte anneciğim, bunlar senindir!» dedi, kendisine tazminat olarak verilen parayı da çıkındakiler ve oradaki eşya ile birlikte son günlerinin iyi geçmesi için hediye

olarak ona uzattı. Kurfürst bağırdı: «İmdi, at taciri Kohlhaas!.. Bu suretle sana tarziye verilmiş oldu. Sen de memleketinin düzenini bozduğun için avukatı burada bulunan haşmetli imparator hazretlerine tarziye vermeğe hazır ol!..» Kohlhaas şapkasını çıkarıp yere attı, hazır olduğunu söyledi. Çocuklarını bir kere daha kaldırıp bağrına bastıktan sonra Kohlhaasenbrück'lü memura verdi, memur onları sakin göz yaşları ile meydandan uzaklaştırırken kütüğün başına geldi. Boynundaki atkıyı çözüp göğüslüğünü ancak açmıştı ki, kalabalık arasında kendinden az uzakta vücutlariyle onu yarı örten iki şövalyenin ortasında mavi ve beyaz tüylü şapkalı ma'lûm adamı gördü. Kohlhaas fırladı, etrafını saran muhafızları hayrete düşüren bir hareketle birdenbire onun önüne gitti, boynundan mahfazayı çözdü, içinden tezkereyi aldı, açtı, okudu ve gözünü tatlı hulyalara dalmağa başlıyan mavi beyaz tüylü şapkalı adamdan ayırmadan kâğıdı ağzına tıktı ve yuttu. Beyaz ve mavi şapkalı adam bu manzara karşısında baygın bir halde sar'alar içinde yere yıkıldı. Yanındakiler hayret içinde eğilip onu yerden kaldırırlarken Kohlhaas, satıra döndü, cellâdın baltası başını gövdesinden ayırdı. Burada Kohlhaas'ın hikâyesi bitiyor. Halkın hıçkırıkları ve şikâyetleri arasında cesedi bir tabuta kondu; ve taşıyıcılar mezarlıkta gömmek üzere onu kaldırırlarken Kurfürst gidenin oğullarını yanına

çağırdı ve büyük kançılara onlara, asılzadeler mektebinde okuyacaklarını söyliyerek şövalyelik payesini tevcih etti. Saksonya Kurfürstü bedenen ve ruhan mahvolmuş bir halde hemen Dresden'e döndü. Teferruatı tarih kitaplarında okunabilir.— Daha geçen yüzyıla kadar Meklenburg'da Kohlhaas'ın neşeli ve gürbüz torunları yaşıyordu.

SON

F. 80 kuruş